Stjecanje poduzetničkih kompetencija kroz formalno visoko obrazovanje

Cvetko, Sandra

Professional thesis / Završni specijalistički

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:256114

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

University North Digital Repository

Sveučilište Sjever

SPECIJALISTIČKI POSLIJEDIPLOMSKI RAD br. 012/PiEUf/2021

STJECANJE PODUZETNIČKIH KOMPETENCIJA KROZ FORMALNO VISOKO OBRAZOVANJE

Sandra Cvetko, mag.oec.

Varaždin, svibanj 2022.

Sveučilište
Sjever

Odjel za ekonomiju

Poslijediplomski specijalistički studij Poduzetništvo i EU fondovi

Specijalistički rad br. 012/PiEUf/2021

Stjecanje poduzetničkih kompetencija kroz formalno visoko obrazovanje

Studentica:
Sandra Cvetko, mat.br. 0557/336D

Mentor:
prof. dr. sc. Anica Hunjet

Varaždin, svibanj 2022.

Sveučilište Sjever
Sveučilišni centar Varaždin
104. brigade 3, HR–42000 Varaždin

Prijava specijalističkog poslijediplomskog rada

Definiranje teme specijalističkog poslijediplomskog rada i povjerenstva

ODJEL Odjel za ekonomiju

STUDIJ poslijediplomski specijalistički studij Poduzetništvo i EU fondovi

PRISTUPNIK Sandra Cvetko | MATIČNI BROJ 0010085750

DATUM 16.05.2022. | KOLEGIJ Upravljanje znanjem

NASLOV RADA Stjecanje poduzetničkih kompetencija kroz formalno visoko obrazovanje

NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU Acquisition of entrepreneurial competencies through formal higher education

MENTOR Anica Hunjet | ZVANJE prof.dr.sc.

ČLANOVI POVJERENSTVA

1. prof. dr. sc. Marijan Cingula, predsjednik
2. izv. prof. dr. sc. Ante Rončević, član
3. prof. dr. sc. Anica Hunjet, mentorica
4. prof. dr. sc. Goran Kozina, zamjenski član
5.

Zadatak specijalističkog poslijediplomskog rada

BROJ 012/PiEUf/2022

OPIS

Obrazovanje je temelj razvoja, uspjeha društva i ekonomije znanja. Najvrjednija imovina su znanje i inovacije.
U radu je predstavljena važnost obrazovanja koji je temelj uspješnosti cijelog društva i uvelike ovisi o kompetencijama zaposlenika, njihovom stručnom razvoju i usavršavanju. Kvalitetno obrazovanje temelj je uspjeha društva u cjelini. Razvijanje budućih kompetencija i ishoda učenja je povećanje prilike mladim ljudima za zapošljavanje.
Predmet ovog rada je uvidjeti imaju li u svim područjima obrazovanja studenti priliku naučiti o poduzetništvu, odnosno treba li obrazovanje za poduzetništvo biti dostupno većoj populaciji studenata i treba li se integrirati u sva područja obrazovanja.
Poduzetničke kompetencije trebalo bi uključiti u odgojno-obrazovni sustav od predškolske dobi i nadalje kroz cjeloživotno učenje, jer uspješnost svake organizacije ovisi o stupnju kompetentnosti ljudi koji su u njoj zaposleni.
Poduzetničkim obrazovanjem razvija se kreativnost, inovativnost i spremnost za donošenje odluka, ali i preuzimanje rizika.
Osnovni cilj ovog istraživanja je pregledom stanja uvidjeti je li obrazovanje za poduzetništvo poželjno.

Sveučilište Sjever
Sveučilišni centar Varaždin
104. brigade 3, HR–42000 Varaždin

UNIVERSITY NORTH

Zadatak specijalističkog poslijediplomskog rada (nastavak)

OPIS

Iako se često misli da se poduzetnici rađaju, suvremena znanost smatra da se poduzetnici stvaraju odnosno poduzetnici posjeduju vještine koje je moguće razviti unutar obrazovnog sustava.

U radu će se:

- definirati osnovni pojmovi vezani uz poduzetništvo i obrazovanje, kvalifikacijski okvir obrazovnog sustava, koncept i ciljeve poduzetničkog obrazovanja kroz cjeloživotno učenje i cjeloživotno obrazovanje,
- razmotriti položaj poduzetničkog obrazovanja unutar obrazovne politike RH, razvoj sustavne strategije za promicanje poduzetničkog obrazovanja, temeljna načela strategije učenja za poduzetništvo,
- prikazati uloga poduzetničkih kompetencija na razvoj pojedinaca,
- razmatrati doprinos visokoškolskih ustanova u obrazovanju za poduzetništvo, kvalitetu i učinkovitost visokog obrazovanja,
- prikazati pozitivan primjer poduzetničkog obrazovanja na primjeru Sveučilišta Sjever i sam razvoj Sveučilišta Sjever,
- istražiti zastupljenost poduzetništva u obrazovanju,
- donijeti zaključak na temelju opisanog teorijskog i istraživačkog dijela rada.

VŽ KC

MMI

REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE SJEVER
KOPRIVNICA

ZADATAK URUČEN 19.05.2022. POTPIS MENTORA A. Hunjet

PREDGOVOR

Zahvaljujem se svojoj mentorici, prof. dr. sc. Anici Hunjet na podršci i stručnoj i nesebičnoj pomoći tijekom pisanja poslijediplomskog specijalističkog rada.

Zahvaljujem se i doc.dr.sc. Dijani Vuković na učenju i velikoj pomoći oko statističke obrade podataka vezanih uz istraživački dio rada.

Veliko i od srca HVALA!

SAŽETAK

U radu je predstavljena važnost obrazovanja koji je temelj uspješnosti cijelog društva i uvelike ovisi o kompetencijama zaposlenika, njihovom stručnom razvoju i usavršavanju. Poduzetničke kompetencije trebalo bi uključiti u odgojno-obrazovni sustav od predškolske dobi i nadalje kroz cjeloživotno učenje, jer uspješnost svake organizacije ovisi o razini kompetentnosti ljudi koji su u njoj zaposleni. Poduzetničkim obrazovanjem razvija se kreativnost, inovativnost i spremnost za donošenje odluka, ali i preuzimanje rizika.

U radu se pregledom stanja pokušalo dati uvid je li obrazovanje za poduzetništvo poželjno za sve studente, neovisno o području studiranja/djelovanja.

Iako se često misli da se poduzetnici rađaju, suvremena znanost smatra da se poduzetnici stvaraju odnosno poduzetnici posjeduju vještine koje je moguće razviti unutar obrazovnog sustava.

Ključne riječi: *poduzetništvo, obrazovanje, poduzetničke kompetencije, učenje za poduzetništvo*

ABSTRACT

The paper considers the importance of education as a foundation of the success of society, which largely depends on the competencies of employees, their professional development, and training.

Entrepreneurial competencies should be included in the educational system from preschool age onwards through lifelong learning, because the success of any organization depends on the level of competence of the people employed in it. Entrepreneurial education develops creativity, innovation, and readiness to make decisions, but also take risks.

The paper's review of the situation tries to provide insight into whether entrepreneurship education is desirable for all students, regardless of the field of their study/activity.

It is often thought that entrepreneurs are born, however, modern science believes that entrepreneurs are created, i.e. they possess skills that can be developed within the education system.

Key words: *entrepreneurship, education, entrepreneurial competencies, learning for entrepreneurship*

SADRŽAJ

1. UVOD 1

1.1. Problem i predmet rada 1

1.2. Ciljevi i hipoteze 2

1.3. Izvori i metode prikupljanja podataka 2

1.4. Metoda anketiranja 3

1.5. Struktura rada 3

2. PODUZETNIŠTVO I OBRAZOVANJE 5

2.1. Poduzetništvo 5

2.2. Obrazovanje 8

2.3. Obrazovanje i inovacije 11

2.4. Kvalifikacijski okvir obrazovnog sustava 12

2.5. Koncept obrazovanja 13

2.6. Ciljevi poduzetničkog obrazovanja 14

2.7. Cjeloživotno učenje 15

2.7.1. Formalno, neformalno i informalno učenje 17

2.8. Cjeloživotno obrazovanje 18

2.8.1. Formalno, neformalno i informalno obrazovanje 19

3. STRATEGIJE UČENJA ZA PODUZETNIŠTVO 21

3.1. Razvoj sustavne strategije za promicanje poduzetničkog obrazovanja 22

3.1.1. Odgoj za poduzetništvo u primarnom obrazovanju u Republici Hrvatskoj 22

3.1.2. Odgoj za poduzetništvo u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj 23

3.2. Temeljna načela strategije učenja za poduzetništvo 25

3.2.1. Ciljevi strategije obrazovanja za poduzetništvo 26

3.2.2. Akcijski plan za razdoblje od 2010. – 2014. godine 26

3.3. Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine 27

3.4. Poduzetničko obrazovanje u Europi 29

4. PODUZETNIČKE KOMPETENCIJE 32

4.1. Upravljanje znanjem 35

5. VISOKO OBRAZOVANJE 37

5.1. Kvaliteta obrazovanja 38

5.2. Učinkovitost visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj 40

6. POZITIVAN PRIMJER PODUZETNIČKOG OBRAZOVANJA 42

6.1. Razvoj Sveučilišta Sjever 43

6.2. Misija i vizija Sveučilišta Sjever 45
7. ISTRAŽIVANJE 47
7.1. Metodologija istraživanja 47
7.2. Anketno istraživanje 48
7.3. Svrha i cilj istraživanja 48
7.4. Ciljevi i hipoteze 49
7.5. Rezultati istraživanja 49
7.6. Zaključak istraživanja 107
7.7. Ograničenja istraživanja 108
7.8. Znanstveni i aplikativni doprinos istraživanja 108
8. ZAKLJUČAK 110

1. UVOD

Obrazovanje je temelj razvoja, uspjeha društva i ekonomije znanja. Najvrjednija imovina su znanje i inovacije. Kvalitetno obrazovanje temelj je uspjeha društva u cijelosti. Za poduzetništvo se može reći da postoji otkad i ljudska zajednica, a interes za poduzetništvom proizlazi iz spoznaje da je povijest civilizacije na određeni način proizvod djelovanja poduzetništva. Danas poduzetništvo predstavlja jednu od glavnih političkih, ekonomskih i općedruštvenih tema te potiče razvoj ekonomija diljem svijeta i generira nova zapošljavanja.
Organizacija je svjesno udruživanje ljudi kojima je cilj da odgovarajućim sredstvima ispune određene zadatke s najmanjim mogućim naporom na bilo kojem području. Uspješnost organizacija zato uvelike ovisi zaposlenicima i njihovim kompetencijama te stručnom razvoju i usavršavanju.
Prema (Keeley, 2009: 16) *„u razvijenim ekonomijama, vrijednost znanja i informacija u svim njihovim oblicima postaje sve izraženija, a taj je trend omogućilo brzo širenje vrlo brze informacijske tehnologije i radi toga je na sve većoj cijeni mozak, a ne mišići, čime se povećava jaz između onih koji su visokoobrazovani i onih koji nisu. Zemlje sa visokom razinom obrazovanosti vrlo često postaju bogatije, pa je tako više novaca koji se može utrošiti na daljnje širenje obrazovanja“*.
Kompetencije su skupovi ishoda učenja, odnosno znanja i vještine koje imaju za cilj samostalnost i odgovornost zaposlenika.
Razvoj poduzetničkih kompetencija moguće je i potrebno uključiti u odgojno-obrazovni sustav od samog početka, odnosno već od predškolske dobi.
Razlika između dobrog i izvrsnog zaposlenika skriva se u kompetencijama koje su zaposlenici razvili i kojima se služe u svakodnevnom radu. Razlika između dobre i uspješne organizacije ovisi o stupnju kompetentnosti ljudi koji su u njoj zaposleni i zadatak je organizacije omogućiti zaposlenicima cjeloživotno učenje kroz seminare, formalno ili neformalno učenje.
Svi koji žele ostvariti svoj cilj na tržištu, ali i na njemu opstati potrebno je od najranije dobi ulagati u sebe i poduzetničke kompetencije kako bi uspjeli.

1.1. Problem i predmet rada

Razvijanje budućih kompetencija i ishoda učenja je povećanje prilike mladim ljudima za zapošljavanje.

Predmet ovog rada je uvidjeti imaju li u svim područjima obrazovanja studenti priliku naučiti o poduzetništvu, odnosno treba li obrazovanje za poduzetništvo biti dostupno većoj populaciji studenata i treba li se integrirati u sva područja obrazovanja. S tom idejom se krenulo u ovo istraživanje gdje je ideja sažeta u vidu hipoteza i ciljeva te definirana u sljedećem naslovu.

Istraživanje će se provoditi anketiranjem studenata u online obliku putem digitalnog alata *Google Forms*.

1.2. Ciljevi i hipoteze

Osnovni cilj ovog istraživanja je pregledom stanja uvidjeti je li obrazovanje za poduzetništvo poželjno za sve studente, neovisno o području studiranja/djelovanja.

U radu su definirane sljedeće hipoteze:

Hipoteza H1: obrazovni sustav utječe na razvoj i stjecanje poduzetničkih vještina, znanja i stavova te u konačnici utječe na poduzetničku aktivnost i namjeru.

Hipoteza H2: obrazovanje o poduzetništvu nije važno samo za one koji će smanjiti rizik poslovanja novonastalog vlastitog poduzeća već su znanja stečena o poduzetništvu bitna i za osobe koje će se zaposliti i profesionalno se razvijati kako bi poduzeće u kojem rade ostalo konkurentno na tržištu.

Hipoteza H3: postoji razlika u intenzitetu poduzetničke namjere između studenata tehničkog područja i studenata ostalih područja znanosti.

Hipoteza H4: obrazovanje za poduzetništvo bitno je za poboljšanje kompetencija i otvaranja vlastitog poduzeća.

1.3. Izvori i metode prikupljanja podataka

U teoretskom dijelu rada kao metoda prikupljanja podataka korištena je deskriptivna metoda s pregledom domaće i strane literature, časopisi, statistički podaci, znanstveni članci, web stranica te ostale razne publikacije.

Empirijski dio rada temelji se na istraživanju koje je provedeno anonimnim online anketnim upitnikom putem digitalnog alata *Google Forms*. U periodu od 04.04.2022. – 25.04.2022. godine i popunjavanju ankete pristupilo je 1106 ispitanika. Anketnim upitnikom željelo se pregledom stanja uvidjeti je li obrazovanje za poduzetništvo poželjno za sve studente, neovisno o području studiranja/djelovanja.

Statističko istraživanje (Benešić i Šuvak, 2013: 5) *„usmjereno je na skup jedinki koje zadovoljavaju neka svojstva bitna za obilježje koje se istražuje, tj. populaciju. Dakle,*

populaciju čine sve jedinke koje su predmet istraživanja. Populacija može sadržavati vrlo velik broj jedinki i stoga je često teško, ili čak nemoguće, istraživanje provesti na svim jedinkama populacije. Rješenje tog problema sastoji se u odabiru jednog podskupa populacije, koji nazivamo uzorak, na kojemu je osigurano kvalitetno provođenje istraživanja. Da bi zaključci prilikom istraživanja o populaciji na temelju podataka iz uzorka bili ispravni, nužno je da uzorak bude reprezentativan, tj. u njemu moraju biti zastupljene tipične karakteristike populacije bitne za istraživanje".

Uzorak je prema mišljenju Petza (1985.) *„ograničeni broj članova neke populacije (njen podskup) koji će biti istraživan. Iz populacije se uzorak izabire tako da izabrana skupina što bolje i točnije predstavlja (reprezentira) populaciju iz koje je izabrana. Takav se uzorak naziva nepristranim ili reprezentativnim uzorkom. Ako to nije postignuto, uzorak je pristran (ne predstavlja dobro populaciju u cjelini)"* (Sindik, 2014: 10).

U ovom istraživačkom radu korišten je namjerni prigodni uzorak.

1.4. Metoda anketiranja

Anketa je posebno pripremljen dokument pomoću kojeg se prikupljaju informacije i mišljenja ispitanika o konkretnom problemu. Koristi se u slučajevima kad ispitanici rade na prostorno udaljenim mjestima, pa nije ekonomično provoditi snimanje nekom drugom tehnikom. Za provedbu ankete troši se manje vremena u usporedbi s metodom intervjua.

Anketa se može uspješno iskoristiti za rješavanje problema u odnosima s kupcima i dobavljačima, kao i u drugim slučajevima kad je potrebno prikupiti mišljenje većeg broja ljudi.

Ukoliko je anketa dobro pripremljena i provedena može koristiti organizaciji bez obzira na njene slabosti i nedostatke. Treba pravilno odabrati i postaviti pitanja, ispitanike, provesti anketu, obraditi i prikazati rezultate.

Najznačajnije prednosti snimanja stanja pomoću ankete su:

- *informacije o problemu dobivamo u pismenom obliku,*
- *dobivamo rezultate uz mali utrošak vremena,*
- *cijena provedbe je zanemariva,*
- *obrada rezultata je jednostavna"* (Kondić Ž., 2004.).

1.5. Struktura rada

Rad se sastoji od teorijskog i istraživačkog dijela te je podijeljen u ukupno osam poglavlja sa povezanim potpoglavljima.

U uvodnom dijelu rada definira se problem i predmet rada, ciljevi rada i istraživačke hipoteze, te izvori i metode prikupljanja podataka.

Drugo poglavlje ukratko opisuje i definira osnovne pojmove vezane uz poduzetništvo i obrazovanje. Opisuje poveznicu između obrazovanja sa inovacijama, kvalifikacijski okvir obrazovnog sustava, koncept i ciljeve poduzetničkog obrazovanja kroz cjeloživotno učenje i cjeloživotno obrazovanje.

U trećem dijelu rada razmatra se položaj poduzetničkog obrazovanja unutar obrazovne politike RH, odnosno u kojoj mjeri poduzetničko obrazovanje predstavlja prioritet nacionalne politike u obrazovnom sustavu, razvoj sustavne strategije za promicanje poduzetničkog obrazovanja u primarnom i visokom obrazovanju, temeljna načela strategije učenja za poduzetništvo, Nacionalnu razvojnu strategiju RH do 2030. godine, te kratki osvrt na poduzetničko obrazovanje u Europi.

U četvrtom dijelu rada opisana je uloga poduzetničkih kompetencija na razvoj pojedinaca. Peto poglavlje razmatra ulogu i doprinos visokoškolskih ustanova u obrazovanju za poduzetništvo, kvalitetu i učinkovitost visokog obrazovanja.

Šesti dio rada daje pozitivan primjer poduzetničkog obrazovanja na primjeru Sveučilišta Sjever i samog razvoja Sveučilišta Sjever.

Sedmi dio ovog rada odnosi se na empirijsko istraživanje. Na početku je prikazana metodologija istraživanja. Nakon metodologije slijedi analiza istraživanja koja započinje analizom sociodemografske strukture ispitanika, zatim su testirane hipoteze istraživanja, slijede rezultati istraživanja za pojedine hipoteze te su na kraju opisana ograničenja istraživanja.

U osmom dijelu rada, donose se zaključci ovog rada na temelju opisanog teorijskog i istraživačkog dijela.

2. PODUZETNIŠTVO I OBRAZOVANJE

U ovom poglavlju ukratko su definirani opisani osnovni pojmovi poduzetništva i obrazovanja s obzirom da se isti koriste u daljnjem istraživanju i opisu rada i da je problem koji se rješava u ovom radu upravo iz područja poduzetništva i obrazovanja kako bismo mogli detaljnije analizirati njihove odnose.

Uloga poduzetništva sve se više prepoznaje jer potiče gospodarski razvoj, smanjuje nezaposlenosti i suzbija siromaštvo. Sve češće se raspravlja o prednostima poduzetništva, potrebnim poduzetničkim kompetencijama i njihovom razvoju, te obrazovanju za poduzetništvo. Obrazovni programi u području poduzetništva trebali bi povećati poduzetnički potencijal pojedinca kroz razvoj poduzetničkih znanja i vještina. Ishodi takvih programa trebali bi povećati broj novih poduzetničkih pothvata i osnažiti poduzetničkog način ponašanja.

Odgoj i obrazovanje za poduzetništvo prema Luketić (2021: 257, url, pristup: 12.04.2022) *„počiva na ideji sustavnog podučavanja niza vještina i time razvoja širokog spektra odlika osobnosti i profesionalnih kvaliteta povezanih s poduzetništvom i poduzetničkim načinom mišljenja i djelovanja. Obilježja suvremenih promišljanja objedinjuje ideja kako se poduzetnost može poticati i razvijati na svim raznima formalnog odgoja i obrazovanja, a oblici ovakvog obrazovanja razlikuju se ovisno o društveno-kulturnim vrijednostima, odgojno-obrazovnim ciljevima te željenim ishodima koje nacionalni obrazovni sustavi ocjenjuju prioritetnima. Odgoj i obrazovanje za poduzetništvo je odgojno-obrazovni koncept i model koji teži razvoju poduzetnosti i poduzetničke kompetencije djece i mladih na svim razinama sustava odgoja i obrazovanja. Značaj ovog koncepta u činjenici je što su poduzetničke kompetencije i poduzetnost, kao odlike osobnosti, istodobno i cilj i očekivani ishod suvremenog obrazovanja – posebice u perspektivi suvremenih kompetencija cjeloživotnog učenja. Ovaj koncept dio je diskursa europske obrazovne politike još od vremena uspostavljanja Okvira temeljenih kompetencija za cjeloživotno učenje (Europska komisija, 2007), pa sve do danas“.*

2.1. Poduzetništvo

Riječ poduzetništvo dolazi od riječi poduzeti, što znači ne čekati da se nešto dogodi samo od sebe, nego sam krenuti u akciju.

Puno je različitih poimanja poduzetništva, i radi toga je teško navesti samo jednu definiciju poduzetništva. Jedna od brojnih definicija poduzetništva je *„bilo koji pokušaj pokretanja*

novog poslovnog pothvata, kao što je samozapošljavanje, nova poslovna organizacija ili ekspanzija postojećeg poslovnog pothvata od strane pojedinca, timova ili već postojećih organizacija" (CEPOR, 2003: 5, url, pristup 11.04.2022).

Prema Hisrich R. D. et al. (2011.) poduzetništvo je proces stvaranja nečega novoga i podrazumijeva preuzimanje rizika i nagrada.

Poduzetništvo je prema (Singer S. et al. 2003:10, url, pristup 03.03.2022.) *„rezultat aktivnosti ljudi s imenom i prezimenom, bez obzira nalazili se na čelu vlade, ministarstva, sveučilišta, škole, vrtića, bolnice, grada, banke… ili onih koji namjeravaju pokrenuti poslovni pothvat, onih koji su to učinili ili onih koji žele da njihov pothvat raste. Svi mi smo odgovorni za uočavanje prilika (a to se uvijek svodi na uočavanje problema koje treba riješiti) i rješavanje problema. Pri tome, važno je znati jesmo li u tome dovoljno uspješni ili zaostajemo za drugima"*.

„Poduzetništvo i poduzetnost najbolje se uče kroz osobno iskustvo, ali i učenjem po modelu. Uz to je bitna socijalna podrška, kako škole i obitelji tako i društva u cjelini. Poduzetnicima postaju oni učenici/ studenti koji razviju poduzetničku samoefikasnost"(Miljković Krečar, 2010: 417, url, pristup 04.03.2022).

Prema Bandura A. (1997 samoefikasnost se odnosi se na uvjerenje da smo sposobni izvršiti određenu akciju. To je u određenoj situaciji subjektivna procjena vlastitih vještina, znanja i sposobnosti.

„Poduzetništvo se smatra dinamičnim procesom stvaranja povećane vrijednosti koju stvaraju pojedinci preuzimajući rizik kapitala, vremena i karijere" (Hirsch R. D. i sur., 2011.).

Prema Kolaković (Kolaković, 2006: 1) stvaranje nove vrijednosti pokretanjem i razvojem novih poduzeća, zapošljavanjem, stvaranjem novih proizvoda, novih tehnologija i tehnoloških rješenja, odnosno razvoj inovacija glavni je cilj poduzetništva.

„Svaka država (Tafra V., 2012: 17, url, pristup 05.03.2022.) osigurava ekonomsko postojanje stvaranjem materijalnih dobara za podmirenje vlastitih potreba, a višak za međunarodnu razmjenu. Stvaranje nove vrijednosti uvjet je opstojnosti nacionalnog gospodarstva kao materijalne pretpostavke opstanka nacije i države te njenog daljnjeg razvoja i napretka (kulturnog i inog). U tržišnoj ekonomiji poduzetništvo je osnova gospodarstva. Poduzetnici, naročito mali i srednji, čine preko 97% gospodarstva gotovo svih država Europske Unije i oni su generator nacionalne ekonomije".

Veći broj poduzetnika i poduzeća i veća razina zaposlenosti potrebna je svakoj zemlji da bi postigla ekonomski rast. U Akcijskom planu za poduzetništvo 2020. navodi se niz mjera koje bi trebale poduzeti i podržati države članice EU za rast poduzetništva u Europi.

Razvoj poduzetništva temelji se na tri stupa:

- razvoj poduzetničkog obrazovanja i osposobljavanja;
- stvaranje pravog poslovnog okruženja;
- promicanje poduzetnika kao uzora i dopiranje poduzetništva do određenih ciljnih skupina.

Nastavno na navedeno jedan je od ključnih ciljeva Europske komisije je promicanje poduzetničkog obrazovanja na svim razinama od osnovne škole do sveučilišta. Bitni je od najranije životne dobi razvijati i stjecati vještine, stavove i znanja vezana uz poduzetništvo i poduzetničku kulturu. (Huđek i Širec, 2019: 54, url, pristup 12.04.2022.).

Poduzetnik bi trebao imati sedam temeljnih poduzetničkih osobina: inovativnost (osmišljavanje novih proizvoda ili usluga u očekivanju profita), sklonost preuzimanju rizika (spremni su riskirati kako bi ostvarili profit), samouvjerenost (vjeruju u sebe i svoje sposobnosti), radoholičnost (visoka razina radnih navika), svrhovitost (sve je usmjereno postizanju određenih rezultata), odgovornost (odgovoran prvenstveno prema samom sebi, obitelji, zaposlenicima, kupcima i dr.) i samostalnost (samostalno uočavaju i kreiraju poslovne prilike).

Bitno je napomenuti da se u zemljama, poput Hrvatske, s prosječnim i nižim prihodima, poduzeća većinom nastaju „iz nužde“, odnosno u zemljama sa višim prihodima poduzetništvo je potencirano prilikama.

„Poduzetnička se namjera definira kao nečija „Želja za samoodređivanjem vlastitog posla ili započinjanjem vlastitog biznisa (Krueger, Reilly i Carsrud, 2000), a dva najčešće korištena teorijska okvira kojima se nastoje utvrditi njezini elementi su Ajzenova teorija planiranog ponašanja (engl. Theory of planned behaviour - TPB; Ajzen, 1991) i Model poduzetničkog događaja (engl. Model of the Entrepreneurial Event – EEM; Shapero i Sokol, 1982). Prema TPB namjeru određuju stavovi prema ponašanju, subjektivne norme i percipirana ponašanja kontrola, dok prema EEM poduzetnička namjera ovisi o percipiranoj poželjnosti, sklonosti ka djelovanju i percipiranoj izvedivosti. Brojni autori ističu kompatibilnost oba modela (Krueger i sur. 2000; Lifian i Chen, 2006; Peterman i Kennedy, 2003)“ (Zubić et al., 2021: 752, url, pristup: 14.04.2022.).

Što se demografskih varijabli tiče prema Reynolds et al. (2002: 5, url, pristup: 10.04.2022.) poduzetništvo uključuje odrasle osobe sve životne dobi, osim osoba starijih od 65 godina. Prema rezultatima istraživanja osobe u dobi od 25. - 34. godine života imaju najvišu poduzetničku aktivnost. Radi navedenog, upravo se studenti često smatraju idealnim uzorkom za istraživanje poduzetničkih namjera.

2.2. Obrazovanje

Po definiciji *„obrazovanje je organizirana, prema određenim ciljevima upravljena aktivnost učenja/poučavanja. Da bi ono bilo što djelotvornije, obrazovanje treba biti dobro pripremljena, izvedena i vrednovana aktivnost. Postupci pripreme, izvođenja i vrednovanja trebaju biti međusobno usklađeni. Kako sustav tvori više međusobno povezanih elemenata koji djeluju kao cjelina, može se zaključiti da je obrazovanje sustav "*.(Pastuović, 2012: 226).
Prema (Brusić A. et al. 2009: 25) *„obrazovanje je potvrđeno kao utjecajni faktor o kojem ovisi razina poduzetničkog kapaciteta neke zemlje"*.
„Obrazovanje u svim zemljama teži, pa tako i u Hrvatskoj, da postane dominantna komponenta čovjekove egzistencije i njegova daljnjeg prodora u nepoznato (Ratković, 1984.). Stoga je razumljivo da je obrazovanje u fokusu interesa svih zemalja svijeta, svi tragaju za odgovorom na pitanje: kamo i kako dalje? Poduzetnik i poduzetništvo nesumnjivo su stari koliko i samo gospodarstvo. Međutim, iako su značajne i vrijedne tragove ostavili još u starom i srednjem vijeku, o poduzetništvu, kao znanstvenoj disciplini, eksplicitno se piše i raspravlja tek od 18. i 19. stoljeća, odnosno od vremena R. Cantillona i Jean B. Saya" (Škrtić, 2011:81).
Prema Reynolds, et al. (1999.) *„obrazovanje se čini važnim za poticanje poduzetništva zbog nekoliko razloga. Prvo, obrazovanje pruža pojedincima osjećaj neovisnosti, autonomije i samopouzdanja. Drugo, obrazovanje osvještava ljude o alternativnim izborima za karijeru. Treće, obrazovanje širi horizonte pojedinaca, čime se ljudi bolje pripremaju za percepciju prilika i, konačno, obrazovanje pruža znanje koje pojedinci mogu koristiti za razvoj novih poduzetničkih mogućnosti"* (Huđek I., Širec K, 2019: 58, url, pristup 06.03.2022.).
Također (Rebernik i Širec, 2011:18, url, pristup: 12.03.2022.) ističu da rezultat poduzetničkog obrazovanja nije uvijek ispostave vlastitog posla, već je važno da učenici steknu dodatne vještine i osobine koje mogu biti korisne i nužne u drugim oblicima profesionalne djelatnosti, od uočavanja poslovnih prilika, umrežavanja i suradnje do zdravih ambicija i svijesti o samoj odgovornosti. Poduzetničko obrazovanje predstavlja osnovu kroz koju se formiraju ključni elementi za poduzetništvo. Utječe na stjecanje vještina, sposobnosti i utječu na prepoznavanje poslovnih prilika u okolini što se odražava kroz poduzetničke namjere, koje se ostvaruju kroz poduzetničke aktivnosti pojedinaca i time se u konačnici utječu na gospodarski rast i razvoj nacionalnog gospodarstva.

Iako se često misli kako se poduzetnici rađaju, suvremena znanost smatra da se poduzetnici stvaraju odnosno poduzetnici posjeduju vještine koje je moguće razviti unutar obrazovnog sustava.

Kako navodi Perić et al., (2020: 465) *„visoka stopa nezaposlenosti mladih i izazovi i zahtjevi tržišta rada doveli su do rasprave o djelotvornosti obrazovnih programa na svim razinama. U tom kontekstu, učinkovitost i kvaliteta strukovnog obrazovanja i osposobljavanja veoma je važna. Većina učenika, nakon završetka strukovne škole, neće nastaviti visoko obrazovanje nego će se naći na tržištu rada. Radi navedenog, strukovno obrazovanje trebalo bi biti usredotočeno na razvoj vještina koje će odgovarati potrebama tržišta rada i samim time omogućiti lakše i brže zapošljavanje"*.

Svaki novi stupanj obrazovanja neposredno povećava buduću zaradu svakog zaposlenika, prema kojoj je poduzetničko obrazovanje pozitivno povezano s uspješnošću potencijalnog poduzetništva. Obrazovanje se ne odnosi samo na mlade ljude, već treba omogućiti pristup obrazovanju svim dobnim skupinama, a koji omogućava potrebe pojedinca za inicijativom koja treba trajati cijeli život, odnosno omogućiti cjeloživotno obrazovanje. Pozitivni ishodi koji uključuju osobnu inicijativu, sudjelovanje u poduzetničkom obrazovanju i samo pokretanje poduzetničkog pothvata, opravdavaju sva potrebna ulaganja u cjeloživotno učenje o poduzetništvu i za poduzetništvo, i to na svim obrazovnim razinama (EU Commision, 2018). (Bračun 208: 193, url, pristup 19.3.2022.).

Oberman P. et al. (2013: 8, url, pristup: 29.03.2022.) navode kako *„poduzetničko obrazovanje ima značajnu ulogu u stvaranju kapaciteta sveučilišta i pojedinaca za nošenje s kompleksnošću i nesigurnošću okruženja u kojem djeluju te da ono razvija proaktivnost, inovativnost i odgovornost pojedinca i spremnost na preuzimanje rizika u donošenju odluka i rješavanju problema. Poduzetničko obrazovanje zahtijeva povezivanje različitih znanstvenih disciplina, te razvija vještine multidisciplinarnog pristupa analizi problema i traženju rješenja"*.

Prema (Gardneru H. 2004.) *„ključni element uspješnog obrazovanja jest put koji određuje ishode poučavanja, ali i načine kako doći do postavljenih ciljeva. Dogovorene smjernice i standardi čine školu uspješnom, a škole koje uključuju roditelje, lokalnu zajednicu i vanjske partnere u upravljanje školom imaju ogroman utjecaj na standarde, dok brzi razvitak znanosti i tehnologije, razvitak proizvodnje, novi proizvodni i društveni odnosi danas traže odgoj za poduzetništvo"* (Posavec M., 2011: 226, url, pristup: 03.04.2022.).

Prema MZOS (2011:8, url, pristup: 13.03.2022.) svaka osoba mora imati mogućnost horizontalne i vertikalne prohodnosti, što osigurava učenicima da tijekom obrazovanja imaju

mogućnost da promijene vrstu škole - horizontalna prohodnost i mogućnost nastavka obrazovanja, odnosno stjecanja više razine obrazovanja - vertikalna prohodnost.

Prama Hunjet A. et al. (2012: 104, pristup 12.03.2022.) stupanj obrazovanja poduzetnika privlači istraživačku pozornost. Obrazovanje ima veliku ulogu u odgoju poduzetnika. Mnogi poduzetnici imaju potrebu za obrazovanjem u različitim područjima: financija, strateškog planiranja, marketinga, menadžmenta i dr. Stupanj obrazovanja podrazumijeva širu mrežu za generiranje potencijalnih prilika te prilagodbi novim situacijama. Istraživanja su potvrdila da, obrazovanje pozitivno utječe na vjerojatnost otkrivanja novih poslovnih prilika, ali nije uvjetovano da će ta osoba stvoriti novo poslovanje.

Proces obrazovanja započinje još u predškolskoj dobi.

Slika 1: *Stupanj obrazovanja*

Izvor: Izvor: rad autora

Polazi se od pretpostavke da ljudsko biće započinje svoje obrazovanje u obitelji i traje praktično do kraja njegova aktivnog djelovanja.

Formalno je moguće obrazovanje podijeliti u tri osnovna razdoblja. Prvo je razdoblje do ulaska u svijet rada, drugo je radni vijek, a treće tijekom treće životne dobi. Obrazovanje tijekom radnog vijeka i treće dobi sažeto je u cjeloživotno obrazovanje. Za to razdoblje, strategiju je moguće jasno definirati. Problem je strategija obrazovanja do ulaska u svijet rada. Konačno, poduzetničko obrazovanje stvara vezu između akademske i poslovne zajednice. Obrazovanje za poduzetništvo se smatra korisnim, primijenjenim pristupom proučavanju poslovanja u ekonomiji. Grecu i Denes (2017: 3, url, pristup: 11.04.2022.) tvrde da *„ jaz*

između situacije iz stvarnog života i učioničke teorije i koncepti mogu se premostiti uz pomoć poduzetničko obrazovanje za studente različitih područja specijalizacije".

Poduzetničko obrazovanje prema Zubić et al. (2021: 754, url, pristup: 14.04.2022.) *„namijenjeno je razvoju poduzetničkih kompetencija (znanja, vještina, sposobnosti i osobnih kvaliteta) na svim edukacijskim razinama i ima sve značajniju ulogu. Sadržaj i metode podučavanja često se razlikuju s obzirom na percepciju koncepta poduzetništva, ciljeve edukacije (od razvoja osobnih vještina pa do stvaranja inovativnih pothvata), populaciju koja je uključena i razinu edukacije. Stoga poduzetnički programi mogu varirati u rasponu od vrlo kratkih tečajeva koji se fokusiraju na razvoj poduzetničkih znanja i vještina vezanih uz započinjanje posla (tzv. »start up«), do potpunih akademskih programa (kolegija) koji pružaju šire konceptualno i teorijsko razumijevanje teme"*.

Najrazvijenije zemlje svijeta uključujući i zemlje Europske unije prepoznale su važnost poticanja poduzetničkog obrazovanja u nacionalnom kontekstu, podržavanja i poticanje poduzetništva, te stalnu potrebu za stvaranjem poduzetničkog ozračja (Gradečak, 2016:43, url, pristup: 14.04.2022.).

2.3. Obrazovanje i inovacije

Inovacije i razvoj *„predstavljaju uzrok i posljedicu poduzetništva, a najčešće su usko povezani s tehnologijom i napretkom u tehnološkom smislu. Tehnologija omogućuje poduzećima da lako identificiraju najbolje klijente i na njih usmjere marketinške napore te nagrade one za koje je vjerojatno da će često kupovati proizvode ili se služiti uslugama poduzeća. Bolje razumijevanje postojećih klijenata omogućuje poduzećima i poduzetnicima da međusobno reagiraju i učinkovitije komuniciraju kako bi značajno poboljšali stopu zadržavanja klijenata. Poduzeća, ali i poduzetnici koji samostalno nastupaju na tržištu, mogu razviti iskustvo prilagođeno klijentima upravo na temelju inovacija i konstantnog razvoja, mogu bolje predvidjeti obrasce ponašanja istih u elektroničkom okruženju, privući ih i ocjenjivati ekonomsku prednost svakog od njih te s vremenom izgraditi dugoročno uzajamno korisne odnose s njima, na obostrano zadovoljstvo i korist.*

S vremenom razvojem tehnologije, poslovnih procesa, ali i ljudskim napretkom i stalnim inoviranjem u poslovanju, poduzeća su uspostavila odnose s klijentima putem prikupljanja, pohranjivanja, održavanja i distribucije znanja o klijentu i za klijenta kroz cijelo poduzeće. Pomoću različitih inovacija poduzeća mogu proizvesti važne informacije kako bi koordinirala sve svoje odjele – prodaju, marketing, usluge korisnicima te kako bi se bolje i brže služilo potrebama klijenata" (Levar M. i Nikolić M., 2012: 64, url, pristup: 08.04.2022.).

Hrvatska su se poduzeća prema dosad provedenim istraživanjima ali i prema očekivanjima pokazala kao prilično slaba kada se radi o inovativnim aktivnostima. Poduzeća koja imaju visoka ulaganja u znanje, istraživanje i razvoj imaju veću konkurentsku prednost. Radila se usporedba organizacijske i upravljačke prakse odabranih hrvatskih poduzeća te prosjeka hrvatskog gospodarstva. Došlo se do rezultata da se poduzeća razlikuju s obzirom na ciljeve inovacijskih aktivnosti, izvore informacija, prepreke koje susreću, poticaje koji ih vode, te strateške ciljeve poduzeća. Predložene su preporuke za povećanje inovativne aktivnosti hrvatskog gospodarstva temeljem prakse uspješnih poduzeća (Andrijević Matovac V., 2005: 303, url, pristup: 05.04.2022.).

„Cjeloživotno učenje, znanost i inovacije čine trokut znanja kojemu država pruža uvjete za djelotvorno funkcioniranje. Obrazovanje na svim razinama ispunjavat će trajnije svoju ulogu u trokutu znanja ako rezultati istraživanja i inovacija budu primjereno utjecali na obrazovne procese. Obrazovna okružja moraju biti unaprijeđena poticanjem stvaralačkog razmišljanja i inovativnog djelovanja. Znanje se promatra u trokutu obrazovanja, istraživanja i inovacija. Od javnih se sveučilišta očekuje doprinos razvoju svih sastavnica trokuta znanja, a od javnih znanstvenih instituta ponajprije istraživanju i inovacijama. Novo znanje i nove ideje, novi procesi, proizvodi i usluge te novo poduzetništvo povezane su sastavnice istraživačkog stvaralaštva. Takav model znanosti i obrazovanja s višestrukim ciljevima obilježava razvijeni svijet u kojem se znanost i gospodarstvo, kao i znanje i poduzetništvo međusobno potiču.

Istraživanje, razvoj i inovacije u Hrvatskoj obilježava niska razina suradnje. Ne surađuje se dovoljno ni unutar istraživačke zajednice, ni u gospodarstvu, ni u društvenom sektoru, ni međusobno. Da bi se osnažila suradnja istraživačkog i poslovnog sektora, potrebne su promjene na objema stranama: razvoj istraživačkih, razvojnih i inovacijskih sposobnosti i konkurentnosti hrvatskih istraživačkih institucija i poslovnog sektora, posebice proizvodnih poduzeća i industrije. Isto tako potrebno je šire razumijevanje inovacija“. (NN 124/2014, url, pristup: 26.03.2022.)

2.4. Kvalifikacijski okvir obrazovnog sustava

Kako bi se cijelo područje obrazovanja, odnosno obrazovni sustav uredio, osuvremenio i prilagodio novonastaloj stvarnosti, na razini Europske unije donesen je Europski kvalifikacijski okvir, a usklađeno s njim i Hrvatski kvalifikacijski okvir (u daljnjem tekstu – HKO) kao temeljni razvojni dokument Republike Hrvatske u području obrazovanja. Navedeni dokumenti uređuju napredovanje u obrazovanju prema kvalifikacijskim razinama (više ne prema stupnjevima stručne spreme), što je regulirano pomoću sustava EU kredita/bodova u tri

osnovna sustava bodovanja – sustav bodovanja u općem obrazovanju (HROO – Croatian Credit System for General Education), u strukovnom obrazovanju (ECVET – European Credit System for Vocational Education and Training) i visokom obrazovanju (ECTS – European Credit Transfer and Accumulation System). Ključni pojmovi koji se koriste u novom sustavu, a definirani su u HKO, su: kvalifikacija, kompetencije i ishodi učenja. Pojam se kvalifikacije u ovome dokumentu odnosi na objedinjene skupove ishoda učenja određenih razina, obujma, vrste i kvalitete; kompetencije su znanja, vještine te pripadajuća samostalnost i odgovornost; a ishodi učenja – kompetencije koje je osoba stekla učenjem i dokazala nakon postupka učenja. Kvalifikacije mogu biti cjelovite ili djelomične, dokazuju se javnim dokumentom ili ispravom (svjedodžba, diploma i drugo) te se svrstavaju prema razinama i vrstama. Za svaku kvalifikaciju određen je obujam, odnosno prosječno utrošeno vrijeme za njeno stjecanje, iskazano u EU kreditima ili bodovima (ECTS, ECVET ili HROO). Uspostavljeno je trinaest razina cjelovitih i šest razina djelomičnih kvalifikacija, počevši od osnovnog, pa preko srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja do stjecanja doktorata (HKO, url, pristup: 13.03.2022.)**.**

2.5. Koncept obrazovanja

"„U posljednjih nekoliko desetljeća, zbog sve bržih promjena u društvu i potrebe prilagodbe na njih, u obrazovanju kao jednom od temeljnih čimbenika razvoja, a posebno u području obrazovanja odraslih, došlo je do naglog razvoja, što je rezultiralo jačanjem važnosti i potrebe za različitim oblicima obrazovanja koji nemaju formalni karakter u smislu javne isprave koja se njima stječe. S time u skladu u šezdesetim godinama prošlog stoljeća razvijen je koncept cjeloživotnog učenja/obrazovanja, kao odgovor na problem neusklađenosti između obrazovanja mladih i odraslih (Pastuović N., 2008). Do devedesetih godina (Žiljak T., 2005.) prošlog stoljeća više je u upotrebi pojam cjeloživotnog obrazovanja, koje je institucionalizirani i organizirani proces, a u devedesetima se u Europi afirmira cjeloživotno učenje kao politika koja odgovara na probleme ekonomske krize i povećane nezaposlenosti" (Bratković, S., 2019: 284,285, url, pristup:15.03.2022).

Radi što bržeg saznanja o relevantnim informacija prema Bahtijarević-Šiber F. i Pološki N. (1999.) ljudi, organizacije i društva današnjice ukoliko žele uspjeti prisiljeni su stalno učiti.

Prema (Krueger 2000.) uz obrazovni sustav na svakog potencijalnog poduzetnika velik utjecaj ima i njegova obitelj u kojoj odrasta, jer je velika vjerojatnost da i sami postanu poduzetnici među onima čiji su roditelji i sami bili ili još uvijek jesu poduzetnici. (Bračun, S., 2018: 193, url, pristup: 19.03.2022.).

Bobera D. et al. (2015: 68) „navodi da je legitimnost poduzetništva kao obrazovnog područja postignuta, odnosno dokazana kroz istraživačke konferencije o poduzetništvu, znanstvene časopise o poduzetništvu, poduzetničke katedre na visokim učilištima i dr. Potražnja za poduzetničkim obrazovanjem je posljedica rasta poduzetničkih programa kroz tri izvora:

- Vlada od poduzetničkog obrazovanja očekuje utjecaj na poboljšanje gospodarske situacije u društvu, jačanje inovativnosti kroz koju će se osjetiti i gospodarski razvoj zemlje, poticanje inovativnog poduzetnog ponašanja pojedinaca, podučavanje za i o poduzetništvu, osposobljavanje javnih službenika za upravljanje poduzetničkim procesima u društvu.
- Studenti žele studirati poduzetništvo jer žele steći poduzetničke kompetencije i osnovati, a drugi žele naučiti kako se snaći u uvjetima sve veće nesigurnosti u okruženju u kojem djeluju, odnosno biti poželjni zaposlenici.
- Poslovni sektor – očekuje obrazovane pojedince koji bi se suočili i riješili praktične probleme.

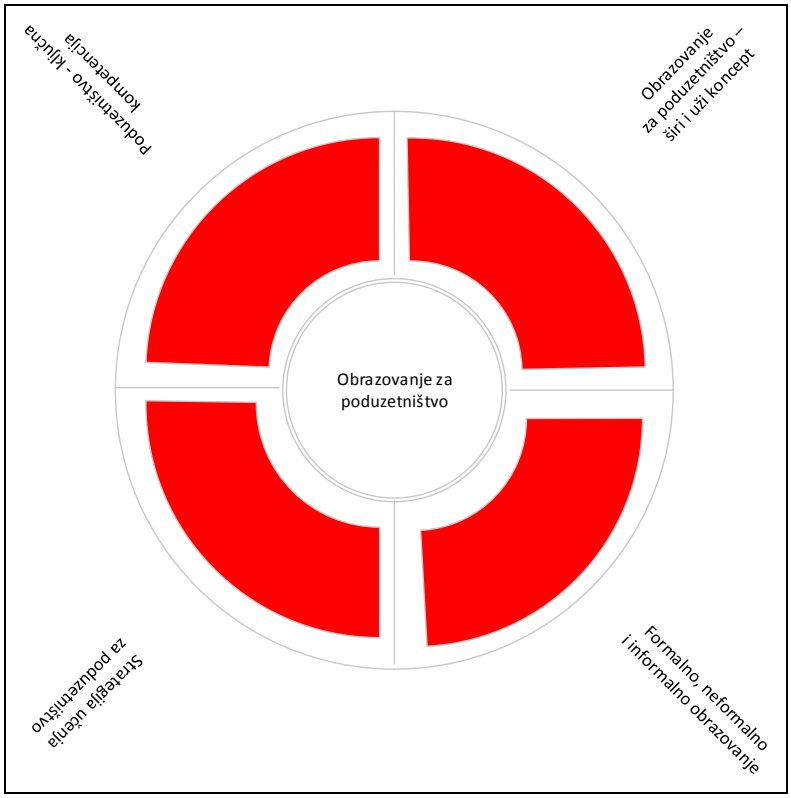
2.6. Ciljevi poduzetničkog obrazovanja

Poduzetničko obrazovanje prema (Bobera D. et al. 2015: 67) *„potiče stvaranje novih pothvata do razvoja poduzetničkih osobina, vještina i ponašanja.*

Prvi cilj poduzetničkog obrazovanja odnosi se na razvoj širokog razumijevanja o poduzetništvu, osobito u ulozi poduzetnika i poduzetništva u modernom društvu i gospodarstvu. Ovdje se radi o pripremanju ljudi za poduzetničku karijeru, a najčešće se provodi pružanjem informacija putem medijskih kampanja, seminara, predavanja organiziranih za studente na svim razinama obrazovanja, kao i za širu populaciju.

Drugi cilj vezan je uz osposobljavanje pojedinca za preuzimanje odgovornosti za osobno obrazovanje, karijeru i život, odnosno za poduzetnički pristup. To se postiže treninzima koji naglašavaju poduzetnički proces, timski rad i projektne zadatke.

Treći cilj poduzetničkog obrazovanja podrazumijeva pripremanje pojedinca da postane poduzetnik i da upravlja svojim poduzećem. To se postiže stjecanjem osnovnih vještina i informacija o tome kako postati poduzetnik te kako pokrenuti i voditi malo poduzeće“.

Slika 2: *Obrazovanje za poduzetništvo*

Izvor: Izvor: rad autora

2.7. Cjeloživotno učenje

Prema definiciji Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO) cjeloživotno se učenje odnosi na svaku aktivnost učenja tijekom cijelog života s ciljem unaprjeđenja znanja, vještina i kompetencija u okviru osobnog, građanskog, društvenog ili profesionalnog djelovanja pojedinca. Obuhvaća učenje u svim životnim razdobljima bez obzira na životnu dob i u svima oblicima bilo da se ostvaruje kroz formalno, neformalno ili informalno učenje. Učenje predstavlja u tom kontekstu kontinuirani proces u kojem su rezultati i motiviranost pojedinca za učenje uvjetovani znanjem, navikama i iskustvima učenja koje su osobe stekle u mlađoj životnoj dobi. Uz ciljeve cjeloživotnog učenja veće konkurentnosti i trajne zapošljivosti pojedinaca vezuju se i ciljevi ekonomske prirode. S druge strane ne smiju se zanemariti ciljevi koji su isto veoma važni a pridonose aktivnijoj ulozi pojedinca u društvu. društvene uključenosti, razvoj aktivnoga građanstva te razvijanje individualnih potencijala pojedinaca (ASOO, url, pristup: 13.03.2022.).

„ "Društvo koje uči" postao je trendovski termin koji se počeo upotrebljavati u najrazličitijim značenjima. Pod njim se razumijevaju različiti sadržaji: osobni razvoj, utopijska zamisao,

planirane reforme obrazovnog sustava, nov odnos tržišta i obrazovanja. To je dovelo do toga da se "društvo koje uči" stavi pod pitanje kao "konfuzna i zbunjujuća zamisao"" (Jarvis, 2003: 26-27).

„Znanje se smatra sastavnim dijelom nematerijalne imovine, odnosno intelektualnog kapitala. Vrijednost znanja počiva na oskudnosti i potencijalu stvaranja vrijednosti" (North, 2008: 70).

Znanost i obrazovanje, uz čovjeka, postaju najjača proizvodna snaga društva. Na znanosti se temelji sve veći broj novih tehnologija i inovacija, a znanje je uvjet uspješne primjene tih postignuća. U svemu tome poduzetništvo postaje pokretač, organizator i upravljač novim procesima. Hrvatski sabor na sjednici 2. veljače 2007. godine donio je odluku o proglašenju Zakona o obrazovanju odraslih koji kaže *„da obrazovanje odraslih obuhvaća cjelinu procesa učenja odraslih namijenjenih ostvarivanju prava na slobodan razvoj osobnosti, osposobljavanju za zapošljivost te stjecanju kvalifikacija za prvo zanimanje, prekvalifikaciju, stjecanje i produbljivanje stručnih znanja, vještina i sposobnosti, kao i osposobljavanju za aktivno građanstvo. U Zakonu se navodi da je obrazovanje odraslih dio jedinstvenoga obrazovnog sustava Republike Hrvatske i da se temelji na načelima cjeloživotnog učenja, racionalnog korištenja obrazovnih mogućnosti, teritorijalne blizine i dostupnosti obrazovanja svima pod jednakim uvjetima, u skladu s njihovim sposobnostima; slobode i autonomije pri izboru načina, sadržaja, oblika, sredstava i metoda, uvažavanja različitosti i uključivanja, stručne i moralne odgovornosti andragoških djelatnika, jamstva kvalitete obrazovne ponude, poštovanja osobnosti i dostojanstva svakoga sudionika"* (NN 17/07, url, pristup: 19.03.2022.).

Prema Zakonu o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru (NN 22/13) *„ključne kompetencije za cjeloživotno učenje su kompetencije odgovarajuće razine koje su nužne pojedincu za uključenost u život zajednice. Osnova su za stjecanje kompetencija tijekom života za sve osobne, društvene i profesionalne potrebe, a obuhvaćaju komunikaciju na materinskom jeziku, komunikaciju na stranim jezicima, matematičku kompetenciju i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, digitalnu kompetenciju, kompetenciju učiti kako učiti, socijalnu i građansku kompetenciju, inicijativnost i poduzetnost te kulturnu svijest i izražavanje"* (HKO, NN 22/13, url, pristup: 20.03.2022.).

Cjeloživotno učenje može biti formalno, neformalno i informalno.

2.7.1. Formalno, neformalno i informalno učenje

Agencija za znanost i visoko obrazovanje definira formalno učenje kao *„organiziranu aktivnost ovlaštene pravne ili fizičke osobe koja se izvodi prema odobrenim programima radi stjecanja i unapređivanja kompetencija za osobne, društvene i profesionalne potrebe, a dokazuje se svjedodžbom, diplomom ili drugom javnom ispravom koju izdaje ovlaštena pravna osoba"* (AZVO, url, pristup: 13.03.2022.).

Neformalno učenje je po definiciji AZVO-a *„rezultat svakodnevnih aktivnosti na poslu, u obitelji ili u slobodno vrijeme. Ono nije strukturirano (nema ciljeva učenja, određenog vremena ni podrške učenju) i u pravilu ne završava izdavanjem službenog dokumenta. Ono može biti namjerno, no najčešće to nije"* (AZVO, url, pristup: 13.03.2022.).

Neformalno učenje obuhvaća seminare konferencije, izvannastavne aktivnosti, razni tečajevi, rad na projektima, učeničke i studentske razmjene i slično, odnosno obuhvaća sve aktivnosti koje podrazumijevaju praktično stjecanje znanja, vještina i stavova.

Neformalno učenje je *„uklopljeno u planirane opće ili strukovne aktivnosti koje nisu eksplicitno određene kao učenje (u smislu ciljeva učenja, vremena učenja ili podrške učenju). Obuhvaća i neformalno obrazovanje i neformalno osposobljavanje. Neformalno učenje je internacionalno iz točke gledišta onog koji uči. U Hrvatskoj se koristi za označavanje organiziranih aktivnosti učenja sa ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija, a za koje se ne izdaje javna isprava"*. (Tjedan cjeloživotnog učenja, url, pristup: 27.03.2022.)

Informalno (izvanformalno) učenje prama pojmovniku AZVO-a je učenje koje *„nije organizirano unutar neke obrazovne ustanove i u pravilu ne završava izdavanjem službenog dokumenta. Ipak, takvo je učenje strukturirano (postoje ciljevi, određeno vrijeme i podrška učenju"* (AZVO, url, pristup: 13.03.2022.). Iz perspektive učenika i izvanformalno učenje sadrži namjeru.

Informalno učenje nije organizirana aktivnost učenja u smislu ciljeva, vremena ili podrške učenja. Za informalno učenje možemo reći da je u većini slučajeva nenamjerno iz perspektive onog koji uči. Obuhvaća dnevne aktivnosti vezane uz posao, obitelj ili slobodno vrijeme.

Informalno učenje *„rezultira iz dnevnih aktivnosti vezanih uz posao, obitelj ili slobodno vrijeme. Nije organizirano ili strukturirano u smislu ciljeva, vremena ili podrške učenju. Informalno je učenje u većini slučajeva nenamjerno iz perspektive onog koji uči"* (Tjedan cjeloživotnog učenja, url, pristup: 27.03.2022.).

2.8. Cjeloživotno obrazovanje

Cjeloživotno obrazovanje i obrazovanje odraslih važna je komponenta sustava cjeloživotnog učenja. Generalna je konferencija UNESCO-a 1976. godine koncept obrazovanja odraslih definirala kao skup svih organiziranih obrazovnih procesa, sadržaja, razina i metoda, bez obzira da li osoba ili zamjenjuje započeto školovanje, razvija svoje sposobnosti i proširuje znanje ili poboljšava svoje tehničke ili stručne kvalifikacije, odnosno bez obzira da li se radi o horizontalnoj ili vertikalnoj prohodnosti. Takve aktivnosti mijenjaju stavove i ponašanje u osobnom, socijalnom, gospodarskom i kulturnom razvoju pojedinca (ASSO, url, pristup: 14.03.2022.).

Cjeloživotno obrazovanje koncepciju obrazovanje promatra kroz cjeloživotni proces koji počinje obveznim školovanjem i (formalnim) obrazovanjem te traje kroz cijeli život. Pojam se često zamjenjuje sa pojmom cjeloživotno učenje. Radi se o dva različita pojma. Cjeloživotno obrazovanje obuhvaća samo organizirano učenje, a cjeloživotno je učenje šira koncepcija koja uključuje i nenamjerno, neorganizirano i spontano stjecanje znanja (Tjedan cjeloživotnog učenja, url, pristup: 27.03.2022.).

Prema Desjardins et al. (2006:110) u obrazovanju odraslih u manjem postotku sudjeluju žene od muškaraca, sudjeluju osobe lošijeg životnog i socioekonomskog standarda, manje obrazovane osobe, nezaposleni i imigranti.

Prema Pauković i Bačić (2018: 129, url, pristup: 12.04.2022.) kada je riječ o životnoj dobi osoba koje su zastupljene u cjeloživotnom učenju, podaci govore da su najzastupljenije osobe u dobi od 25 do 34 godine 10,2% osoba , 2% osoba od 35 do 44 godine, 0,7% osoba od 45 do 54 godine te 0,3% osoba od 55 do 64 godina“.

„Znanje i obrazovanje, polazeći od globalizacijskih kriterija, imperativ su u razvoju ljudskih potencijala. Svrha svakog sustava jest povezati proces znanja sa zahtjevima razvoja gospodarstva i tržišta rada te generirati što više stručnog i obrazovanog kadra, a time omogućiti trajnu zapošljivost, smanjiti nezaposlenost i razvijati sustav znanja i obrazovanja, tj. cjeloživotnog učenja. Vrhunsko obrazovanje ključno je za razvoj Hrvatske i Europske unije (EU) kao društva znanja i njezino djelotvorno konkuriranje u svjetskom globaliziranom gospodarstvu. EU financira brojne programe te tako omogućava svojim građanima da u najvećoj mjeri iskoriste svoj osobni razvoj i gospodarski potencijal EU-a tako što će studirati, usavršavati se ili volontirati u drugim zemljama. EU je izdvojila oko 7 milijardi eura za cjeloživotno učenje za razdoblje od 2007. do 2013. godine. Hrvatska je 2011. godine postala

ravnopravnom članicom Programa za cjeloživotno učenje" (Sudarić Ž., 2012: 72, url, pristup: 28.03.2022.).

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije koju je Hrvatski sabor usvojio 17. listopada 2014. godine prepoznaje obrazovanje odraslih kao sastavni dio cjelovitog sustava odgoja i obrazovanja temeljenog na konceptu cjeloživotnog učenja. Pri tome ističe dvije glavne skupina ciljeva za obrazovanje odraslih:

„1. stjecanje transverzalnih kompetencija pojedinca – inicijativnost i poduzetnost, učiti kako učiti, kulturno izražavanje, društvena uključenost (volonterski, ekološki, politički i slični aktivizmi, usvajanje te primjena demokratskih vrijednosti i stavova), roditeljske vještine, kreativno i umjetničko vrednovanje i izražavanje, razvijanje osnovne ekonomske, financijske i medijske pismenosti dr.

2. usvajanje znanja i vještina koje ciljano omogućuju zapošljivost, veću prilagodljivosti, tj. pokretljivost na tržištu rada" (NN 124/2014, url, pristup: 20.03.2022.).

Nastavno na navedeno možemo zaključiti da je cjeloživotno učenje širi pojam i da obuhvaća sveukupnu aktivnost učenja tijekom života (formalno, neformalno i informalno učenje), a cjeloživotno obrazovanje odnosi se samo na one oblike stjecanja novih kompetencija (znanja, vještina i kompetencija u užem smislu ili sposobnosti) koje organiziraju različite obrazovne ustanove.

2.8.1. Formalno, neformalno i informalno obrazovanje

Formalno obrazovanje provodi se u različitim akreditiranim obrazovnim institucijama prema odobrenim programima, a sve sa ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija za osobne, društvene i profesionalne potrebe. Dokaz stjecanja formalnog obrazovanja su priznate diplome i kvalifikacije. *„Najčešće se provodi kao strukturalno, kronološki određeno redovno obrazovanje za mlađe osobe (u pravilu između 5 i 25 godine) u osnovnim i srednjim školama, na sveučilištima i u specijaliziranim programima redovnog strukovnog i visokog obrazovanja. Osim tog obrazovanja, obuhvaća i formalno obrazovanje odraslih"* (Tjedan cjeloživotnog učenja, url, pristup: 27.03.2022.).

Formalno obrazovanje definira se Zakonom o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru (NN 22/13) *„Hrvatski kvalifikacijski okvir je reformski instrument kojim se uređuje cjelokupni sustav kvalifikacija na svim obrazovnim razinama u Republici Hrvatskoj kroz standarde kvalifikacija temeljene na ishodima učenja i usklađene s potrebama tržišta rada, pojedinca i društva u cjelini. Hrvatski kvalifikacijski okvir instrument je uređenja sustava kvalifikacija u Republici Hrvatskoj koji osigurava jasnoću, pristupanje stjecanju, utemeljeno stjecanje, prohodnost i*

kvalitetu kvalifikacija, kao i povezivanje razina kvalifikacija u Republici Hrvatskoj s razinama kvalifikacija EQF-a i QF-EHEA te posredno s razinama kvalifikacija kvalifikacijskih okvira u drugim zemljama" (HKO, NN 22/13, url, pristup: 20.03.2022.).

Postoje dva koncepta obrazovanja za poduzetništvo koje je potrebno razlikovati širi i uži koncept. Širi koncept obrazovanja za poduzetništvo podrazumijeva razvijanje poduzetničkih sklonosti, vještina i sposobnosti, uključuje i razvoj ciljanih osobnih kvaliteta, poput stvaralaštva i duha inicijative, te usvajanja osnovnih ekonomskih koncepata. Uži koncept obrazovanja za poduzetništvo u funkciji je pokretanja poduzeća i upravljanja njime (Tafra V., 2011: 18, url, pristup: 28.03.2022.).

Neformalno obrazovanje je *„svaki oblik obrazovanja koji ne dovodi do stjecanja novih kvalifikacija, odnosno novih diploma ili napredovanja na kvalifikacijskoj ljestvici. Označava organizirane procese učenja usmjerene na osposobljavanje odraslih osoba za rad, za različite socijalne aktivnosti te za osobni razvoj"* (Tjedan cjeloživotnog učenja, url, pristup: 27.03.2022.).

Svaki dio koncepta cjeloživotnog učenja i cjeloživotnog obrazovanja usmjeren je prema stjecanju novih kompetencija.

Informalno obrazovanje je *„posuđen naziv iz engleskoga jezika, bolje je upotrebljavati domaći naziv samoobrazovanje. Samoobrazovanje je dio procesa obrazovanja koji pojedinac provodi samostalno izvan bilo kakve ustanove (primjerice, samostalno učenje stranoga jezika ili čitanje stručnih časopisa u slobodno vrijeme). U tome značenju ne treba upotrebljavati naziv informalno obrazovanje"*. (Vekić M., 2015: 14, url, pristup: 02.04.2022.).

3. STRATEGIJE UČENJA ZA PODUZETNIŠTVO

Cilj ovog poglavlja je ukratko predstaviti i opisati osnovne pojmove vezane uz strategiju učenja za poduzetništvo s obzirom da se u ovom radu istražuje važnost razvojne sustavne strategije obrazovanja u ranim razvojnim fazama djece do cjeloživotnog učenja.

Riječ strategija dolazi od starogrčke riječi strategos što znači vođenje vojske.

Strategija služi za ostvarenje nekog cilja uz resurse i kompetencije organizacije i uzimajući u obzir prilike i prijetnje iz okruženja.

Prema Strategiji učenja za poduzetništvo 2010. – 2014. poduzetništvo je postalo odgojno-obrazovno područje svih nacionalnih kurikuluma na predškolskoj i osnovnoškolskoj razini i u svim razvojnim fazama djece. Poduzetničke vještine i sposobnosti najefikasnije se razvijaju tijekom osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja. U obrazovnom sustavu Republike Hrvatske, obrazovanje za poduzetništvo se navodi i u dva ključna dokumenta, a to su Strategija za izradu i razvoj nacionalnog kurikuluma za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2007.) te u prijedlogu Nacionalnog okvirnog kurikuluma za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi (2008.)“ (Strategija, 2010: 10 i 16, url, pristup: 02.04.2022.).

Baranović B. et al., (2008: 357, url, pristup: 02.04.2022.) smatraju da *„odgoj za poduzetništvo podrazumijeva intencijsku aktivnost s jasno definiranim ciljevima ili odgojno-obrazovnim postignućima učenika. Međutim, on se danas u hrvatskim školama izvodi sporadično, uglavnom na nastavi tehničke kulture u višim razredima osnovne škole ili u realizaciji ciljeva drugih predmeta, a da pri tome nije osviješten i imenovan kao obrazovanje za poduzetništvo ili poduzetnost“*.

Kako bi strategija bila učinkovita (Tafra V., 2012: 25, url, pristup: 05.03.2022.) *„ona mora biti:*

realna – temeljiti se na postojećim prilikama i prednostima koje ona ima u usporedbi s konceptima drugih država,

uspješna – nacionalni odgojno-obrazovni sustav mora koncentrirati svoje ograničene resurse i sposobnosti tamo gdje je vjerojatnost uspjeha najveća te

optimalna – zasnivati se na mogućnostima i realnim ciljevima.

Potrebno je da svaka država donese vlastitu strategiju učenja za poduzetništvo koja će odgovarati nacionalnim interesima, ali i sposobnosti odgojno-obrazovnog sustava za realizaciju postavljenih ciljeva. Strategija je način na koji se trebaju koristiti pojedini resursi da bi se iskoristile prednosti postojećih okolnosti za stvaranje željenih učinaka.

Jednostavno rečeno, strategija je način ostvarenja ciljeva. Ne manje važan jest i izbor odgovarajućih taktika kao način ostvarenja postavljenog cilja".

3.1. Razvoj sustavne strategije za promicanje poduzetničkog obrazovanja

Na razini Republike Hrvatske jedan od osnovnih dokumenata je i Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (2010) koji ističe poduzetništvo kao važnu međupredmetnu temu. Prijedlog Nacionalnog okvirnog kurikuluma za predškolski odgoj, opće i strukovno obrazovanje ističe temeljne odgojno-obrazovne vrijednosti, i to: znanje, solidarnost, identitet, odgovornost i poduzetništvo.

Neusklađenost kompetencija polaznika i potreba tržišta rada glavni je problem obrazovnog sustava Republike Hrvatske. U srednjoškolsko strukovno obrazovanje i osposobljavanje uključeno je 71,3% učenika što Hrvatsku svrstava u sam vrh EU, ali nasuprot tome, stopa zaposlenosti učenika netom završenog srednjoškolskog obrazovanja iznosi svega 46,1%, što je znatno ispod prosjeka zemalja EU. Problem je i u cjeloživotnom obrazovanju odraslih u kojem sudjeluje samo 3,2% zaposlenika životne dobi između 25 i 64 godina, a što se očituje kroz problem stjecanja i razvoja kompetencija ali i u usavršavanja postojećih.(Eurostat, 2018)" (Pauković i Bačić, 2018: 128, url, pristup: 12.04.2022.).

3.1.1. Odgoj za poduzetništvo u primarnom obrazovanju u Republici Hrvatskoj

Nacionalni kurikulum *„utvrđuje vrijednosti, načela, opće-obrazovne ciljeve i sadržaje svih aktivnosti i programa, pristupe i način rada s djecom rane i predškolske dobi, odgojno-obrazovne ciljeve po područjima razvoja djece. Odgoj i obrazovanje u osnovnim i srednjim školama ostvaruje se na temelju nacionalnog kurikuluma, nastavnih planova i programa i školskog kurikuluma. Nacionalni kurikulumi donose se za pojedine razine i vrste odgoja i obrazovanja sukladno okvirnom nacionalnom kurikularnom dokumentu koji na općoj razini određuje elemente kurikularnog sustava za sve razine i vrste osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja. Nacionalne kurikulume i okvirni nacionalni kurikularni dokument donosi ministar nadležan za obrazovanje odlukom"* (MZO, url, pristup: 27.03.2022.).

Prepoznavanje i nadogradnja poduzetničkih kompetencija kod djece već kod osnovnog obrazovanja u cijelosti je u skladu s Europskim kompetencijskim okvirom (McCallum W. M., 2018: 74, url, pristup: 02.04.2022.).

Prema Petak (2005.) *„Svrha je radnog odgoja svakog pojedinca da osim tjelesne, intelektualne, moralne i estetske razine ovlada kulturom koja će ga osposobiti za ekonomičan, kreativan i poduzetnički rad. Radni odgoj i odgoj za poduzetništvo (young entrepreneurship) zauzimaju važno mjesto u odgojnome procesu i isto tako trebaju zauzeti važno mjesto u teoriji odgoja. Naročito u radu s dragovoljnim skupinama u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima u kojima mladi svojim odnosom jamče energetski potencijal, a voditelji i škola profesionalnu razinu odgovornosti pojedinca“.* (Posavec M., 2011: 236, url, pristup: 03.04.2022.)

„Kurikulumom nastavnih predmeta određuju se svrha i ciljevi učenja i poučavanja nastavnog predmeta, struktura pojedinog predmeta u cijeloj odgojno-obrazovnoj vertikali, odgojno-obrazovni ishod i/ili sadržaji, pripadajuća razrada i opisi razina usvojenosti ishoda, učenje i poučavanje te vrednovanje u pojedinom nastavnom predmetu, a može se utvrditi i popis potrebnih kvalifikacija učitelja i nastavnika za izvođenje kurikuluma.

Nastavnim planom određuje se oblik izvođenja kurikuluma (obvezno, izborno, fakultativno, međupredmetno i/ili interdisciplinarno), godišnji broj nastavnih sati i njihov raspored po razredima. Nastavni plan može biti zajednički za razinu, odnosno vrstu na pojedinoj razini obrazovanja, a iznimno se može donijeti i uz kurikulum određenoga nastavnog predmeta.

Kurikulume nastavnih predmeta i nastavne planove donosi ministar nadležan za obrazovanje odlukom. Njime se određuje zastupljenost ciljeva obrazovanja za poduzetništvo, važnih za razvoj kako kompetencija tako i osobina ličnosti, kroz više predmeta tijekom cijelog školovanja – od predškolske dobi te kroz osnovno i srednjoškolsko obrazovanje“. (MZO, url, pristup: 27.03.2022.)

3.1.2. Odgoj za poduzetništvo u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj

Važnost obrazovanja navedena je i kroz ostale nacionalne dokumente kojima se ističe poduzetništvo kao poveznica obrazovanja i tržišta rada, a od koji je najvažniji Strategija učenja za poduzetništvo 2010. - 2014. Strategija prikazuje sami proces uvođenja poduzetništva u cijeli obrazovni sustav i njome je predviđen i konkretan akcijski plan kao i koraci za njegovo ostvarivanje.

Vlada Republike Hrvatske na svojoj sjednici 10. lipnja 2010. godine, a na prijedlog Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva i uz punu podršku Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, usvojila dokument „Poduzetna Hrvatska – Strategija učenja za poduzetništvo 2010. – 2014.

Nacionalna Strategija učenja za poduzetništvo 2010. – 2014. imala je i između ostalih ciljeva, za cilj uvesti učenje i osposobljavanje za poduzetništvo kao ključne kompetencije u sve oblike, vrste i razine formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja i učenja. Iako je djelomično strategija ostvarena, ne donošenjem nove strategije učenje za poduzetništvo tek je dio novih strateških nacionalnih dokumenata koji nisu dio obrazovne politike: Strategija razvoja poduzetništva u RH za razdoblje od 2013. do 2020. godine i Strategija razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2014. – 2020.

Uglavnom sve europske i nacionalne strategije načelno podupiru obrazovanje za poduzetništvo, u Republici Hrvatskoj još uvijek postoji veliki prostor za poboljšanja, a posebno u pogledu financiranja, kako je bilo planirano mjerama Strategije učenja za poduzetništvo 2010. – 2014.

„U Strategiji razvoja poduzetništva u RH za razdoblje od 2013. do 2020. godine stavljen je naglasak na poduzetničko obrazovanje, odnosno na (1) formalno učenje koje usmjeravaju nastavnici, a stječe se u obrazovnim ustanovama prema nastavnim planovima i programima što ih odobravaju mjerodavne obrazovne vlasti, (2) neformalno – organizirani proces učenja i obrazovanja usmjeren k usavršavanju, specijalizaciji i dopunjavanju znanja, vještina i sposobnosti prema posebnim programima koje izvode organizatori obrazovanja (škole, centri za obuku i cjeloživotno obrazovanje, agencije itd.) i (3) informalno – neplanirano učenje i stjecanje znanja kroz svakodnevne aktivnosti koje ima važnu ulogu u rastu broja ljudi koji se pripremaju za otvaranje poduzeća i uspješno poslovanje poduzeća nakon otvaranja. Strategija daje važnost naporima da institucije nastave razvijati poduzetništvo u sklopu obrazovnoga kurikuluma i podupirati održavanje poslovnih tečajeva kroz mrežu organizacija zaduženih za pružanje potpore u poslovanju koja se razvila u Hrvatskoj“ (Šimunković M. et al., 2019: 154-155, url, pristup: 07.04.2022.).

Navedenim dokumentom daju se smjernice za održiv i kvalitetan obrazovni sustav koji se temelji na znanju. Potiče međunarodnu suradnju, inovacije i nove tehnologije i poduzetnički način razmišljanja.

Verheul I. et al. (2001) *„ističu kako široki raspon determinanti objašnjava razinu poduzetništva, uključujući ekonomske i društvene čimbenike. Štoviše, općenito je prihvaćeno da mjere politike mogu utjecati na razinu poduzetništva. Vlada može utjecati na poduzetništvo izravno i neizravno određenim mjerama. Naprimjer, kada propisuje politiku tržišnog natjecanja, vlada može utjecati na strukturu tržišta i (neizravno) na broj i vrstu poduzetničkih mogućnosti. Tako vlada također može utjecati na stopu poduzetništva, ne samo kroz*

zakonodavstvo, već i kroz obrazovne sustave" (Huđek i Širec, 2019: 58, url, pristup: 04.03.2022.).

„U učenju za poduzetništvo, uzimajući u obzir da poduzetništvo kao proces karakterizira kompleksnost, kaotičnost i nedostatak linearnosti (Neck H. M., Greene, 2011.), edukatori poduzetništva imaju za cilj osnažiti poduzetničku kompetenciju kako bi učenici/studenti/polaznici po završetku procesa učenja mogli provjeriti dobivenu kompetenciju u nepredvidivom poslovnom okruženju. To predstavlja veliki izazov za obje strane procesa učenja. Prvenstveno je u ovom kontekstu nužno definirati poduzetništvo kao i obrazovanje za poduzetništvo" (Ferk Novaković i Bogdanović, 2011: 143, url, pristup: 03.04.2022.).

3.2. Temeljna načela strategije učenja za poduzetništvo

Nacionalna strategija učenja za poduzetništvo temelji se na načelima i vrijednostima koje podržavaju usmjerenost ka društveno odgovornom poduzetništvu što je i prezentno u sljedećim načelima:

„Održivost razvoja – egzistencijalna je nužnost gospodarskog subjekta opstanak i rast na konkurentnom tržištu. Poduzetnička je kompetencija po svojim karakteristikama jedna od glavnih pretpostavki uspješne održivosti poduzeća.

Socijalna osjetljivost – poduzetništvo treba biti socijalno osjetljivo te u tom smislu uvažavati potrebe društvene zajednice, kao i pojedinaca.

Kompetentnost – u cilju općeg razvoja potrebna je kompetentnost svakoga pojedinca i visoka razina osposobljenosti, što rezultira podizanjem ukupnog poduzetničkog kapaciteta kao nove kvalitete u svakom segmentu društva, bez obzira na direktnu komercijalnu korist, a to je ujedno i preduvjet za podizanje razine opće konkurentnosti.

Natjecateljski duh – konkurentnost u lokalnom, regionalnom, nacionalnom i internacionalnom kontekstu pretpostavlja, osim kreativnosti, inovativnosti i pokretačkog duha, natjecateljski duh (kompetitivnost), jer tržište rada, i gospodarstvo u cjelini, počiva na postizanju viših ciljeva i usporedbi s drugima.

Odlučno djelovanje – poslovna ideja će zaživjeti odlučnim djelovanjem (proaktivnošću), okretnim i energičnim transformiranjem kreativne ideje i inovacije u poslovnu priliku.

Znanstvena utemeljenost – komplementarnim jačanjem veza između znanosti i poduzetništva u istraživačko razvojnim projektima stvaraju se poticajni uvjeti za kontinuirani rast i razvoj gospodarstva.

Jednakost uključivanja za sve – stjecanje poduzetničke kompetencije, kao i njezino ostvarenje u različitim okruženjima, potrebno je omogućiti svim građanima, a u cilju općeg dobra. Europska dimenzija Temeljni europski dokumenti podupiru, ali i određuju poduzetničku kompetenciju kao jednu od ključnih kompetencija cjeloživotnog učenja" (Strategija, 2010, url, pristup: 02.04.2022.).

Strategija učenja za poduzetništvo posebnu pozornost daje navedenim vrijednostima: znanju, pravednosti, transparentnosti, društveno-odgovornom poduzetništvu, društvu koje cijeni poduzetništvo i društvenom blagostanju.

3.2.1. Ciljevi strategije obrazovanja za poduzetništvo

„Dva su glavna cilja strategije obrazovanja za poduzetništvo:

1. Senzibilizirati javnost o poduzetništvu te razviti pozitivan stav prema cjeloživotnom učenju za poduzetništvo.

2. Uvesti učenje i osposobljavanje za poduzetništvo kao ključne kompetencije u sve oblike, vrste i razine formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja i učenja.

Ostvarenje ovih ciljeva će u razdoblju od pet godina doprinijeti:

a) povećanju zapošljivosti svih struktura radno-sposobnog stanovništva, uključujući i posebno osjetljive skupine na tržištu rada,

b) osnivanju većeg broja malih poduzeća iz prilike,

c) povećanju raznolikosti ponude hrvatskih proizvoda i usluga kao rezultat inovacija, istraživanja i razvoja,

d) povećanju broja mladih koji pokreću vlastiti posao,

e) povećanju broja žena koje pokreću vlastiti posao,

f) porastu konkurentnosti hrvatskog gospodarstva" (Strategija, 2010, url, pristup: 02.04.2022.).

3.2.2. Akcijski plan za razdoblje od 2010. – 2014. godine

Akcijski plan sastoji se od 10 mjera:

„1. mjera: Senzibilizirati javnost o poduzetništvu te razviti pozitivan stav prema cjeloživotnom učenju za poduzetništvo – razviti pozitivno društveno ozračje o poduzetništvu.

2. mjera: Povećati interes za osposobljavanje i usavršavanje za poduzetništvo

3. mjera: Uvesti poduzetničko učenje, osposobljavanje i usavršavanje u sve razvojne politike i programe

4. mjera: Uvesti poduzetništvo kao jednu od ključnih kompetencija u sve obrazovne kurikulume
5. mjera: Povećati kapacitet odgojno-obrazovnih institucija za uvođenje obrazovanja za poduzetništvo
6. mjera: Povećati kompetencije odgajatelja, učitelja i nastavnika za obrazovanje za poduzetništvo
7. mjera: jačati suradnju i umrežavanje odgojno-obrazovnih ustanova, znanstveno-istraživačkih i gospodarskih subjekata na programima poduzetništva
8. mjera: Razviti dodatne programe i sadržaje profesionalne poduzetničke kompetencije u formalnim i neformalnim oblicima obrazovanja i poučavanja
9. mjera: Razvoj poduzetničkih kompetencija kod svih zaposlenika
10. mjera: Povećati broj uspješnih malih poduzeća osnovanih iz poslovne prilike" (Strategija, 2010, url, pristup: 02.04.2022.).

3.3. Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine

Vlada je 2018. godine započela s izradom Nacionalne razvojne strategije do 2030. godine. To je krovni dokument kojim se strateškim planiranjem dugoročno usmjerava razvoj društva i gospodarstva u svim važnim pitanjima za Hrvatsku, a koja time po prvi put od stjecanja neovisnosti, dobiva okvir za razvoj u narednom desetljeću. Dokument se temelji na konkurentskim gospodarskim prednostima i potencijalima Hrvatske i na razvojnim izazovima na regionalnoj, nacionalnoj, europskoj i globalnoj razini. Vizija Hrvatske u 2030. godini, razvojni smjerovi i strateški ciljevi čine elemente strateškog okvira.
U današnjem svijetu globalizacije sve se brže mijenja. Obilježeni smo izazovima poput četvrte industrijske revolucije i zelene tranzicije, ali i brojnim „prijetnjama", kao što su klimatske promjene, pandemije, geopolitički poremećaji ili migracije i planiranje budućnosti danas je možda važnije nego ikada prije. Stoga je danas pravodobno prepoznavanje trendova, prednosti i slabosti ključno za pretvaranje izazova i novih mogućnosti u prilike, ali i za jačanje društva i veće spremnosti za suočavanje s nepredvidivim okolnostima. Kako bi se lakše prilagodili svim tim izazovima, iskorištavanju svih svojih potencijala, kako bi mogli uskladiti napore svih javnih politika, Hrvatska već danas treba imati jasnu viziju i definirane ciljeve budućeg razvoja koje želi postići do 2030. godine. Hrvatska odsad kao članica Europske unije ima na raspolaganju izdašna europska sredstva koja će biti važna poluga u ostvarivanju tih ciljeva. Treba definirati jasan okvir i napraviti višegodišnje planove kako bi se što bolje mogla iskoristiti prednosti članstva u Europskoj uniji.

„Dokument se temelji na konkurentskim gospodarskim potencijalima Hrvatske te na prepoznatim razvojnim izazovima na regionalnoj, nacionalnoj, europskoj i globalnoj razini. Elemente strateškog okvira čine vizija Hrvatske u 2030. godini, razvojni smjerovi i strateški ciljevi.

Nastavno na navedeno Hrvatska je u 2030. godini konkurentna, inovativna i sigurna zemlja prepoznatljivog identiteta i kulture, zemlja očuvanih resursa, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih prilika za sve.

Ostvarenju vizije pridonijet će postizanje postavljenih strateških ciljeva i usklađena provedba politika u četiri razvojna smjera na čije je definiranje utjecala novonastala globalna kriza uzrokovana pandemijom korona virusa SARS-CoV-2, koja se snažno odrazila na hrvatsko gospodarstvo i sve segmente društva.

Strategija uključuje četiri razvojna smjera: održivo gospodarstvo i društvo, jačanje otpornosti na krize, zelena i digitalna tranzicija i ravnomjeran regionalni razvoj.

U razvojnim smjerovima strateški ciljevi Hrvatske 2030. godine koji će pridonijeti ostvarenju vizije su:

1. *Održivo gospodarstvo i društvo*
    - *1. Konkurentno i inovativno gospodarstvo*
    - *2. Obrazovani i zaposleni ljudi*
    - *3. Učinkovito i djelotvorno pravosuđe, javna uprava i upravljanje državnom imovinom*
    - *4. Globalna prepoznatljivost i jačanje međunarodnog položaja i uloge Hrvatske*
2. *Jačanje otpornosti na krize*
    - *5. Zdrav, aktivan i kvalitetan život*
    - *6. Demografska revitalizacija i bolji položaj obitelji*
    - *7. Sigurnost za stabilan razvoj*
3. *Zelena i digitalna tranzicija*
    - *8. Ekološka i energetska tranzicija za klimatsku neutralnost*
    - *9. Samodostatnost u hrani i razvoj biogospodarstva*
    - *10. Održiva mobilnost*
    - *11. Digitalna tranzicija društva i gospodarstva*
4. *Ravnomjeran regionalni razvoj*
    - *12. Razvoj potpomognutih područja i područja s razvojnim posebnostima*
    - *13. Jačanje regionalne konkurentnosti*

U strateškom cilju 2. Obrazovani i zaposleni ljudi utvrđuje se da je obrazovanje najmoćnije sredstvo za ostvarenje društvenih i gospodarskih promjena, osobito kada uključuje sve svoje građane jer svijet sutrašnjice pretpostavlja složene i dinamične promjene s podijeljenom odgovornošću. Obrazovanje je stoga društvena i gospodarska investicija s najvećim i najtrajnijim povratom, kako društvu tako i gospodarstvu, i to na svim obrazovnim razinama i u svim vidovima obrazovanja, formalnom, neformalnom i informalnom.

Kvaliteta odgojno-obrazovnog sustava u kontekstu društvenih i gospodarskih promjena te međunarodnih odnosa i globalnih mijena pretpostavlja njegovu vertikalnu koherentnost i konzistentnost na predtercijarnoj i tercijarnoj razini te sustav koji je prožet inovativnošću, kreativnošću i poduzetnošću onih koji poučavaju i onih koji uče. Ostvarenje takvog sustava odgoja i obrazovanja zahtijeva reformske procese koji će biti usmjereni na:

a) *stvaranje jednakih pedagoških uvjeta za realizaciju odgojno-obrazovnih ciljeva,*
b) *poštovanje prava na odgoj i obrazovanje pod jednakim uvjetima,*
c) *uključenost (inkluzivnost) svih u odgoj i obrazovanje,*
d) *stalan profesionalni razvoj neposrednih nositelja odgojno-obrazovnog rada, stručnih suradnika i ravnatelja i*
e) *čvršću komunikaciju svih dionika.*

Prioritetna područja javnih politika za strateški cilj 2. Obrazovani i zaposleni ljudi su:

- *Pristupačnost ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*
- *Stjecanje i razvoj temeljnih i strukovnih kompetencija*
- *Usklađeno i perspektivno tržište rada*

3.4. Poduzetničko obrazovanje u Europi

Usporedbom poduzetništva cijelog svijeta uočava se da se u različitim sredinama ostvaruju različite razine poduzetničkih aktivnosti. Različita je i spremnost ljudi za ulazak u poduzetničke aktivnosti.

Takvi su trendovi u poduzetništvu prisutni ne samo u privatnom sektoru već i u visokom obrazovanju. Europska se sveučilišta radi smanjenog financiranja iz državnih proračuna okreću ostvarenju vlastitih prihoda na tržištu i to im omogućuje da pokažu da mogu biti poduzetnički orijentirana, kad već u svojim programima podučavaju poduzetništvo.

„Kreatori politike u Europi i SAD-u vjeruju da rastom poduzetništva dolazi do više razine gospodarskog rasta i inovacija. Također, Europska komisija navodi kako je poduzetništvo vještina koja se može naučiti. Nije nužno biti rođeni poduzetnik za pokretanje uspješnog poslovanja. Može se postati jedan od njih razvojem poduzetničkih vještina i poduzetničkog

načina razmišljanja (European Commission, 2017.c). Europi trebaju poduzetnici za stvaranje novih radnih mjesta te je potrebno podržati ovu vrstu edukacije i u svim zemljama EU – a. Samim time jedan od ključnih ciljeva Europske komisije je promicanje poduzetničkog obrazovanja na svim razinama od osnovne škole do sveučilišta, pa i šire za stvaranje poduzetničkog načina razmišljanja i poduzetničke kulture kod učenika kroz razvijanje i stjecanje vještina, stavova i znanja.

Najistaknutija svjetska studija o poduzetništvu GEM, navodi kako je poduzetništvo bilo koji pokušaj pokretanja novog poslovnog pothvata, kao što je samozapošljavanje, nova poslovna organizacija ili ekspanzija postojećega poslovnog pothvata od strane pojedinaca, timova ili već postojećih organizacija". (Huđek i Širec, 2019: 54-55, url, pristup: 12.04.2022.).

Strategija Europa 2020. desetogodišnja je strategija Europske unije za rast i zapošljavanje. Strategija je pokrenuta 2010. sa ciljem stvaranja uvjeta za pametan, održiv i uključiv rast. Europa 2020 kao strategija Europske unije slijedi Lisabonsku strategiju, koja je poznatija kao Lisabonska agenda ili procesi koja je predstavljala strateški razvojni plan Europske unije za razdoblje 2000. do 2010. godine.

„U Europi 2020. dogovoreno je pet glavnih ciljeva za EU do kraja 2020. koji uključuju zapošljavanje, istraživanje i razvoj, klimatske promjene / energiju, obrazovanje, socijalnu uključenost i smanjenje siromaštva.

Pametan rast predstavlja:

- *unaprjeđenje učinkovitosti Europske unije u obrazovanju kroz poticanje građana na učenje i unaprjeđenje njihovih vještina,*
- *stvaranje novih proizvoda i usluga koji stvaraju rast i radna mjesta i pomažu prepoznavati društvene izazove,*
- *korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija u digitalnom društvu.*

Održiv rast uključuje:

- *izgradnju ekonomije s konkurentnim gospodarstvom i održivom uporabom resursa s malim emisijama ugljika,*
- *zaštitu okoliša i sprečavanje gubitka bioraznolikosti,*
- *iskorištavanje Europske tehnološke naprednosti u novim zelenim tehnologijama i proizvodnim metodama,*
- *uvođenje učinkovitih pametnih električnih mreža,*
- *iskorištavanje mreža europskih razmjera za dodatnu komparativnu prednost,*
- *poboljšanje poslovnog okruženja, posebice za male i srednje poduzetnike, i*
- *potpora potrošačima u donošenju informiranih odluka na tržištu.*

Uključiv rast obuhvaća:

- *povećanje stopa zaposlenosti, posebice za žene, mlade i starije radnike,*
- *pomoć ljudima svih dobi u predviđanju i upravljanju promjenama kroz ulaganje u znanja i vještine,*
- *osuvremenjivanje tržišta rada i sustava socijalne sigurnosti, te*
- *osiguranje dosega rasta u svim dijelovima Europske unije.*

Kako bi definirala gdje želi biti 2020. godine, Europska komisija predložila je sljedeće glavne ciljeve EU:

- *75 % populacije u dobi između 20-64 godina trebalo bi biti zaposleno,*
- *3 % BDP-a EU treba investirati u istraživanje i razvoj,*
- *treba ispuniti klimatsko-energetske ciljeve „20/20/20" (uključujući i povećanje do 30 % smanjenja emisije ukoliko okolnosti dozvoljavaju),*
- *postotak osoba koje rano napuste školovanje trebao bi biti ispod 10 %, a najmanje 40 % mlađe generacije trebalo bi završiti tercijarni stupanj obrazovanja,*
- *20 milijuna manje ljudi trebalo bi biti u opasnosti od siromaštva"* (Vlada RH, Europa 2020, url, pristup: 16.03.2022.).

Prema Huđek i Širec (2019: 62, url, pristup: 12.04.2022.) obrazovanje za poduzetništvo integrirano je u nacionalne kurikulume u državama Europske unije na tri načina:

- kao međupredmetni pristup koji podrazumijeva izražavanje ciljeva poduzetničkog obrazovanja kroz različite predmete,
- kao obvezan zaseban predmet ili dio obveznih predmeta,
- kao izborni predmet ili kao dio izbornih predmeta.

Glavni čimbenik radi kojeg poduzetničko obrazovanje još uvijek nije dovoljno zastupljeno u sklopu formalnog obrazovanja je nedostatak satnice, uslijed preopterećenosti obaveznim dijelom studijskih programa, i kod studenata i kod nastavnog osoblja (Erzetič B., 2008: 158, url, pristup: 26.03.2022.). Nastavno na navedeno Centar za poduzetničko učenje unutar EU, ambiciozno je u svoje ciljeve do 2030. godine uključio plan, a prema kojem će najmanje 35% srednjoškolaca i studenata u državama članicama EU imati mogućnost sudjelovati u nekom od mnogih programa poduzetničkog obrazovanja. Kako bi se to ostvarilo u predviđenom periodu, svaka zemlja članica EU u svom obrazovnom sustavu, na svojoj nacionalnoj razini, nastoji implementirati različite programe poduzetničkog obrazovanja, potičući inovativna partnerstva između poslovnih sustava i obrazovnih institucija.

4. PODUZETNIČKE KOMPETENCIJE

Cilj ovog poglavlja je ukratko opisati ulogu poduzetničke kompetencije na razvoj pojedinaca.

„Prema definiciji Europske unije razvoj pojedinca i osobno ispunjenje bitna je kompetencija i ima bitnu ulogu u stvaranju kapaciteta organizacije i snalaženju u okruženju. Poduzetničkim obrazovanjem razvija se kreativnost, inovativnost i spremnost za donošenje odluka, ali i preuzimanje rizika" (Hunjet, A.; Kozina, G., 2014:18).

Poduzetnička kompetencija u širem smislu je u stvari spremnost na inovativno djelovanje, ali i mogućnost podržavanja inovacija koju donose vanjski čimbenici. Uključuje preuzimanje odgovornosti bilo za uspjeh ili neuspjeh, pozitivan stav prema promjenama, utvrđivanje ciljeva i njihovo ostvarenje i motiviranost (EU Komisija, 2004.)" (Tkalec Z,. 2012: 22, url, preuzeto: 05.04.2022.).

Poduzetničku kompetenciju u užem smislu bila bi spremnost i sposobnost rukovođenja poslovnim subjektom s ciljem razvojne održivosti na tržištu.

„Kompetencija poduzetništva jest sposobnost pretvaranja ideja u konkretne akcije.

Osnovne komponente (Marušić I., slajd 3 i 4, url, pristup: 04.04.2022.) definicije kompetencija poduzetništva prema Europskom kompetencijskom okviru su:

- *Uvoditi i podržavati inovacije,*
- *Preuzimati odgovornost za vlastite postupke,*
- *Djelovati proaktivno i pozitivno reagirati na promjene,*
- *Postavljati ciljeve i ostvarivati ih,*
- *Djelovati timski,*
- *Biti motiviran za uspjeh.*
- *Pokazivati inicijativu i preuzimati rizik,*

Obilježja poduzetne osobe, osim gore navedenih, su i:

- *Osjećaj kompetentnosti i osobne efikasnosti,*
- *Samopouzdanost i samopoštovanje,*
- *Kreativnost i originalnost,*
- *Tolerancija na neizvjesnost,*
- *Uvažavanje drugih, sposobnost razumijevanja drugih, empatija, socijalna inteligencija"*.

Općenito gledajući prema Kurz R. i Bartram D. (2002: 238, url, pristup: 27.03.2022.).

sadržaj svake kompetencije čine umijeća, sposobnosti i stavovi. Iako brojni autori različito definiraju pojam kompetencije, kompetencije se mogu definirati i kao skupovi ponašanja koji su instrumentalni za postizanje željenih rezultata i ishoda.

Prema Žunac et al. (2022: 149-150) *„okvir emocionalnih kompetencija sadrži osobnu i društvenu kompetenciju. Osobna kompetencija odnosi se na usmjerenost na sebe, dok se društvena odnosi na usmjerenost na druge“*.

Jedan od važnijih prioriteta poduzeća trebao bi biti stvaranje poduzetničkog razmišljanja kroz obrazovanje i promoviranje poduzetništva. Poduzetničko obrazovanje ključno je za poticanje poduzetništva.

„Kompetencije su u HKO-u definirane kao znanja i vještine te pripadajuća samostalnost i odgovornost. U različitim dokumentima i kod različitih autora postoje određene razlike u definiranju pojma kompetencija. Primjerice, u visokom obrazovanju, one se šire definiraju kao kombinacija znanja, vještina i stavova, motivacije i osobnih značajki koje omogućuju pojedincu aktivnost i učinkovito djelovanje u specifičnoj, stručnoj situaciji, te također osobna, društvena i/ ili metodološka sposobnost da se primijene znanja i vještine u situacijama rada i učenja u profesionalnom i osobnom razvoju. U pojmovniku Europskog centra za razvoj strukovnog obrazovanja, kompetencije su definirane kao: sposobnost za primjenu ishoda učenja na primjereni način u definiranom kontekstu (obrazovanje, rad, osobni ili profesionalni razvoj ili sposobnost uporabe znanja, vještina i osobnih, društvenih i/ili metodoloških sposobnosti u radu ili učenju i u profesionalnom i osobnom razvoju (CEDEFOP, 2008.). Kompetencije u ovome smislu nisu ograničene na kognitivne elemente, već obuhvaćaju i funkcionalne aspekte (uključujući tehničke vještine), kao i interpersonalne karakteristike (društvene ili organizacijske vještine) i etičke vrijednosti.

Na razini Europske unije, 2006. godine donesena je Preporuka Europskog parlamenta i Europskog vijeća u kojoj su kompetencije definirane kao kombinacija znanja, vještina i stavova, a ključne kompetencije su one koje pojedinci trebaju za osobni razvoj, aktivno sudjelovanje u društvu i zapošljavanje, pa tako navode osam okvirnih ključnih kompetencija: komunikacija na materinjem jeziku; komunikacija na stranim jezicima; matematičke kompetencije i osnovne kompetencije u znanosti i tehnologiji; digitalne (informatičke) kompetencije; učenje o tome kako učiti; društvene i građanske kompetencije; smisao za inicijativu i poduzetništvo i kulturna svijest i izražavanje“ (Bratković S., 2019: 286-287, url, pristup: 15.03.2022.).

Poduzetnička kompetencija prema Kőnig Sedlan, Lj. (2011: 2, url, pristup: 19.03.2022.) ne samo da utječe na razvoj poduzetničkog načina razmišljanja, učinkovitijeg korištenja kreativnog potencijala i postojećih znanja i vještina, već potiče i rast novih poduzeća,

Zemlje Europske unije kao i zemlje kandidati za članstvo kao prioritet su definirale razvijanje poduzetničke kompetencije svojih građana. Europska komisija je u svom dokumentu European Key Competence Framework uključila inovativnost i poduzetništvo među ključne kompetencije koje treba razvijati na svim razinama obrazovanja.

„U Hrvatskoj se (Bejaković, 2004: 13, url, pristup: 19.03.2022.) *sve češće čuju komentari da obrazovni sustav ne priprema hrvatske građane za izazove društva utemeljenog na znanju. U isto vrijeme, poslodavci u Republici Hrvatskoj kao glavni problem hrvatske obrazovne politike navode manjak zaposlenika sa stručnim i poduzetničkim vještinama, a ističu i nespremnost diplomiranih studenata za timski rad, projektni pristup, procjenu rizika i daljnje učenje. Naglašava se da je glavni razlog nekonkurentnosti radne snage u Hrvatskoj neposjedovanje poduzetničkih kompetencija u nepoduzetničkom okruženju"*.

Neusklađenost kompetencija koje se stječu u sustavima srednjoškolskog i visokog obrazovanja sa potrebama tržišta rada rezultirala je iznimno visokom stopom nezaposlenosti mladih u Hrvatskoj. Radi toga je sustav visokoga obrazovanja usmjeren na obrazovanju za poduzetništvo prepoznat kao alat za rješenje aktualnih ekonomskih problema (Biondić et al., 2013: 111, url, pristup: 14.04.2022.).

Poduzetnička kompetencija se sastoji od određenih znanja, vještina i stavova koji su primjereni određenom kontekstu (ekonomskom, kulturnom, sportskom itd.). Znanje podrazumijeva saznanje o raspoloživim mogućnostima kako bi se prepoznale one koje odgovaraju vlastitim osobnim profesionalnim ili poslovnim aktivnostima. Vještine podrazumijevaju:

- *vještine planiranja, organiziranja, analiziranja, komuniciranja, obavljanja, izvještavanja, ocjenjivanja i bilježenja,*
- *vještine stvaranja projekata i njihove provedbe,*
- *sposobnost kooperativnog rada i fleksibilnosti u sklopu tima,*
- *sposobnost prepoznavanja vlastitih prednosti i slabosti*
- *sposobnost proaktivnost djelovanja i pozitivno reagiranje na promjene,*
- *sposobnost procjenjivanja i preuzimanja rizika kada je to opravdano.*

Stavovi podrazumijevaju:

- *sklonost inicijativi,*
- *pozitivan stav prema promjenama i inovacijama,*

- *spremnost prepoznavanja područja na kojima se može pokazati čitava lepeza poduzetničkih vještina, primjerice, kod kuće, na poslu i u zajednici.*

Važna poduzetnička kompetencija kroz cjeloživotno učenje jest i digitalna kompetencija. Tehnologija omogućava ljudima da postanu sposobni korisnici u potrazi za mnogim informacijama, komunikatori, rješavači problema i donositelji odluka, jednom riječju, informirani i odgovorni građani koji doprinose društvu" (Ferk Novaković i Bogdanović, 2011: 144-145, url, pristup: 03.04.2022.).

Prema provedenom istraživanju (Hunjet A. i Kozina G., 2013: 69 i 70, url, pristup: 19.03.2022.) autori su proveli anketni upitnik na 121-om ispitaniku (radilo se o studentima Veleučilištu u Varaždinu i studentima na Međimurskom veleučilištu u Čakovcu) i došli su do sljedećeg zaključka:

Razvijanje poduzetničkih kompetencija je povećanje prilika mladim ljudima za zapošljavanje. Istraživanje je pokazalo da studenti smatraju da postoji veća šansa za dobiti posao osobama sa stečenim poduzetničkim kompetencijama. Najveći dio ispitanika i to 31,67% smatra da se razvijanjem poduzetničkih kompetencija povećava mogućnost zapošljavanja mladih i dalo je najvišu ocjenu 5, 30,00% ispitanika dalo je ocjenu 4, a 4,17% ispitanika dalo je ocjenu 1. 3,33% ispitanika nesigurno je i nije se izjasnilo.

4.1. Upravljanje znanjem

Materijalni i tradicionalni inputi zemlja i kapital sve više gube na važnosti kao čimbenici razvoja suvremenih organizacija a naglasak se stavlja na nematerijalne inpute: informacije, komunikacije, znanje i poduzetničko upravljanje (Zekić, Z., 2007:22, url, pristup: 09.04.2022.). Znanje i kao proizvod i kao instrument postaje najvažnije i nezamjenjivo. Znanje pridonosi uspješnosti pojedinih organizacija, tehničkom i znanstvenom napretku društva, a pri čemu se intelektualne sposobnosti koje posjeduju tzv. umni radnici - radnici znanja više vrednuju od fizičkog kapitala i prirodnih inputa (Bečić et al., 2009: 118).

Potencijal ljudskih resursa (Hunjet A., Kozina G., 2013: 62, url, pristup: 19.03.2022.) najvažniji je dio svake organizacije koji svojim znanjima, vještinama i kreativnosti najviše doprinose ostvarenju ciljeva organizacija. Kako bi se smanjio nastanak rizika koji je nastao djelovanjem ljudskog faktora potrebno je povećati stručnost, motiviranost i odgovornost donositelja poslovnih odluka na svim razinama odlučivanja.

Upravljanjem znanjem dugoročno može doprinijeti organizaciji na stvaranje novih inovacija, širenjem pismenosti, kulture i ideje, a dijeljenjem znanja omogućuje uvođenje novih tehnologija i promjena u stavovima i ponašanjima ljudi.

Na razini organizacije (Karaman Aksentijević, 2012: 8) *„ljudski potencijali predstavljaju ukupne psihofizičke sposobnosti (znanje, vještine, kreativnost i motivaciju) koje se mogu iskoristiti za ostvarenje poslovnih ciljeva. Psihofizičke sposobnosti ljudi, odnosno stvaranje znanja, razvijanje vještina i radnih sposobnosti ovise o ljudskom kapitalu, a on predstavlja vrijednost uloženu u ljude, prvenstveno kroz obrazovanje i zdravstvenu zaštitu“*.

Prema (Zoretić G. et al., 2020:91, url, pristup: 19.03.2022.) *„cilj svakog sustava upravljanja znanjem u organizaciji trebao bi biti prikupljanje i otkrivanje što je više moguće znanja s kojim zaposlenici raspolažu i kako ga na najbolji način koristiti. No, znanje je prije svega intelektualni kapital pojedinca i njegovo individualno vlasništvo. S obzirom na tu činjenicu, kod zaposlenika se mogu pojaviti pozitivne i negativne reakcije pri postavljanju zahtjeva za dijeljenjem znanja koje posjeduje. Zato bi trebalo razmišljati o upravljanju znanjem na individualnoj, timskoj i organizacijskoj razini, što će pridonijeti individualnim i organizacijskim interesima. Potrebno je pronaći načine kako individualno znanje svakog pojedinca transformirati u zajedničko, koje se koristi za ostvarenje organizacijskih ciljeva, ali da se pritom poštuje profesionalni etički kodeks“*.

Obogaćivanje i razmjenu znanja pojedinca u organizaciji moguće je pospješiti kroz sljedeće procese: regrutacijom novih zaposlenika koji raspolažu specifičnim znanjima i vještinama i postojeće zaposlenike u organizaciji uključiti u proces cjeloživotnog učenja (Rupčić, 2012: 24, url, pristup: 29.03.2022.). Organizaciji je u interesu na ključne ljude – koji više doprinose u organizaciji, usmjeriti svoje aktivnosti i napore, ali da pritom ne izostavi i ne zanemari ostale (Vrančić, 2015: 91). Upravo bi doprinos ukupnom rezultatu organizacije te jedinstvenost kompetencija pojedinca trebali biti glavni kriteriji na temelju kojih bi organizacija trebala odabrati odgovarajuće kandidate.

5. VISOKO OBRAZOVANJE

U ovom poglavlju razmatra se uloga i doprinos visokoškolskih ustanova u obrazovanju za poduzetništvo.

Sukladno članku 4. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (u daljnjem tekstu: ZZDVO) akademsku zajednicu čine svi nastavnici, suradnici, studenti i drugi sudionici u procesu visokog obrazovanja (ZZDVO, url, pristup: 05.04.2022.).

Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja u Republici Hrvatskoj djeluje oko 131 visokoškolskih institucija, od čega je 10 sveučilišta.

Trenutno se prema podatcima AZVO-a izvodi ukupno 1656 studijskih programa od čega 80,5% sveučilišna, a 19,5 % stručnih.

„U Republici Hrvatskoj visoko obrazovanje provodi se kroz sveučilišne i stručne studije. Na sveučilišnom studiju student se osposobljava za obavljanje poslova u znanosti i visokom obrazovanju, u poslovnom svijetu, javnom sektoru i društvu općenito te ih osposobljava za razvoj i primjenu znanstvenih i stručnih dostignuća. Stručni studiji pružaju studentu primjerenu razinu znanja i vještina koje omogućavaju obavljanje stručnih zanimanja i osposobljava ih za neposredno uključivanje u svijet rada. Stručni studiji se primarno izvode na veleučilištima i visokim školama u dvije razine – preddiplomskoj i diplomskoj“ (MZO, Visoko obrazovanje, url, pristup: 05.04.2022.).

Diljem svijeta se sveučilišta počinju doživljavati ne samo kao napredne institucije koje prenose znanje sa profesora na studente, već i kao stvaratelje znanja koji imaju potencijal pozitivno utjecati na gospodarski razvoj zemlje (Česnik i Omazić, 2019:64, url, pristup: 14.03.2022.).

„Vodič za raspravu Promoting Higher Education Values iz 2017. (Scholars at Risk, 2017., pristup: 29.03.2022.) daje dobru definiciju visokoškolskog obrazovanja i kaže: Visoko obrazovanje je motor proizvodnje znanja, otkrića, inovacija, razvoja vještina, očuvanja kulture i nacionalnog napretka. Ali da bi bila zdrava, zajednica visokog obrazovanja mora se temeljiti na temeljenim vrijednostima – jednakom pristupu, odgovornosti, akademskoj slobodi, institucionalnoj autonomiji i društvenoj odgovornosti. Tamo gdje se te vrijednosti poštuju i cvjetaju, zajednice visokog obrazovanja ne samo da doprinose potrebnim vještinama i uslugama društvu, već i maksimiraju sposobnost pojedinaca da misle svojom glavom i daju informirane kreativne doprinose vlastitom životu kao i životu drugih“ (Kučin Softić S. et. al., 2021: 9-10).

Prema (Oberman Peterka, S. et. al., 2013: 8, pristup: 29.03.2022.) „*sve češće se javljaju razmišljanja kako je logično mjesto za smještanje poduzetničkih programa i razvoj poduzetničkog obrazovanja upravo sveučilište, a ne neki od njegovih dijelova. Navodi kako smještanje poduzetničkih programa unutar sveučilišta ima niz prednosti i nedostataka. Prednosti su u tradiciji, ali i izloženosti pritisku za promjene. Sveučilišta osiguravaju pristup širokom spektru znanja, imaju potencijal za privlačenjem znanstvenika, ali i praktičara, te imaju iskustvo u obrazovanju budućih znanstvenika, što je vrlo važno za razvoj poduzetništva kao znanstvene discipline. Sve je više i pritisaka na sveučilište za konkretnim doprinosom gospodarskom razvoju zajednice u kojoj sveučilište djeluje, a poduzetnički program može biti pokretačka snaga za pragmatičnom institucionalnom promjenom, te ga čini važnom komponentom modernog sveučilišta. Osnovni nedostaci sveučilišta su njegova birokratiziranost, raširenost unutrašnjih političkih sukoba, nespremnost na prihvaćanje novog i vrlo spora promjena. Tradicionalna sveučilišta predstavljaju barijeru za razvoj poduzetničkog obrazovanja, jer onemogućavaju interdisciplinarnost, ne integriraju teoriju i praksu, ne vode brigu o odnosima sa stakeholderima itd, te je stoga njihova transformacija neminovna. Kako bi sveučilišta bila nositelj poduzetničkog obrazovanja ona moraju postati učeće organizacije, otvorene za učenje na svim razinama i iz svih izvora. Ona trebaju prestati biti "ivory tower" baveći se samo istraživanjem i podučavanjem, nego se trebaju zanimati za integraciju i relevantnost znanja, što zahtijeva čvršće povezivanje sa zajednicom i sposobnost učenja od zajednice. Stvaranje poduzetničkog sveučilišta postalo je sastavni dio diskusije o kreiranju politika za razvoj sveučilišta*“.

Ukupni društveni dohodak cijelog društva možemo povećati ulaganjem u obrazovanje mladih poticanjem i razvijanjem njihovih vještina koje im u budućnosti mogu povećati produktivnost. Upravo iz navedenog razloga obrazovanje je korisno za ukupni gospodarski rast društva. Poduzetničko obrazovanje, bilo ono formalno ili neformalno, značajno utječe na njihove buduće poduzetničke namjere. Stoga ne čudi da je među znanstvenicima koji se bave područjem obrazovanja često istraživana tema utjecaj obrazovnog procesa na poduzetništvo (Charney, A. i Libecap, G. D., 2000., pristup: 27.03.2022.).

5.1. Kvaliteta obrazovanja

Cilj obrazovanja su željeni ishodi i učinci obrazovnog sustava. Izraženi su brojevima završenih učenika i studenta i stupnjeva obrazovanja. Učinci su doprinosi obrazovanja gospodarskom rastu.

Ulazi u obrazovni sustav su osobe koje treba educirati i potaknuti njihove potencijale. To su učenici, studenti i svi polaznici obrazovanja.

Resursi su sredstva koja omogućuju uspješno odvijanje obrazovnog procesa. To su: novac, zgrade, oprema, obrazovni programi, knjige, nastavni materijal, nastavnici, osposobljeni članovi organizacije, informacije i dr.

Transformacijski procesi su radnje pomoću kojih se ulazi (neosposobljene osobe) pretvaraju u željene izlaze (osposobljene osobe). Procesi su dvovrsni, odnosno jedni su zajednički svim organizacijama (obrazovne, zdravstvene, kulturne i dr.), a drugi specifični što za obrazovnu ustanovu podrazumijevaju učenje i poučavanje.

Izlazi su trovrsni:

- Outputi su broj završenih učenika/studenata u školskoj/akademskoj godini, odnosno broj polaznika programa koji su ga uspješno završili, postotak osipanja učenika/studenata/polaznika tijekom obrazovanja, broj ponavljača, prosječno trajanje obrazovanja u odnosu na propisanu dužinu trajanja obrazovanja i drugi pokazatelji. Kvaliteta sustava određuje se kao kvaliteta izlaza.
- Ishodi su pokazatelji kvalitete obrazovnog programa. To su znanja, vještine, vrijednosti, stavovi i navike odnosno ishodi koje su osobe stekle obrazovanjem, a koje se navode kao kompetencije. Ishodi su pokazatelji kvalitete obrazovne produkcije.
- Učinci obrazovanja su posljedice koje obrazovanje ima na materijalni i socijalni status završenog učenika/studenta/polaznika (veća zarada i bolji status) nakon završenog programa obrazovanja. Učinci su posljedica obrazovanja na osobno i društveno blagostanje.

Povratna veza u obrazovnom sustavu iz koje dobivamo informacije o izlazima, ishodima i učincima obrazovanja, a koji rezultiraju smjernicama kako poboljšati izlaze, ishode i učinke.

„Jedna od obaveza koju je Republika Hrvatska preuzela potpisivanjem Bolonjske deklaracije odnosi se upravo na osiguranje kvalitete radi izrade komparativnih kriterija i metodologija“ (Ivković M, 2009: 1, url, pristup: 27.03.2022.).

Uspostavljanje sustava za osiguranje kvalitete (Lučin P., 2007: 133, url, pristup: 27.03.2022.). *„omogućuje usporedivost diploma i kvalifikacija u Europi iz čega proizlazi važnost razvoja nacionalnih sustava za osiguranje kvalitete na sveučilištima i svim drugim institucijama koje sudjeluju u visokom obrazovanju. Standardi i smjernice za osiguravanje kvalitete na Europskom prostoru visokog obrazovanja donose ključne komponente sustava za osiguranje kvalitete, a to su unutarnje osiguranje kvalitete, vanjsko osiguranje kvalitete i agencije za osiguranje kvalitete“*.

Unapređivanje kvalitete obrazovanja prioritet je suvremene prosvjetne politike u razvijenim zemljama jer se smatra da je obrazovanje jedan od glavnih čimbenika kvalitete ljudskog kapitala, koja je pak presudna za međunarodnu kompetitivnost nacionalnog gospodarstva i održiv razvoj (OECD, 2002.)

Prema Funda D. (2008:85) *„danas smo suočeni s velikim izazovima koji utječu na razvoj obrazovnog sustava: od smanjenja broj stanovnika, promjena u gospodarstvu usmjerenom prema proizvodnji i uslužnim djelatnostima temeljenim na znanju te zahtjeva za brzim stjecanjem znanja, umijeća i sposobnosti potrebnih u suvremenoj proizvodnji i društvenim djelatnostima i potrebe za cjeloživotnim obrazovanjem. Nabrojene i ostale djelatnosti trebale bi ujednačiti kvalitetu cjelokupnog sustava odgoja i obrazovanja, učiniti ga dostupnim svima te unaprijediti obrazovanje trajnoga profesionalnog usavršavanja odgojno-obrazovnih zaposlenika“*.

5.2. Učinkovitost visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj

Učinkovitost obrazovanja se prema Hunjet. A. et al. (2018.) može se definirati kao izlazni rezultat koji se mjeri razinom postignuća posebnih ciljeva obrazovanja, odnosno razinom na kojoj je visoko učilište ispunilo posebne ciljeve. Različitim procedurama koje obuhvaćaju opažanje, nadzor i obilazak visokih učilišta može se mjeriti uspjeh studijskog programa, ali je potrebno prikupiti bitne informacije, odnosno pokazatelje koji najbolje dokazuju učinkovitost ustanove s obzirom na učenje studenata i akademsko postignuće. Kvaliteta visokog obrazovanja može se definirati u širem i u užem smislu. U širem smislu kvaliteta visokog obrazovanja predstavlja usklađenost visokog obrazovanja sa zahtjevima i potrebama korisnika, ciljevima, normama i standardima, a u užem smislu kvaliteta podrazumijeva usklađenost procesa i rezultata pripreme visokoobrazovnih stručnjaka sa potrebama, ciljevima, normama i standardima države, poslodavca i društva u cjelini. Kvaliteta visokog obrazovanja je rezultat velikog broja zahtjeva koji se nameću, a koji podrazumijevaju zahtjeve korisnika visokog obrazovanja, zahtjeve Bolonjskog procesa i međunarodnih normi, zahtjeve sustava upravljanja kvalitetom i zahtjeve standarda rada visokoobrazovne institucije.

„Uloga procesa osiguranja i unapređenja kvalitete nastavnog procesa, studijskih programa, ali i svih ostalih procesa koji se odvijaju na visokim učilištima postaje sve značajnija u prostoru visokog obrazovanja. Inzistiranje na kvaliteti nastavnog procesa, utvrđivanju mehanizama osiguranja kvalitete i mjerilima za mjerenje kvalitete, neizostavni su elementi vrjednovanja institucija visokog obrazovanja.

Pokazatelji uspješnosti obuhvaćaju različite aktivnosti ustanove, a kvaliteta se može vidjeti kroz ocjenu studijskih programa i modula te ocjenjivanje kvalitete učesnika obrazovnog procesa što uključuje nastavnike, studente i fakultet u cjelini. Prema tome može se zaključiti da je kvaliteta visokog obrazovanja složen pojam za čiji su nastanak, održavanje i razvoj zaslužni mnogi elementi poput države, nastavnika, studenata, poslodavaca i zaposlenih u visokoobrazovnim institucijama".

6. POZITIVAN PRIMJER PODUZETNIČKOG OBRAZOVANJA

U ovom poglavlju izložen je pozitivan primjer poduzetničkog obrazovanja na primjeru Sveučilišta Sjever.

Područje povećanog interesa prema Hunjet A. i Kozina G. (2014: 54) na javnim i privatnim visokim učilištima širom svijeta je poduzetničko obrazovanje. U zemljama članicama Europske unije obrazovanje za poduzetništvo predstavlja važan aspekt studijskih programa i ima važnu ulogu u stvaranju kapaciteta organizacije i pojedinaca za suočavanje s kompleksnošću okruženja u kojem djeluje.

„Programi obrazovanja o poduzetništvu uključuju više ciljeva: (i) pružanje pojedincima potrebna znanja za stvaranje vlastitog poduzeća i njegovog upravljanja i rasta, (ii) pružanje više svijesti o poduzetništvu općenito te (iii) povećavanje sposobnosti i samopouzdanja pojedinaca da djeluju poduzetnički u svim sferama života" (Pfeifer, Peterka Oberman i Jeger, 2007:3, url, pristup: 28.03.2022.). Znanje o poduzetništvu ne mora biti duboko, već široko i osim usvojenog znanja, studenti bi trebali poboljšati poduzetničke vještine i razvijati kreativne sposobnosti rješavanja problema i razvijati pozitivan stav prema poduzetništvu (Welsh D. H. B. et, al. 2016:131, url, pristup: 03.04.2022.).

„Osim sveučilišnih programa (Česnik i Omazić, 2019: 66, url, pristup: 14.03.2022.) *„koji obrazuju studente na temu poduzetništva u sklopu fakulteta ekonomskih disciplina, bitno je napomenuti da je vrlo važno pružiti osnovna znanja o poduzetništvu i studentima ostalih područja. Tako se među smjernicama postizanja veće inovativnosti i dinamičnosti sveučilišta navedenih u Bolonjskoj deklaraciji, a temeljem Lisabonske agende nalazi smjernica koja nalaže da poduzetništvo treba postati kolegij dostupan većoj populaciji studenata i da se treba integrirati u druge discipline.* U knjizi o edukaciji o poduzetništvu (Omazić M. A., Vlahov R. D., 2011.) naglašeno je da obrazovanje o poduzetništvu i stečena znanja o poduzetništvu nisu važna samo onima koji će preuzeti rizik osnivanja vlastitog poduzeća, već su važna i budućim zaposlenicima u srednjim ili velikim poduzećima koji će se tamo profesionalno razvijati kako bi poduzeće u kojem rade ostalo konkurentno na tržištu.

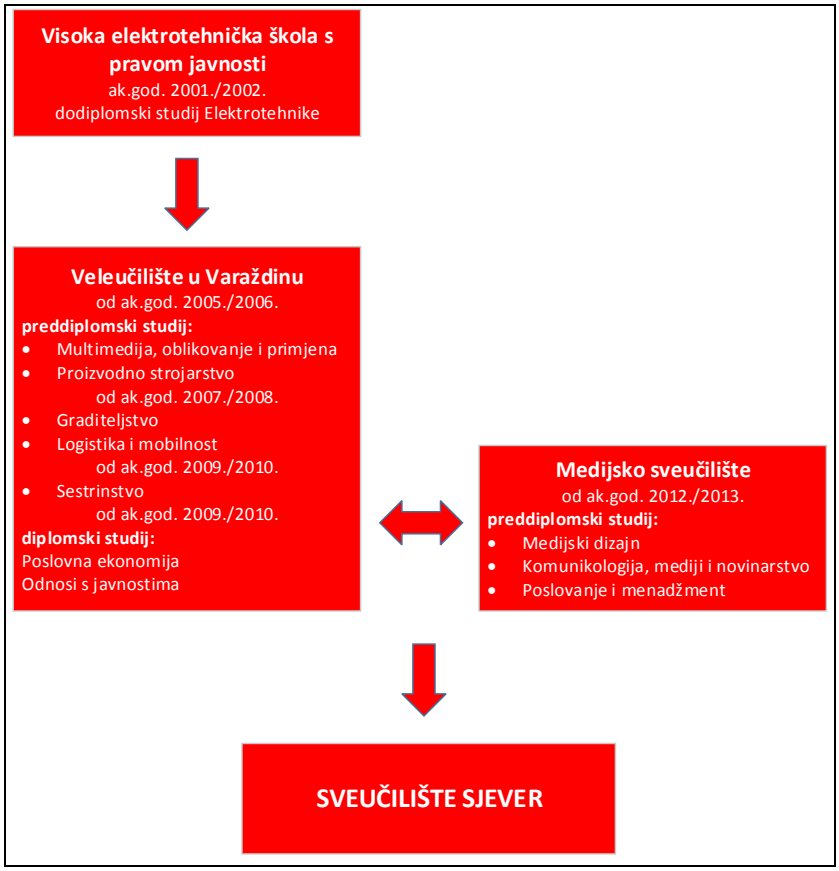
Obrazovanje za poduzetništvo prema Šimunković M. et al., (2019: 151, url, pristup: 07.04.2022.) ima značajnu ulogu u razvijanju vještina, znanja i kompetencija koji su neophodni za stvaranje poduzetničke kulture i načina razmišljanja mladih. Visoko školske ustanove kao mjesto susreta znanja s jedne strane i inovacija i ideja s druge strane utječu na promociju poduzetništva kao odabira karijere. Studentska poduzeća trebala bi predstavljati

glavne nosioce razvoja sustava obrazovanja za poduzetništvo, kroz nove i kreativne načine poučavanja i učenja, nastavne programe i izvannastavne aktivnosti.

6.1. Razvoj Sveučilišta Sjever

U akademskoj godini 2001./2002. započinje sa radom Visoka elektrotehnička škola s pravom javnosti u Varaždinu i izvodi stručni studij Elektrotehnike.

Pravni sljednik Visoke elektrotehničke škole s pravom javnosti u Varaždinu je Veleučilište u Varaždinu. Dana 22. siječnja 2014. integracijom Veleučilišta u Varaždinu u Medijsko sveučilište osnovano je Sveučilište Sjever.

Slika 3: *Razvoj Sveučilišta Sjever*

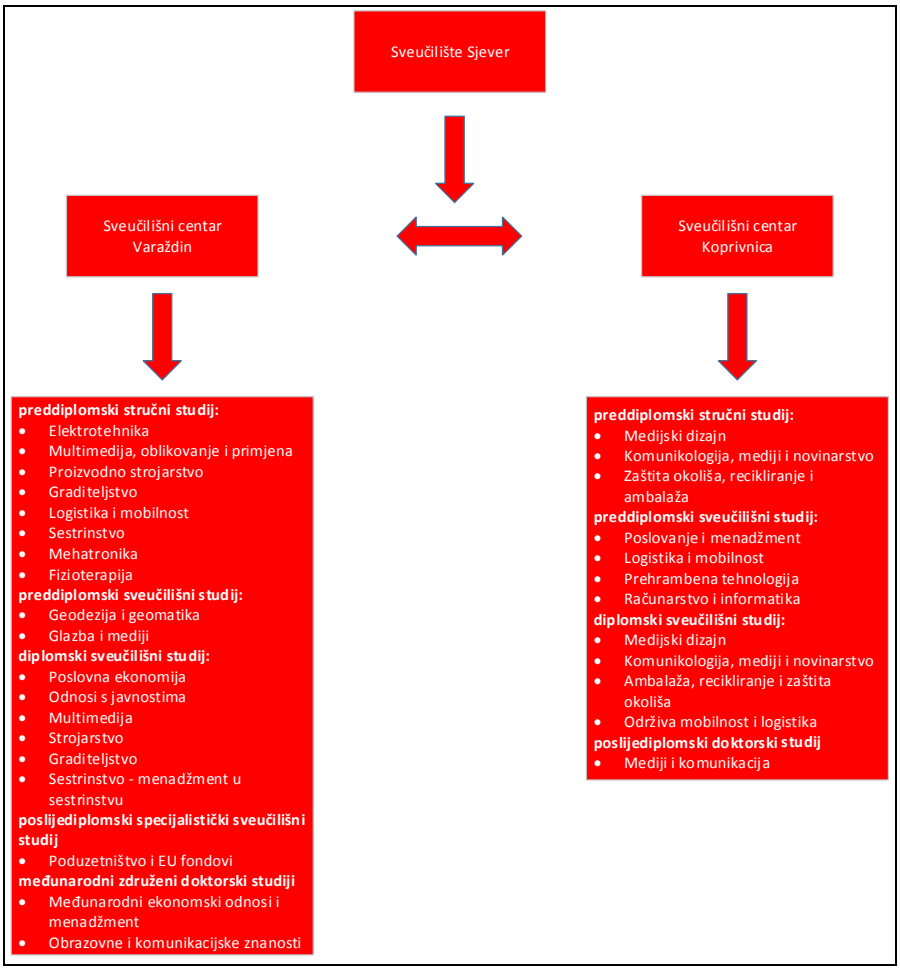
Izvor: Izvor: rad autora

Poduzetničko obrazovanje ne uključuje samo poduzetnike već podrazumijeva medicinske sestre, liječnike, elektrotehničare, strojare, umjetnike, znanstvenike, bankare i druge.
Prema Hunjet i Kozina (2014:55) *„potražnja za poduzetničkim obrazovanjem je posljedica rasta poduzetničkih programa kroz tri izvora: vladu, studente i poslovni sektor.*

Obrazovanje stvara radnike za sadašnjost i budućnost, potiče konkurentnost i rast gospodarstva u cjelini".

„Broj studenata sve više raste jer smatraju da će im visokoškolsko obrazovanje omogućiti stjecanje znanja i vještina koje su im potrebne da odgovore na društvene potrebe i izazove, da si osiguraju dobar posao i život te mogućnost aktivnog sudjelovanja u društvu. Ovu percepciju slijede misije i vizije visokoškolskih ustanova i ovdje bi izdvojili misiju Sveučilišta Sjever koja kaže: izobrazba kompetentnog stručnog kadra za potrebe realnog gospodarstva i zdravstvenog sustava u regiji sjeverozapadne Hrvatske kroz kvalitetno izvođenje stručnih i diplomskih studija prema zahtjevima Bolonjske deklaracije". (Kučin Softić S. et. al., 2021: 7)

Od poduzetničkog obrazovanja prema Hunjet i Kozina (2013: 64, url, pristup: 19.03.2022.) vlada očekuje gospodarski razvoj zemlje, studenti žele osnivati vlastita poduzeća i snalaziti se u različitim okruženjima, a poslovni sektor očekuje od pojedinca spremnost na suočavanje i rješavanje praktičnih problema.

Slika 4: *Studijski programi Sveučilišta Sjever*

Izvor: Izvor: rad autora

Iz prethodne slike vidljivo je da Sveučilište ulaže značajne napore na prilagodbu studijskih programa tržištu rada, odnosno obrazuje deficitaran kadar te time potiče razvoju cjelokupnog gospodarstva na području sjeverozapadne regije, a to će zasigurno činiti i u buduće.

Sveučilište Sjever ustanova je visokog obrazovanja čiji su osnivači gradovi Koprivnica i Varaždin, u kojima se nalazi po jedan sveučilišni centar, a Zakonom o prijenosu osnivačkih prava s gradova na Republiku Hrvatsku postalo je osmo javno Sveučilište, 2015. godine. *„Danas je jedan od ciljeva Sveučilišta, postati utjecajno i glasiti kao moderno sveučilište, koje je orijentirano prema potrebama lokalne zajednice, na što se podrazumijeva izobrazba studenata u strukama koje su neophodne za razvoj naše zajednice.*

Sveučilište Sjever neovisno je u svom radu temeljenom na etičnosti, akademskim slobodama, akademskoj samoupravi i autonomiji Sveučilišta. Regiji Sjeverozapadne Hrvatske donosi ravnopravnost s ostalim dijelovima Hrvatske i može se razvijati sa svojim potrebama i željama.

Sveučilište odgovara kvalitetno i brzo na sve potrebe gospodarstva, kulturnog i društvenog života te potiče razvoj cijele regije pa i šire. Upornim radom i kontinuiranim ulaganjem u kvalitetu studiranja te podizanjem i napretkom vlastitih kadrova Sveučilište Sjever postaje jedno od najboljih sveučilišta u regiji. Sveučilište je prošlo izuzetno zahtjevan put u osiguravanju uvjeta i povećanju kvalitete te se integriralo u regionalno sveučilište makro-regije Sjeverozapadne Hrvatske" (Hunjet A. et al. 2018.).

„Održivi rast i razvoj cjelokupnog društva traži odgovor na inovacije i potrebu stalnog usavršavanja i ulaganja u vlastito znanje. Ukoliko Republika Hrvatska i hrvatski građani prepoznaju važnost intelektualnog kapitala i važnost ulaganja u obrazovanje na odgovarajućoj razini, moći će se približiti razvijenim zemljama i izaći na globalno tržište rada" (Hunjet A. i sur., 2020.).

Studenti nakon završenog preddiplomskog studija, imaju mogućnost nastaviti sa obrazovanjem na jednom od ponuđenih diplomskih studija i tako još više obogatiti svoje znanje. Kvaliteta studija, vidljiva je iz misije i vizije, gdje su točno zabilježeni ciljevi koji se nastoje postići.

6.2. Misija i vizija Sveučilišta Sjever

Pojam misije (Hunjet i Kozina 2014: 128 i 131) definiraju kao *„motivaciju za pokretanje poduzetničkog pothvata, a djeluje kao alat za komuniciranje."* Misija daje odgovor na pitanje zašto to radimo. *„Misija predstavlja dušu poduzeća i traje do kraja postojanja poduzeća". Vizija je projekcija stanja vlastitog poduzeća u budućnosti i daje odgovor na pitanje zašto to*

radimo. Viziju čine realistični snovi, a to je slika poduzeća u budućnosti koja počiva na stvarnim osnovama".

Iz misije i vizije je vidljivo kako je želja Sveučilišta Sjever da nakon završenog obrazovanja, studenti svojim znanjima i stečenim vještinama mogu doprinositi cjelokupnoj zajednici.

„Misija Sveučilišta Sjever je izobrazba kompetentnog stručnog kadra za potrebe realnog gospodarstva i zdravstvenog sustava u regiji sjeverozapadne Hrvatske kroz kvalitetno izvođenje stručnih i diplomskih studija prema zahtjevima Bolonjske deklaracije. U provedbi ovog cilja Sveučilište Sjever se ustrojava kao dinamična organizacija koja stalno prati, primjenjuje i ugrađuje znanstvene i stručne spoznaje u osuvremenjivanje postojećih i razvoj novih studijskih programa, promovira koncept cjeloživotnog obrazovanja te produbljuje i održava veze s gospodarstvom i suradnju sa srodnim visokoškolskim ustanovama u zemlji i inozemstvu.

Vizija Sveučilišta Sjever je biti vodeća obrazovna, znanstvena, stručna i društveno odgovorna visokoškolska ustanova za obrazovanje kadrova iz područja tehničkih, ekonomskih, biomedicinskih i zdravstvenih, biotehničkih i interdisciplinarnih znanosti te umjetničkog područja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj.

Završeni studenti Sveučilišta Sjever jesu i ostat će poželjni i zapošljivi stručnjaci zbog visoke razine i širine usvojenih znanja i kompetencija, spremni na samostalan i kreativan rad u struci. U svom radu Sveučilište Sjever njeguje načela kvalitete u visokom obrazovanju, načela etičnosti, kreativnosti, transparentnosti, suradnje s drugim visokoškolskim ustanovama te nadasve dobre međuljudske odnose". (Sveučilište Sjever, url, pristup: 01.04.2022.)

Danas je prema Hunjet A. et al. (2019.) naglašena potreba za širim pristupom obrazovanju, većom dostupnošću obrazovanja i prije svega kvalitetom i raznolikošću obrazovnog sustava Republike Hrvatske koji bi se morao mijenjati iz temelja kako bi odgovorio brzim zahtjevima vremena. Potrebno je više kvalitetnog obrazovanja i obrazovni programi Sveučilišta Sjever nastoje omogućiti studentima da postanu nositelji obrazovanja. Prilagodbom i inovativnim obrazovnim i nastavnim planovima i studijskim programima kao i razvojem integriranih tehnologija na području obrazovanja, postiže se da današnje obrazovanje odgovara realnim potrebama i mogućnostima budućih zapošljavanja, kao i razvoj novih modela vrijednosti znanja i stvaranja. Novim obrazovnim programima Sveučilište Sjever fokusira se prvenstveno na smanjenje nezaposlenosti, inovativnost i angažiranost studenata u rješavanju projekata.

7. ISTRAŽIVANJE

Istraživanja se prema Tkalac Verčić et al. (2011: 10) „*razlikuju s obzirom na: primjenjivost njihovih rezultata, metode istraživanja koje se koriste, vrste podataka koje se prikupljaju, vrste podataka koje se proučavaju, učestalost provođenja, ciljeve koje imaju, obuhvat područja koja se istražuju, vrijeme na koje su usmjerena, te objekt istraživanja.*“

Empirijski dio rada temelji se na istraživanju koje je provedeno anonimnim online anketnim upitnikom putem digitalnog alata Google Forms. U periodu od 04.04.2022. – 25.04.2022. godine i popunjavanju ankete pristupilo je 1106 ispitanika. Anketnim upitnikom željelo se pregledom stanja uvidjeti je li obrazovanje za poduzetništvo poželjno za sve studente, neovisno o području studiranja/djelovanja.

7.1. Metodologija istraživanja

Prema Zelenika, R. (2000: 309) „metodologija kao znanost o metodama znanstvenog istraživanja, odnosno znanost o cjelokupnosti svih oblika i postupaka znanstvenih istraživanja pomoću kojih se dolazi do sustavnog i objektivnog znanstvenog znanja, ili znanstvena disciplina u kojoj se kritički ispituju i eksplicitno izlažu različite opće i posebne znanstvene metode, za svakog znanstvenika, istraživača, nastavnika, studenta, magistranda, doktoranda, intelektualca, stvaratelja, inovatora, obrazovanog čovjeka (…) predstavlja condicio sine qua non (tj. uvjet bez kojega se ne može nešto učiniti)“.

U radu je korištena metoda prikupljanja podataka pomoću anketnog upitnika. Sudjelovanje u istraživanju je bilo dobrovoljno i anonimno, a ispitanicima je bio proslijeđen mail sa zamolbom za ispunjavanjem anketnog upitnika. Istraživanje je trajalo u periodu od 04.04. – 24.04.2022. Istraživanje se provodilo anketiranjem studenata u online obliku putem digitalnog alata Google Forms.

Ispunjavanju ankete pristupilo je 1106 ispitanika, odnosno studenata preddiplomskih, diplomskih i poslijediplomskih stručnih i sveučilišnih studija Sveučilišta Sjever.

Za dobivanje podataka korišten je strukturiran anketni upitnik od dvadeset pitanja od kojih je devetnaest pitanja zatvorenog tipa i jedno pitanje otvorenog tipa. Na temelju proučavanja relevantne literature iz predmetnog područja kreiran je anketni upitnik. U kreiranju anketnog upitnika korištena su zatvorena pitanja sa ponuđenim odgovorom, otvoreno pitanje, te zatvorena pitanja s ponuđenim modalitetima mjerenja Likertovom ljestvicom s pet stupnjeva.

7.2. Anketno istraživanje

Istraživanje na temu Stjecanje poduzetničkih kompetencija kroz formalno visoko obrazovanje provedeno je putem ankete, te je mjerni instrument ovog istraživanja anketni upitnik.

Prvi dio upitnika odnosi se na opće podatke o studentima koji su prikazani u tablici 1. Pitanja od 1. – 8. odnose se na pitanja sociodemografske strukture i opća pitanja. U pitanju 9. ispitanici iznose stavove o tome što doprinosi razvoju poduzetničke ideje/duha (3 čestice). U cilju dokazivanja hipoteza ispitanicima su postavljena pitanja sa Likertovom skalom od 1 – 5, ili 1 – „uopće se ne slažem“, odnosno 5 „ u potpunosti se slažem“, pitanja od 10 – 15, a ista su se odnosila na procjenu poduzetničkih kompetencija, stjecanju kompetencija, slušanju kolegija vezanih uz poduzetništvo, posjedovanju osnovnih znanja o poduzetništvu, da li se od poduzetnika može puno naučiti i da li je potrebno u obrazovanje uvesti više kolegija vezanih uz poduzetništvo u svim područjima studija. (5 čestica).

U pitanjima od 16. – 18. ispitanici su sa ocjenama od 1 – 5 procjenjivali svoje osobne poduzetničke kompetencije – 16. pitanje (10 čestica), ocjenjivali su stjecanje kompetencija tijekom studiranja na Sveučilištu Sjever – 17. pitanje (3 čestice) i znanja i vještine koje najviše koriste poduzetnici u obavljanju svojih poslova, a koja se stječu kroz formalno obrazovanje – 18. pitanje (10 čestica), a gdje je ocjena 1 bila nedovoljna, odnosno ocjena 5 je bila odlična.

Na pitanje 19. ispitanici su iznosili stavove da li razmišljaju o pokretanju svog posla (3 čestice).

Dvadeseto pitanje bilo je otvoreno pitanje gdje su ispitanici iznosili svoje prijedloge za poboljšanje obrazovanja za poduzetništvo.

7.3. Svrha i cilj istraživanja

Istraživanje se provodi u cilju prikupljanja podataka, informacija, stavova i mišljenja ispitanika o poduzetništvu, odnosno poduzetniku; poduzetničkim kompetencijama i obrazovanju vezanom uz poduzetništvo i poduzetničke kompetencije.

Predmet ovog rada je uvidjeti imaju li u svim područjima obrazovanja studenti priliku naučiti o poduzetništvu, odnosno treba li obrazovanje za poduzetništvo biti dostupno većoj populaciji studenata, bez obzira na odabir studija i treba li se integrirati u sva područja obrazovanja. S tom idejom se krenulo u ovo istraživanje gdje je ideja sažeta u vidu hipoteza i ciljeva te definirana u sljedećem naslovu.

7.4. Ciljevi i hipoteze

Osnovni cilj ovog istraživanja je pregledom stanja uvidjeti je li obrazovanje za poduzetništvo poželjno za sve studente, neovisno o području studiranja/djelovanja.

U radu su definirane sljedeće hipoteze:

Hipoteza H1: Obrazovni sustav utječe na razvoj i stjecanje poduzetničkih vještina, znanja i stavova te u konačnici utječe na poduzetničku aktivnost i namjeru.

Obrazloženje hipoteze H1: Poduzetnička kompetencija nužna je za nošenje sa životnim izazovima. Obrazovni sustav mora razvijati postignuća, znanja, kompetencije, vještine te razvoj osobina koji će predstavljati potencijal za zapošljavanje i snalaženje potrebne za uspješnost u poslovima.

Hipoteza H2: Obrazovanje o poduzetništvu nije važno samo za one koji će smanjiti rizik poslovanja novonastalog vlastitog poduzeća već su znanja stečena o poduzetništvu bitna i za osobe koje će se zaposliti i profesionalno se razvijati kako bi poduzeće u kojem rade ostalo konkurentno na tržištu.

Obrazloženje hipoteze H2: Poduzetnik mora znati razmišljati na vrijeme o bližoj i daljnjoj budućnosti, o prilikama i preprekama koje proizlaze iz okruženja poduzetnika te je sa razvojem znanja, kompetencija i vještina potrebno krenuti kroz formalno obrazovanje te razvoj kritičkog i pravovremenog razmišljanja.

Hipoteza H3: Postoji razlika u intenzitetu poduzetničke namjere između studenata tehničkog područja i studenata ostalih područja znanosti.

Obrazloženje hipoteze H3: Studenti u različitim smjerovima studiranja kroz fakultetsko obrazovanje u kojima aktivno sudjeluju stječu određena znanja, vještine i kompetencije te im se javlja želja i motivacija za poduzetništvom koja im se ne bi javila ukoliko ih odabrano usmjerenje ne potiče na daljnji rad i razvoj. Smjer studiranja te količina poduzetničkih obrazovanja ovisi o smjeru studiranja.

Hipoteza H4: Obrazovanje za poduzetništvo bitno je za poboljšanje kompetencija i otvaranja vlastitog poduzeća.

Obrazloženje hipoteze H4: Cilj poduzetničkog obrazovanja je bolje i kvalitetnih snalaženje u poslovnom okruženju, a time i razvoj motivacije za željom vlastitog poduzetničkog posla.

7.5. Rezultati istraživanja

Da bi se dokazale hipoteze i ostvarili postavljeni ciljevi istraživanja u ovom poglavlju prezentirani su rezultati istraživanja: sociodemografski podaci ispitanika, Crombach Alpha

koeficijent, deskriptivna statistika, T-test, ANOVA test, Crostablularni prikaz odnosa čestica, te korelacijska matrica.

Prvi dio upitnika odnosi se na opće podatke o studentima koji su prikazani u tablici 1. Pitanja od 1. – 8. odnose se na pitanja sociodemografske strukture i opća pitanja.

Tablica 1: *Sociodemografska struktura (N = 1106) ispitanika*

pitanja	%	N
1. SPOL		
M	40,30%	446
Ž	59,70%	660
2. DOB		
18-26	73,40%	812
27-35	13,90%	154
36-44	8,90%	98
45-53	3,30%	36
54-65	0,50%	6
3. RAZINA STUDIJA		
preddiplomska	68,00%	752
diplomska	28,00%	306
poslijediplomska	4,30%	48
4. VRSTA STUDIJA		
stručni	58,40%	646
sveučilišni	41,60%	460
5. STUDIJ		
Elektrotehnika (preddiplomski)	3,26%	36
Multimedija, oblikovanje i primjena (preddiplomski)	8,95%	99
Proizvodno strojarstvo (preddiplomski)	4,97%	55
Logistika i mobilnost (preddiplomski)	4,07%	45
Graditeljstvo (preddiplomski)	5,06%	56
Mehatronika (preddiplomski)	2,98%	33
Računarstvo i informatika (preddiplomski)	0,90%	10
Geodezija i geomatika (preddiplomski)	1,54%	17
Sestrinstvo (preddiplomski)	8,86%	98
Fizioterapija (preddiplomski)	10,67%	118
Poslovanje i menadžment (preddiplomski)	4,61%	51
Prehrambena tehnologija (preddiplomski)	3,98%	44
Komunikologija, mediji i novinarstvo (preddiplomski)	4,52%	50
Medijski dizajn (preddiplomski)	3,07%	34
Glazba i mediji (preddiplomski)	0,54%	6
Multimedija (diplomski)	2,71%	30
Strojarstvo (diplomski)	3,98%	44

Graditeljstvo (diplomski)	3,26%	36
Ambalaža, recikliranje i zaštita okoliša (diplomski)	1,36%	15
Održiva mobilnost i logistički menadžment (diplomski)	2,98%	33
Sestrinstvo – menadžment u sestrinstvu (diplomski)	4,07%	45
Komunikologija, mediji i novinarstvo (diplomski)	1,09%	12
Odnosi s javnostima (diplomski)	2,26%	25
Medijski dizajn (diplomski)	1,27%	14
Poslovna ekonomija (diplomski)	4,70%	52
Poduzetništvo i EU fondovi (poslijediplomski)	2,17%	24
Mediji i komunikacija (poslijediplomski)	2,17%	24
6. STATUS STUDIRANJA		
redovito	49,10%	543
izvanredno	50,90%	563
7. KAKO FINANCIRATE STUDIJ		
redoviti sam student uz subvenciju MZO	37,30%	413
sam plaćam studij	58,00%	641
studij mi financira poslodavac u cijelosti	3,30%	36
studij mi financira djelomično poslodavac	1,40%	16
8. ZAPOSLENI STE NA		
neodređeno	46,50%	514
određeno	6,70%	74
preko student servisa	46,80%	518

Izvor: rad autora

Uzorak su činili ispitanici (muškarci – 40,30% i žene – 59,70%) mlađe životne dobi (18 – 26 godina, 73,40%), te zrelije životne dobi (27 – 65 godina, 26,60%), odabrani namjernim prigodnim uzorkom na Sveučilištu Sjever koji imaju redoviti i izvanredni status studenta (redoviti 49,10% i izvanredni 50,90%), na preddiplomskoj (68%), diplomskoj (27,70%) i poslijediplomskoj (4,30%) razini studija, na stručnim (58,40%) i sveučilišnim studijima (41,60%). Ispunjavanju ankete pristupilo je najviše ispitanika sa preddiplomskog studija Fizioterapije (10,67%), sa preddiplomskog studija Multimedija, oblikovanje i primjena (8,95%) i sa preddiplomskog studija Sestrinstva (8,86%). Veliki postotak ispitanika, njih 58% sami plaćaju studij, a 46,50% ispitanika radi na određeno, odnosno 46,80% ispitanika radi preko student servisa.

U budućnosti bi isto istraživanje trebalo provesti i na ostalim sveučilištima u Hrvatskoj kako bi se dobila potpuna slika o poduzetničkim kompetencijama koje studenti stječu tijekom obrazovanja na visokoškolskim ustanovama. Ovaj uzorak i istraživanje provedeno je na području Sveučilištu Sjever i dobiveni rezultati prikladni su za dobivanje indikativnih

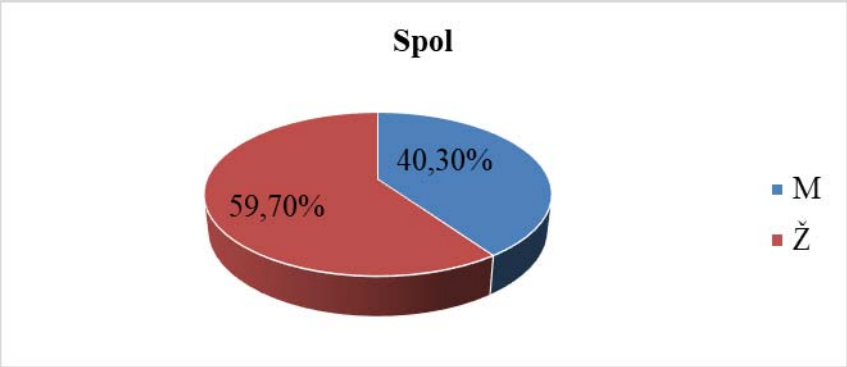
rezultata i donošenja općih zaključaka o poduzetničkim kompetencijama, o znanjima i vještinama stečenih na studiju i isti mogu poslužiti kao osnova za daljnja istraživanja o ulozi obrazovanja u poduzetništvu, njihovim stavovima o vlastitim znanjima i vještinama, razmišljanjima o pokretanju vlastitog poduzetništva, ali se ne može napraviti komparacija sa ostalim Sveučilištima u Republici Hrvatskoj, što predstavlja u istraživačkom smislu izazov. Opis uzorka prikazan je u tablici br.1. Među ponuđenim odgovorima studenti su odabrali odgovor za: spol, dob, razinu studija, vrstu studija, studij na kojem studiraju, status studija, način financiranja studija i način zaposlenja (tablica 1.).

Pitanje br. 1. *Spol ispitanika*

Tablica 2: *Spol*

Spol	%	Broj ispitanika
M	40,30%	446
Ž	59,70%	660

Izvor: rad autora

Grafikon 1: Grafički prikaz spola ispitanika

Izvor: rad autora

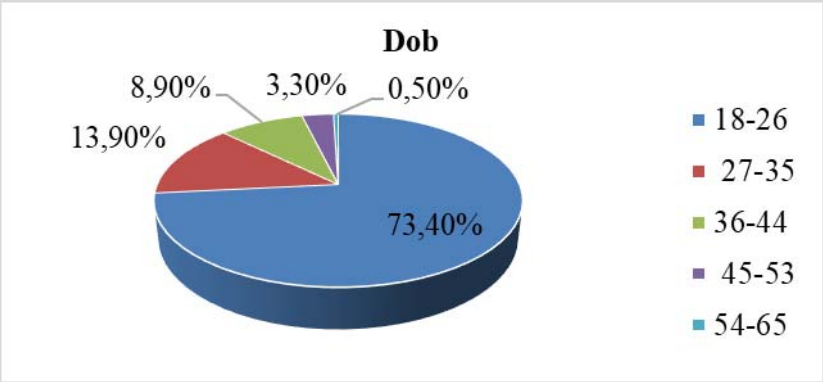
Anketu je ispunilo 1106 ispitanika. Od toga je anketu ispunilo 59,70% žena – 660 ispitanica i 40,30% muškaraca – 446 ispitanika.

Pitanje br. 2. *Dob ispitanika*

Tablica 3: *Dob*

Dob	%	Broj ispitanika
18-26	73,40%	812
27-35	13,90%	154
36-44	8,90%	98
45-53	3,30%	36
54-65	0,50%	6

Izvor: rad autora

Grafikon 2: Grafički prikaz životne dobi ispitanika

Izvor: rad autora

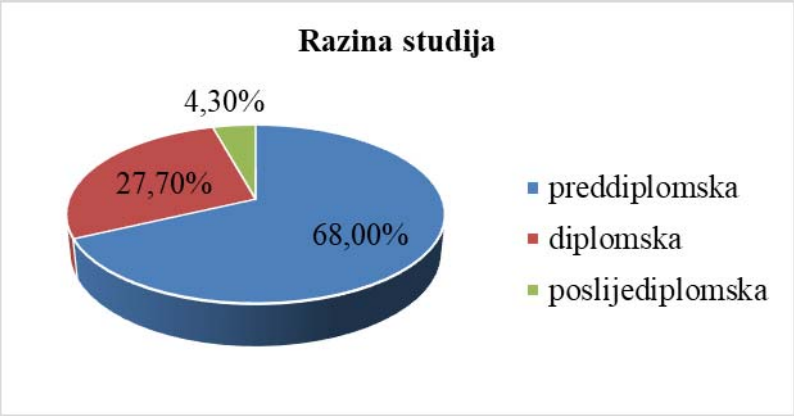
Ispitanici su bili različite životne dobi. Najviše ispitanika 73,40% ima između 18 – 26 godina – 812 ispitanika, 13,9% ima između 27 – 35 godina – 154 ispitanika, 8,90% ima između 36 – 44 godine – 98 ispitanika, 3,30% ima između 45 – 53 godine – 36 ispitanika, a najmanje ispitanika 0,50% u dobi je od 54 – 65 godina – 6 ispitanika (tablica 3).

Pitanje br. 3. *Studirate na razini*

Tablica 4: *Razina studija*

Razina studija	%	Broj ispitanika
preddiplomska	68,00%	752
diplomska	27,70%	306
poslijediplomska	4,30%	48

Izvor: rad autora

Grafikon 3: Grafički prikaz razine studija ispitanika

Izvor: rad autora

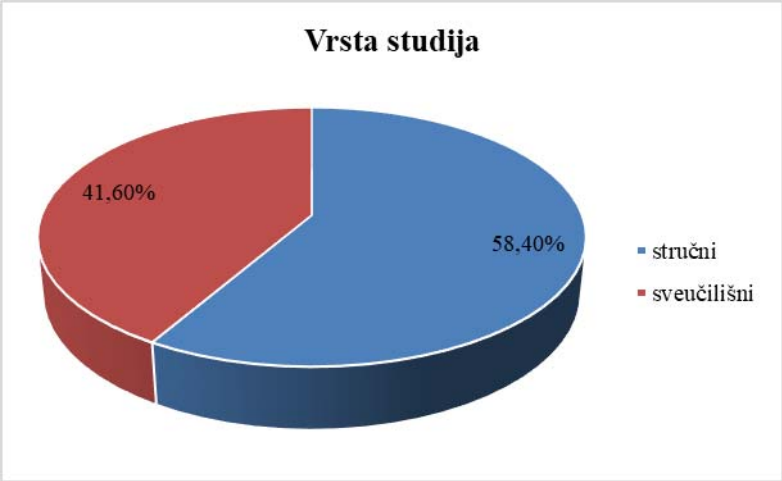
Od 1106 ispitanika njih 68,00% – 752 ispitanika studira na preddiplomskoj razini studija, 7,70%, odnosno 306 ispitanika studira na diplomskoj razini studija i 4,30% i 48 ispitanika studira na poslijediplomskoj razini studija (tablica 4).

Pitanje br. 4. *Vrsta studija*

Tablica 5: *Vrsta studija*

Vrsta studija	%	Broj ispitanika
stručni	58,40%	646
sveučilišni	41,60%	460

Izvor: rad autora

Grafikon 4: Grafički prikaz vrste studija

Izvor: rad autora

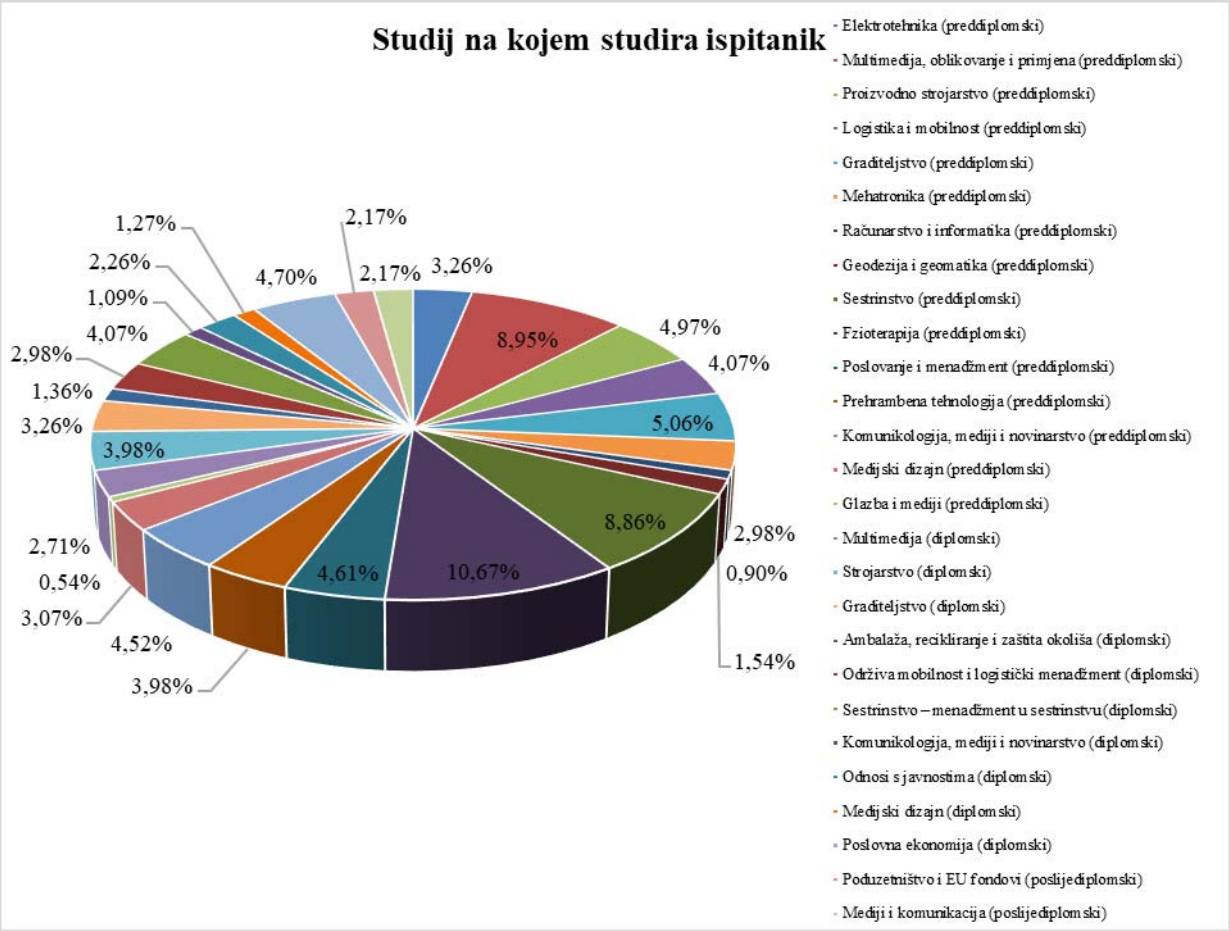
Na stručnom studiju studira 58,40%, odnosno 646 ispitanika, a na sveučilišnom studiju studira 41,60%, odnosno 460 ispitanika (tablica 5).

Pitanje br. 5. *Studirate na studiju*

Tablica 6: *Studij na kojem studira ispitanik*

Studij na kojem studira ispitanik	%	Broj ispitanika
Elektrotehnika (preddiplomski)	3,26%	36
Multimedija, oblikovanje i primjena (preddiplomski)	8,95%	99
Proizvodno strojarstvo (preddiplomski)	4,97%	55
Logistika i mobilnost (preddiplomski)	4,07%	45
Graditeljstvo (preddiplomski)	5,06%	56
Mehatronika (preddiplomski)	2,98%	33
Računarstvo i informatika (preddiplomski)	0,90%	10
Geodezija i geomatika (preddiplomski)	1,54%	17
Sestrinstvo (preddiplomski)	8,86%	98
Fizioterapija (preddiplomski)	10,67%	118
Poslovanje i menadžment (preddiplomski)	4,61%	51
Prehrambena tehnologija (preddiplomski)	3,98%	44
Komunikologija, mediji i novinarstvo (preddiplomski)	4,52%	50
Medijski dizajn (preddiplomski)	3,07%	34
Glazba i mediji (preddiplomski)	0,54%	6
Multimedija (diplomski)	2,71%	30
Strojarstvo (diplomski)	3,98%	44
Graditeljstvo (diplomski)	3,26%	36
Ambalaža, recikliranje i zaštita okoliša (diplomski)	1,36%	15
Održiva mobilnost i logistički menadžment (diplomski)	2,98%	33
Sestrinstvo – menadžment u sestrinstvu (diplomski)	4,07%	45
Komunikologija, mediji i novinarstvo (diplomski)	1,09%	12
Odnosi s javnostima (diplomski)	2,26%	25
Medijski dizajn (diplomski)	1,27%	14
Poslovna ekonomija (diplomski)	4,70%	52
Poduzetništvo i EU fondovi (poslijediplomski)	2,17%	24
Mediji i komunikacija (poslijediplomski)	2,17%	24

Izvor: rad autora

Grafikon 5: Grafički prikaz strukture studenata po studijima

Izvor: rad autora

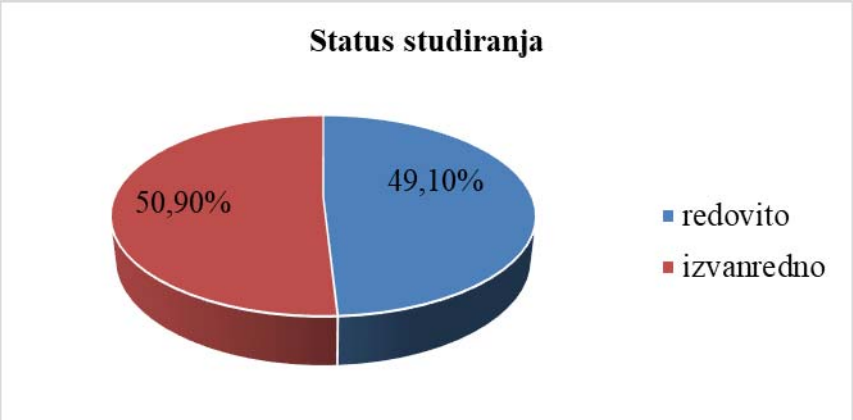
Anketu su ispunili ispitanici sa dvadeset i sedam preddiplomskih, diplomskih i poslijediplomskih stručnih i sveučilišnih studija Sveučilišta Sjever. Najveći broj ispitanika bio je sa preddiplomskog stručnog studija Fizioterapija 10,67%, odnosno 118 ispitanika, zatim preddiplomski studij Sestrinstva sa 8,86% ispitanika, te Multimedija, oblikovanje i primjena (preddiplomski) 8,95% a najmanji broj ispitanika bio je na preddiplomskom sveučilišnom studiju Glazba i mediji 0,54% – 6 ispitanika (tablica 6).

Pitanje br. 6. *U kojem statusu studirate*

Tablica 7: *Status studiranja*

Status studiranja	%	Broj ispitanika
redovito	49,10%	543
izvanredno	50,90%	563

Izvor: rad autora

Grafikon 6: Grafički prikaz statusa studiranja

Izvor: rad autora

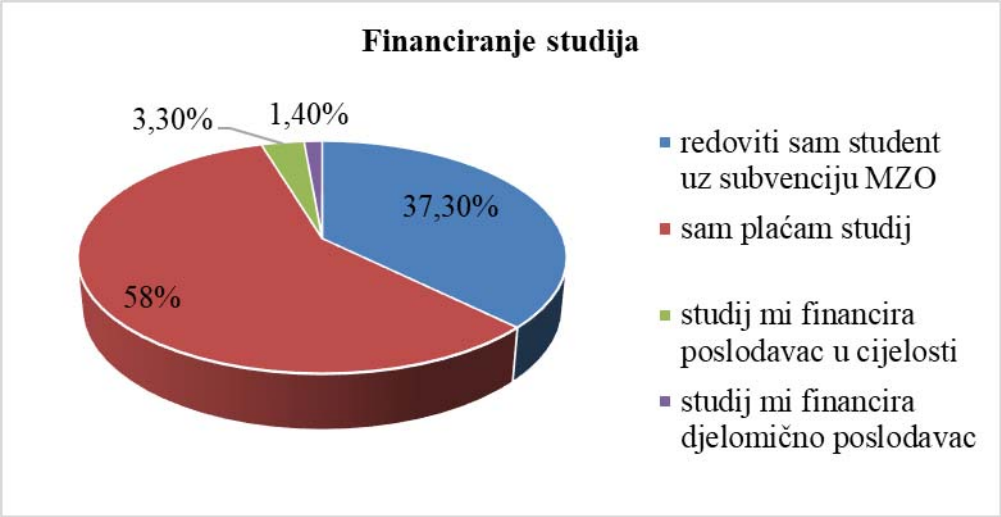
Iz tablice 7. u nastavku vidljiv je status ispitanika. Njih 563 (50,90%) ispitanika ima status izvanrednog studenta, dok 543 (49,10%) studira kao redovan student i ima status redovnog studenta, (tablica 7). Dobiveni rezultati ukazuju kako je iznimno mala razlika između statusa studiranja (redovni i izvanredni student) i gotovo su podjednako zastupljeni.

Pitanje br. 7. *Način financiranja studija*

Tablica 8: *Financiranje studija*

Način financiranja studija	%	Broj ispitanika
redoviti sam student uz subvenciju MZO	37,30%	413
sam plaćam studij	58,00%	641
studij mi financira poslodavac u cijelosti	3,30%	36
studij mi financira djelomično poslodavac	1,40%	16

Izvor: rad autora

Grafikon 7: Grafički prikaz načina financiranja studija

Izvor: rad autora

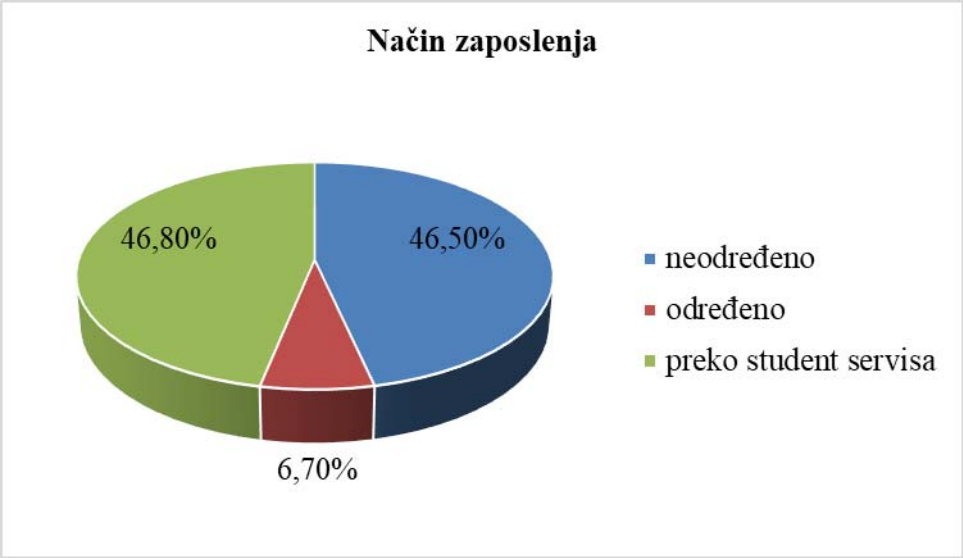
Način financiranja studija važno je pitanje postavljeno ispitanicima i isto je imalo cilj utvrditi socijalnu dimenziju studenata Sveučilišta Sjever. Iz tablice 8. vidljiv je način financiranja studija ispitanika. Veći dio ispitanika 58,00%, odnosno 413 ispitanika plaća studij vlastitim sredstvima, 37,30% ili 413 ispitanika studira uz subvenciju MZO, 3,3%, odnosno 36 ispitanika studij u cijelosti plaća poslodavac, a 1,40% ili 16 ispitanika studij djelomično plaća poslodavac (tablica 8). Zanimljivo pitanje koje nije postavljeno studentima a bilo bi zanimljivo u idućim istraživanjima saznati koliko studenata je spremno ili već koristi studentske kredite za obrazovanje.

Pitanje br. 8. *Vrsta zaposlenja*

Tablica 9: *Način zaposlenja*

Način zaposlenja	%	Broj ispitanika
neodređeno	46,50%	514
određeno	6,70%	74
preko student servisa	46,80%	518

Izvor: rad autora

Grafikon 8: Grafički prikaz načina zaposlenja

Izvor: rad autora

Od ukupnog broja ispitanika 46,80%, odnosno 518 ispitanika radi preko student servisa, 46,50% ili 514 ispitanika radi na neodređeno, a 6,70% , odnosno 74 ispitanika radi na određeno (tablica 9).

Prije početka samog istraživanja autor je definirao kratice za testiranje stečenih kompetencija tijekom obrazovanja, ulogu i značaj poduzetničkih kolegija u razvoju vlastitih kompetencija koje su prikazane u tablici 10. Sva testiranja provedena su pomoću SPSS programa (kratica za Statistički paket za društvene znanosti) koji se koristi za statističku analizu podataka. Sve dobivene vrijednosti testiranih parametara statistički su obrađeni (tabelarno) i grafički prikazani. Normalnost distribucije, dobivenih vrijednosti provjerili smo Kolgomorov - Smornoffovim testom. Podaci su testirani jednosmjernom analizom varijance za međugrupno odstupanje od aritmetičke sredine. Nadalje, dvosmjernim t- testom kako bi se mogli usporediti rezultati istraživanja testirala se značajnost razlike aritmetičke sredine. Snaga testa postavljena je na 95% i 5% mogućnošću pogreške, a nivo značajnosti testa sa mogućom greškom u zaključivanju manjom od 5%. Tablica br. 10 donosi prikaz skraćenica postavljenih anketnih pitanja u obliku čestica za lakše razumijevanje teksta koji slijedi uz statističku obradu svakog pitanja. Pitanja sa likertovom ljestvicom ili čestice grupirane su u šest kategorija: kategorija A (oznaka čestice AA, oznaka čestice AB, oznaka čestice AC, oznaka čestice AD) odnose na procjenu uloge i značaja kompetencija u povećanju šansi kako za vlastiti razvoj, tako i spremnost na preuzimanje odgovornosti u poduzetništvu danas, kategorija B odnosi se na procjenu učenja od poduzetnika, kategorija C na veći izbor kolegija koji mogu pomoći

poduzetnicima u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, kategorija D (oznaka čestice DA, oznaka čestice DB, oznaka čestice DC, oznaka čestice DD, oznaka čestice DE, oznaka čestice DF, oznaka čestice DG, oznaka čestice DH, oznaka čestice DI, oznaka čestice DJ) procjenu vlastiti kompetencija razvijenih tijekom studiranja, a koje imaju veliki utjecaj na način obavljanja poduzetničkih aktivnosti, kategorija E razvoj kompetencija za poduzetništvo na studiju, kategorija F (oznaka čestice FA, oznaka čestice FB, oznaka čestice FC, oznaka čestice FD, oznaka čestice FE, oznaka čestice FG, oznaka čestice FH, oznaka čestice FI, oznaka čestice FJ), a koji se odnose na procjenu kompetencija u poduzetništvu stečenim kroz formalno obrazovanje.

Tablica 10: *Legenda čestica za statističku analizu*

1. Spol:	1. muško	2. žensko			
2. Vaša dob je:	1. 18-26	2. 27-35	3. 36-44	4. 45-53	5. 54-65
3. Studirate na razini:	1. preddiplomska	2. diplomska	3.poslijediplomska		
4. Vrsta studija:	1. stručni	2. sveučilišni			
5. Studirate na studiju:	Elektrotehnika (preddiplomski)	Multimedija, oblikovanje i primjena (preddiplomski)	Proizvodno strojarstvo (preddiplomski)	Logistika i mobilnost (preddiplomski)	Graditeljstvo (preddiplomski)
	Mehatronika (preddiplomski)	Računarstvo i informatika (preddiplomski)	Geodezija i geomatika (preddiplomski)	Sestrinstvo (preddiplomski)	Fizioterapija (preddiplomski)
	Poslovanje i menadžment (preddiplomski)	Prehrambena tehnologija (preddiplomski)	Komunikologija, mediji i novinarstvo (preddiplomski)	Medijski dizajn (preddiplomski)	Glazba i mediji (preddiplomski)
	Multimedija (diplomski)	Strojarstvo (diplomski)	Graditeljstvo (diplomski)	Ambalaža, recikliranje i zaštita okoliša (diplomski)	Održiva mobilnost i logistički menadžment
	Sestrinstvo – menadžment u sestrinstvu (diplomski)	Komunikologija, mediji i novinarstvo (diplomski)	Odnosi s javnostima (diplomski)	Medijski dizajn (diplomski)	Poslovna ekonomija (diplomski)
	Poduzetništvo i EU fondovi (poslijediplomski)	Mediji i komunikacija (poslijediplomski)			

6. U kojem statusu studirate:	1. redovito	2. izvanredno			
7. Kako financirate studij:	1. redoviti sam student uz subvenciju MZO	2. sam plaćam studij	3. studij mi financira poslodavac u cijelosti	4. studij mi financira djelomično poslodavac	
8. Zaposleni ste:	1. neodređeno	2. određeno	3. preko student servisa		
9. Što doprinosi razvoju poduzetničke ideje/ duha:	1. ambicioznost	2. želja za uspjehom	3. želja za dokazivanjem	4. želja za stvaranjem novoga	
10. Razvijanje kompetencija za poduzetništvo povećava mi šansu/priliku za samozapošljavanje:	1. uopće se ne slažem	2. uglavnom se ne slažem	3. niti se slažem, niti se ne slažem	4. uglavnom se slažem	5. u potpunosti se slažem
čestica AA					
11. Smatram da će mi stjecanje kompetencija za poduzetništvo doprinositi uspješnosti na budućem poslu:	1. uopće se ne slažem	2. uglavnom se ne slažem	3. niti se slažem, niti se ne slažem	4. uglavnom se slažem	5. u potpunosti se slažem
čestica AB					
12. Veće šanse za osobni uspjeh imaju osobe koje su tijekom visokog obrazovanja slušale kolegij vezan uz poduzetništvo:	1. uopće se ne slažem	2. uglavnom se ne slažem	3. niti se slažem, niti se ne slažem	4. uglavnom se slažem	5. u potpunosti se slažem
čestica AC					
13. Posjedovanje osnovnih znanja o poduzetništvu važno je i korisno:	1. uopće se ne slažem	2. uglavnom se ne slažem	3. niti se slažem, niti se ne slažem	4. uglavnom se slažem	5. u potpunosti se slažem
čestica AD					
14. Od poduzetnika mogu puno naučiti:	1. uopće se ne slažem	2. uglavnom se ne slažem	3. niti se slažem, niti se ne slažem	4. uglavnom se slažem	5. u potpunosti se slažem
čestica B					
15. Potrebno je ponuditi više izbornih kolegija iz poduzetništva u svim područjima studija:	1. uopće se ne slažem	2. uglavnom se ne slažem	3. niti se slažem, niti se ne slažem	4. uglavnom se slažem	5. u potpunosti se slažem
čestica C					

16. Ocijenite ocjenom od 1 do 5 svoju osobnu procjenu poduzetničkih kompetencija:	1. inovativnost (osmišljavanje novih proizvoda)	2. sklonost preuzimanju rizika	3. samouvjerenost (vjera u sebe i svoje sposobnosti)	4. radoholičnost (visoka razina radnih navika)	5. svrhovitost (sve je usmjereno postizanju rezultata)

čestica D	DA	DB	DC	DD	DE
	6. odgovornost	7. samostalnost (samostalno uočavanje i kreiranje poslovne prilike)	8. želja za izazovom, preuziman je inicijative	9. spreman/a sam preuzeti visoke rizike kako bih ostvario/la visoke rezultate u poslu i/ili u životu	10. usmjeren na postignuće
	DF	DG	DH	DI	DJ

17.Ocijenite ocjenom od 1 do 5 stjecanje kompetencija tijekom studiranja na Sveučilištu:	1. stjecanje teorijskih znanja	2. stjecanje praktičnih znanja	3. stjecanje znanja kroz cjelokupno obrazovanje
čestica E	EA	EB	EC

18. Ocijenite ocjenom od 1 do 5 navedena znanja i vještine koja najviše koriste poduzetnici u obavljanju svojih poslova, a koja se stječu kroz formalno obrazovanje:	1. marketing i prodaja	2. tehničko-tehnološka znanja	3. poslove uvoza i izvoza	4. znanje i vještine rukovođenja	5. pravo i pravni poslovi
čestica F	FA	FB	FC	FD	FE
	6. liderstvo	7. stečaj i predstečajna nagodba	8. krizni menadžment	9. prestrukturiranje poduzeća	10. računovodstvo
	FF	FG	FH	FI	FJ

19. Razmišljate o pokretanju vlastitog posla:	1. vjerojatnost pokretanja poduzetničkog pothvata po završetku studija	2. vjerojatnost pokretanja poduzetničkog pothvata u 5 godina nakon završetka studija	3. ne razmišljam o pokretanju poduzetničkog pothvata

20. Koji bi bio Vaš prijedlog za poboljšanje obrazovanja za poduzetništvo?

Izvor: rad autora

Kako bi testirali postavljene hipoteze u istraživanju treba testirati pouzdanost uzorka i valjanost primijenjenih mjernih ljestvica. Pouzdanost i valjanost mjernih ljestvica testirana je koeficijentom Cronbach Alpha koeficijent koji na broju itemsa ili čestica 29 iznosi ,901. Cronbach Alpha koeficijent se sastoji od srednje vrijednosti korelacije između varijabli koje su dio ljestvice, a može se izračunati na dva načina: na temelju varijance (Cronbachova alfa) ili na temelju korelacije stavki (standardizirana Cronbachova alfa). Cronbach Alpa koeficijent prvenstveno mjeri unutrašnju dosljednost ili stupanj do kojeg svi ispitani predmeti koreliraju jedni s drugim. Cronbachova Alpha je metoda za izračun koeficijenta pouzdanosti, koja identificira pouzdanost kao unutarnju dosljednost. Nazvan je tako jer analizira u kojoj su mjeri djelomična mjerenja dobivena različitim objektima "konzistentna" jedna s drugom i

stoga reprezentativna za mogući svemir objekata koji bi mogli mjeriti tu konstrukciju. Cronbachov alfa koeficijent kreće se od 0 do 1. Što je bliže 1, stavke će biti međusobno usklađenije (i obrnuto). S druge strane, mora se uzeti u obzir da što je test duži, to je alfa (α) veća.

Prvi korak u analizi početnog skupa tvrdnji je procjena pouzdanosti analiziranih mjernih ljestvica (Tablica br.11.). Sljedeća tablica prikazuje Cronbach alfa koeficijente za pojedine mjerne ljestvice (Tablica br.12.). Cronbach alfa koeficijent je mjera unutarnje dosljednosti skupa tvrdnji, a može poprimiti vrijednost između 0 i 1; što je bliže vrijednosti 1, to je mjerna ljestvica pouzdanija. Na primjer, Kline (1998) navodi sljedeće kriterije pouzdanosti mjernih ljestvica: ukoliko koeficijent pouzdanosti (uključujući i Cronbach alfa koeficijent) poprimi vrijednost oko 0,9, pouzdanost se može smatrati izvrsnom, ukoliko poprimi vrijednost oko 0,8, pouzdanost se može smatrati vrlo dobrom, dok se kod vrijednosti oko 0,7, pouzdanost može smatrati prihvatljivom. Koeficijent pouzdanosti manji od 0,5 ukazuje na činjenicu da bi više od polovice opažene varijance moglo biti posljedicom slučajne pogreške. Mjerne ljestvice s tako niskim koeficijentom pouzdanosti ne mogu se smatrati pouzdanima, te ih ne treba primjenjivati u daljnjoj analizi (Kline, 1998). Nunnally i Bernstein (1994) navode da se vrijednosti Cronbach alfa koeficijenta već oko 0,7 mogu smatrati prihvatljivima.

Tablica 11: *Cronbach Alpha*

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	1106	100,0
	Excluded[a]	0	,0
	Total	1106	100,0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,901	29

Izvor: rad autora

Cronbach Alpha koeficijent ,901 predstavlja mjeru unutrašnje dosljednosti skupa tvrdnji o razvoju kompetencija za poduzetništvo, razvijanje kompetencija za poduzetništvo povećava priliku za samozapošljavanje, stjecanje kompetencija za poduzetništvo doprinosi uspješnosti

na budućem poslu, bolju priliku za osobni uspjeh imaju osobe koje su tijekom visokog obrazovanja slušale kolegij vezan uz poduzetništvo, posjedovanje osnovnih znanja o poduzetništvu važno je i korisno, od poduzetnika se može puno naučiti, potrebno je ponuditi više izbornih kolegija iz poduzetništva u svim područjima studija. Cronbach Alpha koeficijent ukazuje da je unutrašnja dosljednost sa koeficijentom ,901 izvrsna. Na temelju Cronbach Alpha koeficijent prikazanog u tablici 11. može se zaključiti da primijenjene mjerne ljestvica posjeduju izvrsnu razinu pouzdanosti ili kako su valjani instrumenti za mjerenje stavova i mišljenja ispitanika Sveučilišta Sjever o obrazovanju, poduzetništvu, kompetencijama, vještinama i stavovima.

Tablica 12: *Cronbach Alpha po česticama*

	Item Statistics			
Opisana čestica	Čestica	Mean	Std. Deviation	N
Razvijanje kompetencija za poduzetništvo povećava mi šansu/priliku za samozapošljavanje	AA	3,95	,846	1106
Smatram da će mi stjecanje kompetencija za poduzetništvo doprinositi uspješnosti na budućem poslu	AB	3,94	,851	1106
Veće šanse za osobni uspjeh imaju osobe koje su tijekom visokog obrazovanja slušale kolegij vezan uz poduzetništvo	AC	3,15	1,041	1106
Posjedovanje osnovnih znanja o poduzetništvu važno je i korisno	AD	4,03	,795	1106
Od poduzetnika mogu puno naučiti	B	3,99	,814	1106
Potrebno je ponuditi više izbornih kolegija iz poduzetništva u svim područjima studija	C	3,54	1,028	1106
Inovativnost (osmišljavanje novih proizvoda)	DA	3,42	,996	1106
Sklonost preuzimanju rizika	DB	3,38	1,038	1106
Samouvjerenost (vjera u sebe i svoje sposobnosti)	DC	3,60	1,078	1106
Radoholičnost (visoka razina radnih navika)	DD	3,88	1,005	1106
Svrhovitost (sve je usmjereno postizanju rezultata)	DE	3,79	,883	1106
Odgovornost	DF	4,28	,862	1106
Samostalnost (samostalno uočavanje i kreiranje poslovne prilike)	DG	3,87	,945	1106
Želja za izazovom, preuzimanje inicijative	DH	3,84	,965	1106
Spreman/a sam preuzeti visoke rizike kako bih ostvario/la visoke rezultate u poslu i/ili u životu	DI	3,55	1,071	1106
Usmjeren na postignuće	DJ	4,00	,908	1106
Stjecanje teorijskih znanja	EA	3,62	,933	1106
Stjecanje praktičnih znanja	EB	3,25	1,141	1106
Stjecanje znanja kroz cjelokupno obrazovanje	EC	3,58	,917	1106
Marketing i prodaj	FA	3,55	1,054	1106
Tehničko- tehnološka znanja	FB	3,50	,924	1106
Poslove uvoza i izvoza	FC	3,18	1,020	1106
Znanje i vještine rukovođenja	FD	3,48	1,082	1106
Pravo i pravni poslovi	FE	3,18	1,065	1106
Liderstvo	FF	3,43	1,147	1106
Stečaj i predstečajna nagodba	FG	2,99	1,053	1106
Krizni menadžment	FH	3,11	1,087	1106
Prestrukturiranje poduzeća	FI	3,12	1,082	1106
Računovodstvo	FJ	3,35	1,101	1106

Izvor: rad autora

Cronbach Alpha koeficijent pouzdanosti cijelog upitnika iznosi ,901 za koju vrijednost se može konstatirati izvrsna pouzdanost. Najmanji Cronbach Alpha koeficijent je ,795 što je

ustvari zanemarivo i nalazi se na čestici da je posjedovanje znanja o poduzetništvu važno i korisno.

Deskriptivna statistika

Deskriptivnom statistikom opisuju se odgovori, odnosno što uzorak misli o pitanjima vezanim uz stjecanju kompetencija, znanja i vještina, o razvoju poduzetništvu, prilikama za uspjeh i dr. U tablici 13. prikazana je deskriptivna statistika, odnosno prikazane su sve čestice tj. pitanja iz anketnog upitnika.

Standardna devijacija je mjera raspršenosti i iz tabelice 13. je vidljivo da se raspršenost kreće od ,795 – 1,141 što pokazuje da je standardna devijacija (ili standardno odstupanje) po svim česticama u redu, odnosno da aritmetička sredina dobro predstavlja rezultate istraživanja. Rezultati standardne devijacije prikazani u tablici 13. standard su za mjerenje varijabilnosti niza.

Varijanca mjeri raspršenost mjerenih čestica i kreće se od ,633 – 1,302.

Tablica 13: *Deskriptivna statistika*

	Descriptive Statistics								
		N	Range	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation	Variance
Opisana čestica		Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Statistic
Razvijanje kompetencija za poduzetništvo povećava mi šansu/priliku za samozapošljavanje	AA	1106	4	1	5	3,95	,025	,846	,716
Smatram da će mi stjecanje kompetencija za poduzetništvo doprinositi uspješnosti na budućem poslu	AB	1106	4	1	5	3,94	,026	,851	,725
Veće šanse za osobni uspjeh imaju osobe koje su tijekom visokog obrazovanja slušale kolegij vezan uz poduzetništvo	AC	1106	4	1	5	3,15	,031	1,041	1,083
Posjedovanje osnovnih znanja o poduzetništvu važno je i korisno	AD	1106	4	1	5	4,03	,024	,795	,633
Od poduzetnika mogu puno naučiti	B	1106	4	1	5	3,99	,024	,814	,663

Potrebno je ponuditi više izbornih kolegija iz poduzetništva u svim područjima studija	C	1106	4	1	5	3,54	,031	1,028	1,056
Inovativnost (osmišljavanje novih proizvoda)	DA	1106	4	1	5	3,42	,030	,996	,991
Sklonost preuzimanju rizika	DB	1106	4	1	5	3,38	,031	1,038	1,078
Samouvjerenost (vjera u sebe i svoje sposobnosti)	DC	1106	4	1	5	3,60	,032	1,078	1,162
Radoholičnost (visoka razina radnih navika)	DD	1106	4	1	5	3,88	,030	1,005	1,009
Svrhovitost (sve je usmjereno postizanju rezultata)	DE	1106	4	1	5	3,79	,027	,883	,780
Odgovornost	DF	1106	4	1	5	4,28	,026	,862	,743
Samostalnost (samostalno uočavanje i kreiranje poslovne prilike)	DG	1106	4	1	5	3,87	,028	,945	,892
Želja za izazovom, preuzimanje inicijative	DH	1106	4	1	5	3,84	,029	,965	,930
Spreman/a sam preuzeti visoke rizike kako bih ostvario/la visoke rezultate u poslu i/ili u životu	DI	1106	4	1	5	3,55	,032	1,071	1,148
Usmjeren na postignuće	DJ	1106	4	1	5	4,00	,027	,908	,825
Stjecanje teorijskih znanja	EA	1106	4	1	5	3,62	,028	,933	,871
Stjecanje praktičnih znanja	EB	1106	4	1	5	3,25	,034	1,141	1,302
Stjecanje znanja kroz cjelokupno obrazovanje	EC	1106	4	1	5	3,58	,028	,917	,842
Marketing i prodaj	FA	1106	4	1	5	3,55	,032	1,054	1,111
Tehničko- tehnološka znanja	FB	1106	4	1	5	3,50	,028	,924	,853
Poslove uvoza i izvoza	FC	1106	4	1	5	3,18	,031	1,020	1,041
Znanje i vještine rukovođenja	FD	1106	4	1	5	3,48	,033	1,082	1,171
Pravo i pravni poslovi	FE	1106	4	1	5	3,18	,032	1,065	1,135
Liderstvo	FF	1106	4	1	5	3,43	,034	1,147	1,315
Stečaj i predstečajna nagodba	FG	1106	4	1	5	2,99	,032	1,053	1,109
Krizni menadžment	FH	1106	4	1	5	3,11	,033	1,087	1,181
Prestrukturiranje poduzeća	FI	1106	4	1	5	3,12	,033	1,082	1,172
Računovodstvo	FJ	1106	4	1	5	3,35	,033	1,101	1,212
	Valid N (listwise)	1106							

Izvor: rad autora

Na pitanja u anketnom upitniku od 10. – 15. mjerna ljestvica je bila 5 i ispitanici su odgovarali na pitanje pomoću Likertove skale gdje su mjere označavale: 1. uopće se ne slažem, 2. uglavnom se ne slažem, 3. niti se slažem niti se ne slažem, 4. uglavnom se slažem i 5. u potpunosti se slažem.
Iz dobivenih rezultata deskriptivne statistike vidljivo je da većina ispitanika smatra vrlo važnima razvijanje i stjecanje kompetencija za poduzetništvo, poduzetničko obrazovanje i smatra da od poduzetnika mogu puno naučiti.

Ispitanici smatraju vrlo korisnim posjedovanje osnovnih znanja i vještina o poduzetništvu i na tu česticu su odgovorili sa srednjom vrijednosti 4,03; standardna devijacija (σ) ,795 i varijanca ,633. Poduzetništvo je jedno od ključnih kompetencija svake osobe i potrebno je u svim područjima obrazovanja jer upravo iz njih proizlaze poduzetničke ideje.

Većina ispitanika se složili sa tvrdnjom da od poduzetnika mogu puno naučiti i česticu su ocijenili sa srednjom vrijednosti 3,99; standardna devijacija (σ) ,814 i varijanca ,663 i ispitanici su nam ustvari rekli da su gosti predavači koji dolaze sa tržišta jako poželjni i da im je to potrebno jer i od njih, uz svoje nastavnike, mogu jako puno naučiti.

Na pitanje da li razvijanje kompetencija za poduzetništvo povećava šansu/priliku za samozapošljavanje ispitanici su odgovorili sa srednjom vrijednosti 3,95; standardna devijacija (σ) ,846 i varijanca ,716. Ispitanici svjesni da će biti spremniji za tržište rada, bez obzira ne to hoće li nakon studija postati poduzetnici ili poduzetni zaposlenici i zato je bitno što ranije početi razvijati poduzetničke kompetencije kako bi tijekom obrazovanja mladi ljudi imali dovoljno vremena donijeti odluku o pokretanju poduzetništva.

Uglavnom se slažu sa tvrdnjom da će im stjecanje kompetencija za poduzetništvo doprinijeti uspješnosti na budućem poslu te su odgovorili sa srednjom vrijednosti 3,94; standardna devijacija (σ) ,851 i varijanca ,725, te su time dali do znanja da znaju da im kolegiji koji potiču poduzetništvo, razvoj kritičkog mišljenja i način funkcioniranja poduzetnika daju vrijednost na budućem poslu.

Slažu se da bi trebalo ponuditi više izbornih kolegija iz poduzetništva u svim područjima studija jer žele više poduzetničkog znanja te su odgovorili sa srednjom vrijednosti 3,54, standardna devijacija (σ) 1,028 i varijanca 1,056. U izvedbenom planu studija, bez obzira na koje se područje studija odnosi, trebalo bi ponuditi više izbornih kolegija iz poduzetništva.

Na pitanju da veće šanse za uspjeh imaju osobe koje su tijekom visokog obrazovanja slušale kolegij vezan za poduzetništvo ispitanici su odgovorili sa srednjom vrijednosti 3,15; standardna devijacija (σ) 1,041 i varijanca 1,083. Trebalo bi ponuditi više izbornih kolegija koji će studentima omogućiti stjecanje i nadogradnju potrebnih poduzetničkih kompetencija bez obzira na to hoće li u budućnosti biti poduzetnici ili poduzetni zaposlenici, jer poduzetničko obrazovanje ne uključuje samo poduzetnike već podrazumijeva medicinske sestre, liječnike, elektrotehničare, strojare, umjetnike, znanstvenike, bankare i druge.

Na pitanja 16. – 18. u anketnom upitniku ispitanici su odgovarali na postavljena pitanja sa ocjenama od 1 – 5, odnosno minimalnom ocjenom 1 i maksimalnom ocjenom 5.

Na pitanje 16. iz anketnog upitnika, a vezano uz procjenu svojih osobnih poduzetničkih kompetencija ispitanici su odgovorili najvećom srednjom vrijednosti 4,28; standardna devijacija (σ) ,862 i varijanca ,743 da posjeduju visoku razinu odgovornosti, a to nam govori da ne samo da su poželjni, već su i nužni oblik ponašanja u svim poslovnim aktivnostima, jer svojim ponašanjem doprinose boljem društvu, radnoj okolini, zajednici u kojoj djeluju, zaštiti okoliša i to je jedini dugoročno održivi način djelovanja. Odgovorno vođenje poslovanja postaju pozitivne snage poduzeća. Poduzetnička odgovornost pretpostavlja želju za uspjehom, ali i spremnost za preuzimanjem odgovornosti za eventualni neuspjeh. Usmjerenost na postignuće ispitanici su ocijenili sa srednjom vrijednosti 4,00, standardna devijacija (σ) ,908 i varijanca ,825 što znači da vjeruju u svoje sposobnosti da mogu postići zadane ciljeve, streme boljem i temeljitijim izvršavanju zadatka, prepoznaju svoje slabosti i nedostatke i vjeruju da je planiranje budućnosti preduvjet za uspjeh.

Da su radoholični i da imaju visoku razinu radnih navika ocijenili su sa srednjom vrijednosti 3,88; standardna devijacija (σ) 1,005 i varijanca 1,009. Radoholičnost je važna poduzetnička kompetencija. Bez mukotrpnog i upornog rada nije moguće ostvariti uspjeh.

Veliki dio ispitanika smatra da može samostalno uočiti i izrealizirati poslovnu priliku te su ocijenili tvrdnju sa srednjom vrijednosti 3,87; standardna devijacija (σ) ,945 i varijanca ,892. Prepoznavanje poslovne prilike ključ je poduzetničkog pothvata, uvođenja promjena, unapređenja radnog procesa, a sve to s motivom realizacije uspjeha. na tržištu.

Poduzetnici su inicijatori novih poduzetničkih pothvata i vole nove izazove. Ispitanici ocjenjuju želju za izazovom i preuzimanjem inicijative sa srednjom vrijednosti 3,84; standardna devijacija (σ) ,965 i varijanca ,930.

Ispitanici su procijenili i da su svrhoviti, odnosno usmjereni postizanju rezultata i na tu tvrdnju su odgovorili sa srednjom vrijednosti 3,79; standardna devijacija (σ) ,883 i varijanca

,780. Uspješni poduzetnici postavljaju sebi ciljeve koji su ostvarivi u realnom vremenu. U stalnom su procesu ostvarenja postavljenog cilja i stalno su u potrazi za novim ciljevima. Zadovoljstvo nalaze u traženju i ispunjavanju novih ciljeva.

Ispitanici su samouvjereni, vjeruju u sebe i svoje sposobnosti i svoju samouvjerenost ocijenili su sa srednjom vrijednosti 3,60; standardna devijacija (σ) 1,078 i varijanca 1,162. Vjeruju u sebe i vlastite snage i mogućnosti. Žele stvarati nove prilike, nova tržišta i potrošače. Samouvjerenost ispitanika i dalje treba usmjeravati kao poželjnu kompetenciju poduzetnih zaposlenika, ali i potencijalnih poduzetnika.

Preuzimanje rizika radi ostvarenja visokih ciljeva na poslu i u životu i odgovorili su sa srednjom vrijednosti 3,55; standardna devijacija (σ) 1,071 i varijanca 1,148; a o inovativnosti, ispitanici su odgovorili su sa srednjom vrijednosti 3,42; standardna devijacija (σ) ,996 i varijanca ,991. Izloženost riziku proizlazi iz činjenice da je uspješan poduzetnik uvijek i inovator, a inovacija je vezana za promjenu. Od uspješnog poduzetnika se očekuje razumno prihvaćanje rizika u obavljanju poduzetničkog posla. Inovacije su izvor prednosti poduzeća i snažan su pokretač razvoja.

Sa najmanjom srednjom vrijednosti 3,38; standardna devijacija (σ) 1,038 i varijanca 1,078 odgovorili su na pitanje sklonosti za preuzimanjem rizika.

Ispitanici kroz studij, kolegije i izborne kolegije koji se odnose na poduzetništvo najviše stječu odgovornost, usmjereni su na postignuće, ali nisu spremni još uči u poduzetništvo i preuzeti rizik. Sa kolegijima vezanim uz poduzetništvo trebalo bi krenuti na početku obrazovanja na preddiplomskoj razini studija i nastaviti na diplomskoj razini kako bi studenti nakon završenog visokog obrazovanja stekli dovoljno znanja o poduzetništvu da bi mogli biti inovativni, uočavati poslovne prilike na tržištu i koračati hrabro na tržište rada.

Poduzetničke kompetencije sastoje se od specifičnih znanja, vještina i stavova i osobe sa razvijenim kompetencijama poželjni su zaposlenici svakog sustava. Osobe za razvijenim poduzetničkim kompetencijama znaju pretvoriti ideje u djela.

Na pitanje 17. iz anketnog upitnika o stjecanju kompetencija tijekom studiranja na Sveučilištu Sjever ispitanici su odgovorili sa najvećom srednjom vrijednosti 3,62; standardna devijacija (σ) ,933 i varijanca ,871 na tvrdnju da su stekli teoretska znanja, zatim su se složili i stjecanje znanja kroz cjelokupno obrazovanje na Sveučilištu Sjever odgovorili su sa srednjom vrijednosti 3,58; standardna devijacija (σ) ,917 i varijanca ,842. Sa najmanjom vrijednosti odgovorili su na pitanje o stjecanju praktičnih znanja na Sveučilištu Sjever sa srednjom vrijednosti 3,25; standardna devijacija (σ) 1,141 i varijanca 1,302. Znanje o poduzetništvu

trebalo bi učiniti prepoznatljivim i važnim dijelom poduzetničkih kompetencija. Treba povezati teorijska poduzetnička znanja sa praksom, a to bi se moglo realizirati sa više gostujućih predavanja poduzetnika iz gospodarstva gdje bi studenti mogli sudjelovati u rješavanju poduzetničkih izazova i aktivno sudjelovati u projektima i učiti u novim obrazovnim okruženjima.

Na pitanje 18. iz anketnog upitnika o znanjima i vještinama koje najviše koriste poduzetnici u obavljanju svojih poslova, a koja se stječu kroz formalno obrazovanje, ispitanici su slično razmišljali i na tvrdnju da je to marketing i prodaja odgovorili sa srednjom vrijednosti 3,55; standardna devijacija (σ) 1,054 i varijanca 1,111; da su to tehničko – tehnološka znanja sa srednjom vrijednosti 3,50; standardna devijacija (σ) ,924 i varijanca ,853; da su to znanje i vještine rukovođenja ocijenili su sa srednjom vrijednosti 3,48; standardna devijacija (σ) 1,082 i varijanca 1,171. Liderstvo su ocijenili sa srednjom vrijednosti 3,43; standardna devijacija (σ) 1,147 i varijanca 1,315, a računovodstvo sa srednjom vrijednosti 3,35; standardna devijacija (σ) 1,101 i varijanca 1,212. Obrazovanje o poduzetništvu nije važno samo za one koji će preuzeti rizik osnivanja vlastitog poduzeća, već su znanja stečena o poduzetništvu bitna i za osobe koje će se zaposliti u srednjim ili velikim poduzećima i tamo se profesionalno razvijati kako bi poduzeće u kojem rade ostalo konkurentno na tržištu.

Istu srednju ocjenu 3,18 dobili su poslovi uvoza i izvoza, standardna devijacija (σ) 1,020 i varijanca 1,041 i pravo i pravni poslovi sa standardnom devijacijom (σ) 1,065 i varijanca 1,135. Ispitanici su sa najmanjom srednjom vrijednosti 3,12; standardna devijacija (σ) 1,082 i varijanca 1,172 suglasni sa tvrdnjom da su kroz formalno osiguranje stekli znanje o prestrukturiranju poduzeća i kriznom menadžmentu na koji su odgovorili sa ocjenom srednje vrijednosti 3,11; standardna devijacija (σ) 1,087 i varijanca 1,181. Ispitanici se slažu da se stečeno formalno obrazovanje baš ne koriste poduzetnici u poslovima o stečaju i predstečajnoj nagodbi i odgovorili su na tvrdnju sa srednjom ocjenom 2,95; standardna devijacija (σ) 1,053 i varijanca 1,109.

Iz dobivenih rezultata deskriptivne statistike vidljivo je da bi ispitanicima trebalo ponuditi veći broj izbornih kolegija ili organizirati radionice vezane uz učenje o stečaju i stečajnoj nagodbi, kriznom menadžmentu, prestrukturiranju poduzeća i prava i pravnih poslova. Stjecanjem navedenih znanja i vještina studenti bi bili spremniji upravljati rizicima kroz proces ostvarenja poslovne ideje.

Hipoteza H1: obrazovni sustav utječe na razvoj i stjecanje poduzetničkih vještina, znanja i stavova te u konačnici utječe na poduzetničku aktivnost i namjeru.

Hipotezu H1 testirat ćemo kroz čestice iz tablice 14.:

Tablica 14: *Čestice sa kojima smo testirali H1*

AB	smatram da će mi stjecanje kompetencija za poduzetništvo doprinositi uspješnosti na budućem poslu
AC	veće šanse za osobni uspjeh imaju osobe koje su tijekom visokog obrazovanja slušale kolegij vezan uz poduzetništvo
AD	posjedovanje osnovnih znanja o poduzetništvu važno je i korisno
DA	inovativnost (osmišljavanje novih proizvoda)
DB	sklonost preuzimanju rizika
DC	samouvjerenost (vjera u sebe i svoje sposobnosti)
DD	radoholičnost (visoka razina radnih navika)
DF	odgovornost
DJ	usmjeren na postignuće
EA	stjecanje teorijskih znanja
EB	stjecanje praktičnih znanja
EC	stjecanje znanja kroz cjelokupno obrazovanje

Izvor: rad autora

Tablica 15: *ANOVA test o usvojenim kompetencijama i njihov značaj na uspjeh u poslovanju*

Bayesian Estimates of Coefficients[a,b,c,d]					
	Posterior			95% Credible Interval	
Parameter	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
AC = 1	3,452	3,452	,008	3,281	3,623
AC = 2	3,598	3,598	,004	3,468	3,728
AC = 3	4,001	4,001	,001	3,929	4,072
AC = 4	4,098	4,098	,002	4,017	4,179
AC = 5	4,688	4,688	,006	4,543	4,834
a. Dependent Variable: AB					
b. Model: AC					
c. Regression Weight Variable: AD					
d. Assume standard reference priors.					

Bayesian Estimates of Error Variance[a]					
	Posterior			95% Credible Interval	
Parameter	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
Error variance	2,374	2,383	,010	2,192	2,590
a. Assume standard reference priors.					

Izvor: rad autora

Pomoću ANOVE na mogućnost pogreške od 0,5 i 95% signifikantnosti varijanca je ,010. Varijanca ,010 govori da stjecanje kompetencija za poduzetništvo doprinosi uspješnosti na budućem poslu, da je nužan veći broj kolegija vezan uz poduzetništvo i da studenti smatraju važnim i korisnim poduzetničko znanje koje stječu obrazovanjem. Posjedovanje osnovnih znanja o poduzetništvu važno je i korisno iz razloga što studenti stječu samopouzdanje i motivaciju da postanu proaktivni, kreativni i nauče raditi u timu. Ispitanici usvajanjem poduzetničkih kompetencija postaju osposobljeniji za postavljanje i ostvarivanje ciljeva, postaju poduzetniji, inovativniji i kreativniji, te stječu sposobnost rješavanja problema.

Tablica 16: *ANOVA test o najznačajnijim kompetencijama i njihovoj povezanosti na uspjeh u poslovanju (inovativnost – sklonost preuzimanja rizika i razvoj samouvjerenosti)*

Bayesian Estimates of Coefficients[a,b,c,d]					
	Posterior			95% Credible Interval	
Parameter	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
DB = 1	2,421	2,421	,027	2,100	2,741
DB = 2	2,891	2,891	,006	2,740	3,041
DB = 3	3,299	3,299	,002	3,203	3,395
DB = 4	3,698	3,698	,002	3,612	3,784
DB = 5	4,163	4,163	,004	4,037	4,288
a. Dependent Variable: DA					
b. Model: DB					
c. Regression Weight Variable: DC					
d. Assume standard reference priors.					

Bayesian Estimates of Error Variance[a]					
	Posterior			95% Credible Interval	
Parameter	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
Error variance	2,857	2,867	,015	2,637	3,117
a. Assume standard reference priors.					

Izvor: rad autora

Pomoću ANOVE na mogućnost pogreške od 0,5 i 95% signifikantnosti varijanca je ,015.

Među testiranim česticama, najveća varijanca ,027 je na čestici DB koja nam govori o sklonosti preuzimanju rizika i znači da studenti nemaju sklonost preuzimanju rizika i da im treba ponuditi veći broj poduzetničkih kolegija kako bi stekli bolje znanje i samim time ojačali i kompetenciju vezanu za sklonost preuzimanju rizika. Stjecanjem znanja imati će „hrabrosti“ preuzeti rizik i povećat će im se vlastiti potencijal, odnosno kompetencija i moći će pretvoriti ideje u djela.

Poduzetničke kompetencije nužne su u poduzetničkom obrazovanju, jer one su te koje daju konkurentsku prednost.

Tablica 17: *ANOVA test o stjecanju kompetencija tijekom studiranja na Sveučilištu Sjever*

Bayesian Estimates of Coefficients[a,b,c,d]					
	Posterior			95% Credible Interval	
Parameter	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
DD = 1	3,138	3,138	,032	2,789	3,487
DD = 2	3,352	3,352	,008	3,172	3,531
DD = 3	3,998	3,998	,002	3,916	4,080
DD = 4	4,444	4,444	,001	4,374	4,513
DD = 5	4,779	4,779	,001	4,714	4,845
a. Dependent Variable: DF					
b. Model: DD					
c. Regression Weight Variable: DJ					
d. Assume standard reference priors.					

Bayesian Estimates of Error Variance[a]					
	Posterior			95% Credible Interval	
Parameter	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
Error variance	1,833	1,840	,006	1,693	2,000
a. Assume standard reference priors.					

Izvor: rad autora

Pomoću ANOVE na mogućnost pogreške od 0,5 i 95% signifikantnosti varijanca je ,006. Ispitanici su radoholičari, odnosno imaju visoku razinu radnih navika, vrlo su odgovorni, što rezultira sa usmjerenosti prema postignuću. Usvojene poduzetničke kompetencije omogućavaju veću zapošljivost, kompetitivnost pojedinca i bolje profesionalno usmjeravanje prilikom odabira karijere i njezinog razvoja. Poduzetnička kompetencija omogućava transformaciju ideje u ostvarenje i tako potiče na usvajanje novih načina razmišljanja.

Tablica 18: *ANOVA test o stečenim kompetencijama kroz formalno obrazovanje*

Bayesian Estimates of Coefficients[a,b,c,d]					
	Posterior			95% Credible Interval	
Parameter	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
EB = 1	2,974	2,974	,012	2,760	3,188
EB = 2	3,352	3,352	,004	3,226	3,477
EB = 3	3,630	3,630	,002	3,542	3,717
EB = 4	3,886	3,886	,002	3,803	3,969
EB = 5	4,335	4,335	,003	4,224	4,445
a. Dependent Variable: EA					
b. Model: EB					
c. Regression Weight Variable: EC					
d. Assume standard reference priors.					

Bayesian Estimates of Error Variance[a]					
	Posterior			95% Credible Interval	
Parameter	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
Error variance	2,307	2,315	,010	2,130	2,517
a. Assume standard reference priors.					

Izvor: rad autora

Pomoću ANOVE na mogućnost pogreške od 0,5 i 95% signifikantnosti varijanca je ,010. Među testiranim česticama, najveća varijanca ,012 je na čestici EB koja nam govori o stjecanju praktičnih znanja tijekom studiranja na Sveučilištu Sjever. Trebalo bi dovoditi više gosta predavača, provoditi radionice i kroz tečajne vještine ponuditi više praktičnog obrazovanja studentima.

Hipoteza H2: obrazovanje o poduzetništvu nije važno samo za one koji će smanjiti rizik poslovanja novonastalog vlastitog poduzeća već su znanja stečena o poduzetništvu bitna i za osobe koje će se zaposliti i profesionalno se razvijati kako bi poduzeće u kojem rade ostalo konkurentno na tržištu.

Hipotezu H2 testirat ćemo kroz čestice:

Tablica 19: *Čestice sa kojima smo testirali H2*

FA	marketing i prodaja
FB	tehničko-tehnološka znanja
FC	poslove uvoza i izvoza
FD	znanje i vještine rukovođenja
FE	pravo i pravni poslovi
FF	liderstvo
FG	stečaj i predstečajna nagodba
FH	krizni menadžment
FI	prestrukturiranje poduzeća
FJ	računovodstvo

Izvor: rad autora

T - test je statistički postupak za testiranje značajnosti razlike između dva uzorka, odnosno T – testom uspoređuju njihove aritmetičke sredine.

Tablica 20: *T – test o procjeni stručnih znanja nužnih za obavljanje poduzetničke aktivnosti*

Posterior Distribution Characterization for One-Sample Mean						
		Posterior			95% Credible Interval	
	N	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
FA	1106	3,55	3,55	,001	3,48	3,61
FB	1106	3,50	3,50	,001	3,45	3,55
FC	1106	3,18	3,18	,001	3,12	3,24
FD	1106	3,48	3,48	,001	3,41	3,54
FE	1106	3,18	3,18	,001	3,12	3,24
FF	1106	3,43	3,43	,001	3,36	3,50
FG	1106	2,99	2,99	,001	2,93	3,05
FH	1106	3,11	3,11	,001	3,05	3,18
FI	1106	3,12	3,12	,001	3,05	3,18
FJ	1106	3,35	3,35	,001	3,29	3,42
Prior on Variance: Diffuse. Prior on Mean: Diffuse.						

Izvor: rad autora

Standardna varijanca je jako mala ,001 na razini signifikantnosti 95%, gdje je varijabla FG ili stečaj i predstečajna nagodba dobila najmanju srednju ocjenu 2,99 što upućuje na činjenicu da studenti nemaju dovoljno znanja o predstečajnoj i stečajnoj nagodbi. Po svim ocijenjenim česticama koje se odnose na znanja i vještine koje su poduzetnicima korisne za obavljanje poslova, a koje su vezane uz neko stečeno obrazovanje – stečajna i predstečajna nagodba je jedina čestica koja se ne može potvrditi, gdje studenti nisu stekli određena znanja. Nisku razinu znanja sukladno dobivenim rezultatima pokazuju poslovi uvoza-izvoza, pravo i pravni poslovi, krizni menadžment i prestrukturiranje poduzeća i oni predstavljaju osnovu za daljnje obrazovanje.

Tablica 21: *Tablica unutarnje konzistentnosti Guttman Split Half-a koeficijentom procjene znanja i vještina stečenih kroz formalno obrazovanje a koje imaju utjecaj i značaj na obavljanje poduzetničkih aktivnosti*

Case Processing Summary			
		N	%
Cases	Valid	1106	100,0
	Excluded[a]	0	,0
	Total	1106	100,0
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.			

Reliability Statistics			
Cronbach's Alpha	Part 1	Value	,855
		N of Items	5[a]
	Part 2	Value	,890
		N of Items	5[b]
	Total N of Items		10
Correlation Between Forms			,826
Spearman-Brown Coefficient	Equal Length		,905
	Unequal Length		,905
Guttman Split-Half Coefficient			,902
a. The items are: FA, FB, FC, FD, FE.			
b. The items are: FF, FG, FH, FI, FJ.			

Izvor: rad autora

Pouzdanost podijeljene polovice, odnosno aritmetičke sredine je statistička metoda koja se koristi za mjerenje konzistentnosti rezultata testa. Riječ je o obliku pouzdanosti unutarnje konzistentnosti. Test ima zadatak utvrditi odnos znanja i vještina za svakog ispitanika.

Rezultati istraživanja ukazuju da je ispitanicima podjednako važno znanje i vještine stečene kroz formalno obrazovanje. Također, test pokazuje jaku pozitivnu korelacija ,826 i procjenjuje pozitivno znanje ispitanika, odnosno ispitanici su zadovoljni stečenim znanjem i svjesni su kako jednim znanjem nadograđuju i šire druga znanja. Stjecanje poduzetničkih kompetencija kroz formalno obrazovanje daje konkurentnost gospodarstva zemlje, jer konkurentnost ovisi o razini razvoja poduzetništva kao ključne kompetencije koju je potrebno razvijati na svim razinama obrazovanja. Radi navedenog potrebno je povećati značaj realizacije učenja za poduzetništvo. Pouzdanost razdvojenih polovica paralela i Gutmann Split-Half usvaja pretpostavku da podijeljene polovice, a koje se odnose na znanje i vještine imaju isti značaj. Split-Half Congeneric pouzdanost potkrepljuje pretpostavku i potvrđuje hipotezu. Međutim, budući da postoji više parametara koje je potrebno procijeniti od danih informacija, a to je zbroj varijance i kovarijance koji mora biti kompatibilan i sa aspekta proučavanja znanja i sa aspekta proučavanja vještina. Nadalje, Spearman-Brown koeficijent je ,905 što ukazuje da ispitanici misle ono što su i iskazali kao svoje odgovore, obzirom na elemente unutrašnje konzistentnosti. Guttman koeficijent je ,902 procjenjuje istinitost odgovora.

Hipoteza H3 – postoji razlika u intenzitetu poduzetničke namjere između studenata tehničkog područja znanosti i studenata ostalih područja znanosti.

Hipotezu H2 testirat ćemo kroz čestice:

Tablica 22: *Čestice sa kojima smo testirali H3*

DA	inovativnost (osmišljavanje novih proizvoda)
DB	sklonost preuzimanju rizika
DC	samouvjerenost (vjera u sebe i svoje sposobnosti)
DD	radoholičnost (visoka razina radnih navika)
DE	svrhovitost (sve je usmjereno postizanju rezultata)
DF	odgovornost
DG	samostalnost (samostalno uočavanje i kreiranje poslovne prilike)
DH	želja za izazovom, preuzimanje inicijative
DI	spreman/a sam preuzeti visoke rizike kako bih ostvario/la visoke rezultate u poslu i/ili u životu
DJ	usmjeren na postignuće

Izvor: rad autora

Tablica 23: *Tablica unutarnje konzistentnosti Guttman Split Half-a koeficijentom procjene osnovnih i osobnih poduzetničkih kompetencija*

Case Processing Summary			
		N	%
Cases	Valid	1106	100,0
	Excluded[a]	0	,0
	Total	1106	100,0
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.			

Reliability Statistics			
Cronbach's Alpha	Part 1	Value	,757
		N of Items	5[a]
	Part 2	Value	,840
		N of Items	5[b]
	Total N of Items		10
Correlation Between Forms			,781
Spearman-Brown Coefficient	Equal Length		,877
	Unequal Length		,877
Guttman Split-Half Coefficient			,877
a. The items are: DA, DB, DC, DD, DE.			
b. The items are: DF, DG, DH, DI, DJ.			

Izvor: rad autora

Test pokazuje jaku pozitivnu korelacija ,781 i procjenjuje da ispitanici znaju da su njihove osobne poduzetničke kompetencije veoma bitne za njihov uspjeh. Kompetentnost pojedinca i visoka razina osposobljenosti rezultiraju podizanjem poduzetničkog kapaciteta i predstavljaju uvjet podizanju razine konkurentnosti. Svaka osoba može postati poduzetnik uz usvojene poduzetničke kompetencije i pravilno odabrane načine ponašanja. Uspješni poduzetnici najčešće su inovativni, samouvjereni, odgovorni, radoholični, samostalni, sposobni preuzeti rizik i postavljati ciljeve, te su uporni u svojim naumima. Spearman-Brown koeficijent je ,877. Guttman koeficijent je ,877, što potvrđuje hipotezu.

Tablica 24: *Standardna devijacija za sve D čestice*

Item Statistics			
	Mean	Std. Deviation	N
DA	3,42	,996	1106
DB	3,38	1,038	1106
DC	3,60	1,078	1106
DD	3,88	1,005	1106
DE	3,79	,883	1106
DF	4,28	,862	1106
DG	3,87	,945	1106
DH	3,84	,965	1106
DI	3,55	1,071	1106
DJ	4,00	,908	1106

Izvor: rad autora

Čestice DB (sklonost preuzimanju rizika), DC (samouvjerenost), DD (radoholičnost) i DI (spreman/a sam preuzeti visoke rizike kako bih ostvario/la visoke rezultate u poslu i/ili u životu) maju velika odstupanja, preko 1; Ispitanici nisu još spremni uči u poduzetništvo i preuzeti rizik kojeg poduzetništvo nosi. Trebalo bi jačati poduzetničko obrazovanje kako bi ispitanici bili samouvjereniji i spremni preuzeti rizike, uočiti poslovne prilike, odnosno pokrenuti vlastiti posao i ostvariti visoke rezultate u poslu i/ili životu. Poduzetničko obrazovanje možemo definirati kao prepoznavanje i unapređivanje postojećih poduzetničkih kompetencija i njihovo nadopunjavanje novim znanjima, vještinama i stavovima koje će pojedincu omogućiti prepoznavanje poslovne prilike na koju treba djelovati. Poduzetničko obrazovanje podiže i razvija poduzetničke kompetencije i poduzetničke namjere i sa time se pomaže u uspješnoj realizaciji poduzetničkog pothvata. Ono dodatno razvija sve kompetencije koje se mogu primijeniti i u različitim životnim, a ne samo u poslovnim situacijama.

Tablica 25: *Korelacijska matrica*

Inter-Item Correlation Matrix										
	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ
DA	1,000	,445	,366	,243	,286	,281	,390	,408	,363	,375
DB	,445	1,000	,547	,348	,341	,345	,430	,543	,665	,405
DC	,366	,547	1,000	,360	,412	,399	,444	,473	,469	,409
DD	,243	,348	,360	1,000	,490	,548	,393	,414	,370	,478
DE	,286	,341	,412	,490	1,000	,514	,428	,403	,364	,592
DF	,281	,345	,399	,548	,514	1,000	,544	,425	,355	,541
DG	,390	,430	,444	,393	,428	,544	1,000	,572	,478	,491
DH	,408	,543	,473	,414	,403	,425	,572	1,000	,644	,565
DI	,363	,665	,469	,370	,364	,355	,478	,644	1,000	,534
DJ	,375	,405	,409	,478	,592	,541	,491	,565	,534	1,000

Izvor: rad autora

Korelacija predstavlja suodnos ili međusobnu povezanost između različitih pojava predstavljenih vrijednostima dvaju varijabli. Pri tome povezanost znači da je vrijednost jedne varijable moguće s određenom vjerojatnošću predvidjeti na osnovi saznanja o vrijednosti druge varijable. Rezultati korelacijske analize najčešće se prikazuju pomoću korelacijske matrice. U dijagonali korelacijske matrice su varijance varijabli i sve varijable su pozitivne a to znači da ispitanici znaju da će sa razvojem inovativnosti imati manju sklonost preuzimanja rizika, odnosno što su više samouvjereni imat će manju sposobnost odnosno sklonost riziku. U konačnici Sveučilište Sjever mora jačati edukaciju o odgovornosti i poticati na inovativnost jer kroz razvoj ostalih čestica, odnosno kompetencija, smanjiti će se sklonost preuzimanja rizika.

Svaka osoba može naučiti biti poduzetna uz dodatni angažman i vlastitu motivaciju koja će dovesti do uspjeha. Drugim riječima, svaka osoba koja uistinu želi razvijati svoj poduzetnički duh i svoje poduzetničke kompetencije može postati uspješna u poslovnom svijetu.

Tablica 26: *Unutrašnja konvergencija po česticama osnovnih i osobnih procjena poduzetničkih kompetencija*

Inter-Item Covariance Matrix										
	DA	DB	DC	DD	DE	DF	DG	DH	DI	DJ
DA	,991	,460	,393	,243	,252	,241	,367	,391	,387	,339
DB	,460	1,078	,613	,363	,313	,309	,422	,544	,739	,382
DC	,393	,613	1,162	,390	,393	,370	,452	,491	,542	,400
DD	,243	,363	,390	1,009	,435	,475	,372	,401	,398	,437
DE	,252	,313	,393	,435	,780	,391	,357	,343	,344	,475
DF	,241	,309	,370	,475	,391	,743	,443	,353	,328	,424
DG	,367	,422	,452	,372	,357	,443	,892	,521	,484	,421
DH	,391	,544	,491	,401	,343	,353	,521	,930	,666	,495
DI	,387	,739	,542	,398	,344	,328	,484	,666	1,148	,520
DJ	,339	,382	,400	,437	,475	,424	,421	,495	,520	,825

Izvor: rad autora

Unutrašnja konvergencija je metoda kojom se vidi kako bi temeljna čestica utjecala da se sama razvija na ostale čestice. Pouzdanost kao unutrašnja konzistencija određuje se povezivanjem svakog pojedinačnog elementa testa s ukupnim rezultatom, što znači da se procijenila svaka čestica u odnosu na ukupni dobiveni rezultat. Pouzdanost pokazuje da su rezultati istraživanja koji su se proveli blizu istine i valjanosti, te prikazani u tablici 26. ovog rada pokazuju da su rezultati zaista odnose na fenomen poduzetničkih kompetencija i vještina stečenih kroz formalno obrazovanje, a koji se izučava i predstavlja predmet ovog rada. Važnost dobivenih rezultata ovog istraživanja, a prikazani kroz različite statističke metode ukazuju na automatsku pouzdanost.

Sve čestice su visoke što znači da se radi o pozitivnom razvoju, te da će jedna čestica pozitivno utjecati na razvoj druge. Obrazovanje za poduzetništvo dio je obveznog obrazovanja, a sve sa ciljem dugoročnog osposobljavanja za cjeloživotno učenje. Temeljna je svrha osiguravanje cjelovitog stjecanja poduzetničke kompetencije i unaprjeđivanje pozitivnih stavova prema poduzetništvu unutar i izvan sustava obrazovanja. Svaka osoba može biti poduzetna uz dodatni angažman i vlastitu motivaciju koja će dovesti do uspjeha, odnosno osobe koje uistinu žele razvijati svoje poduzetničke kompetencije mogu postati uspješne u poslovnom svijetu.

Tablica 27: *Unutrašnja konvergencija svih čestica osobnih i osnovnih poduzetničkih kompetencija*

Summary Item Statistics								
		Mean	Minimum	Maximum	Range	Maximum / Minimum	Variance	N of Items
Item Means	Part 1	3,615	3,382	3,884	,502	1,148	,049	5[a]
	Part 2	3,908	3,546	4,285	,739	1,208	,072	5[b]
	Both Parts	3,762	3,382	4,285	,902	1,267	,078	10
Item Variances	Part 1	1,004	,780	1,162	,382	1,490	,020	5[a]
	Part 2	,908	,743	1,148	,404	1,544	,023	5[b]
	Both Parts	,956	,743	1,162	,419	1,564	,022	10
Inter-Item Covariances	Part 1	,385	,243	,613	,370	2,520	,011	5[a]
	Part 2	,465	,328	,666	,338	2,032	,009	5[b]
	Both Parts	,420	,241	,739	,499	3,070	,010	10
Inter-Item Correlations	Part 1	,384	,243	,547	,304	2,252	,008	5[a]
	Part 2	,515	,355	,644	,289	1,816	,006	5[b]
	Both Parts	,442	,243	,665	,422	2,735	,009	10
a. The items are: DA, DB, DC, DD, DE.								
b. The items are: DF, DG, DH, DI, DJ.								

Izvor: rad autora

Tablica 27. donosi prikaz Summary Items Statistics, te su rezultati istraživanja prikazani kroz sažeti skup opažanja. Prikazuje uobičajene mjere statističke disperzije kao što su aritmetička sredina, medijan, mod, te interkvartalnu sredinu. Ispitanici su, kao što je vidljivo u tablici, svoje odgovore donosili na temelju deset čestica. Aritmetička sredina svih čestica je 3,762, minimum je 3,382, a maximum 4,285. Inter-Item Correlations ukazuju na stupanj korelacije između svake „grupe" čestica koja se ispitivala, te se koristi kao mjera unutrašnje konzistentnosti testa, a time i njegove pouzdanosti, te upućuje da između pojedinih „grupa" čestica ne postoji negativna veza.

Vidljivo je da se radi samo o pozitivnim vezama između mjerenih čestica. Veza **a** (Part 1) je pozitivna, ali nije jaka. Ispitanici su procijenili svoje osobne poduzetničke kompetencije: inovativnost, sklonost preuzimanju rizika, samouvjerenost, radoholičnost i svrhovitost pozitivno, ali ne kao u vezi **b** (Part 2) koja je obuhvatila kompetencije: odgovornost, samostalnost, želju za izazovom, preuzimanje inicijative, spremnost na preuzimanje visokih rizika i usmjerenost na postignuće. Unutrašnja distribucija rezultata pokazala je da ispitanici prepoznaju da imaju razvijene poduzetničke kompetencije, ali da bi ih i nadalje trebalo razvijati, odnosno jačati.

Tablica 28: *Čestica varijance*

Item-Total Statistics					
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
DA	34,20	40,184	,487	,277	,885
DB	34,23	37,953	,648	,546	,874
DC	34,02	38,068	,608	,401	,877
DD	33,73	39,284	,558	,391	,880
DE	33,82	39,934	,592	,445	,878
DF	33,33	39,910	,612	,486	,876
DG	33,74	38,750	,653	,472	,873
DH	33,77	37,979	,708	,556	,869
DI	34,07	37,357	,673	,585	,872
DJ	33,62	38,708	,689	,547	,871

Izvor: rad autora

Tablica 28. prikazuje odnos između poduzetničkih kompetencija. Stupac od nazivom Corrected Item-Total Correlation prikazuje korelaciju, odnosno odnos među česticama. Vidljiva je čvrsta veza, odnosno korelacija je pozitivna. Mjerene čestice imaju vrlo male razlike u korelaciji od ,487 – ,708. Čestica DH (želja za izazovom, preuzimanje inicijative) ima najveću korelaciju te iz toga zaključujemo koliko je ispitanicima važna želja za izazovom, odnosno preuzimanje inicijative, a ta kompetencija omogućuje razvoj poduzetne i inovativne osobe koja je sposobna uočiti prilike te svoje ideje provesti u djelo. Čestica DJ (usmjeren na postignuće) isto prikazuje veliku korelaciju. Usmjerenost ispitanika na postignuće manifestira se kroz iskorištenu svaku priliku za uspjeh, težnju za što boljim izvršavanjem zadatka, usmjerenost na radna postignuća, prepoznavanjem svojih slabosti i nedostataka, iskorištavanjem pruženih prilika, dobrim osjećajem nakon obavljenog posla, vjerovanjem da je planiranje budućnosti preduvjet uspjeha.

Stupac pod nazivom Cronbach's Alpha if Item Deleted prikazuje koeficijent za određivanje pouzdanosti. Kao što je vidljivo iz tablice 28., Cronbach Alpha koeficijent kreće se od ,869 – ,885 što nam ukazuje na izvrsnu pouzdanost i govori nam da većina ispitanika misli isto.

Tablica 29: *Scale Statistics*

Scale Statistics				
	Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
Part 1	18,07	12,729	3,568	5[a]
Part 2	19,54	13,847	3,721	5[b]
Both Parts	37,62	47,321	6,879	10
a. The items are: DA, DB, DC, DD, DE.				
b. The items are: DF, DG, DH, DI, DJ.				

Izvor: rad autora

Tablica 29. koja nosi naziv Scale Statistics prikazuje: aritmetička sredinu, varijancu, standardnu devijaciju i ukupan broj čestica. Standardna devijacija iznosi 6,879 što je jako dobro.

Tablica 30: *ANOVA test testiranja hipoteze H3*

ANOVA						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig
Between People		5228,969	1105	4,732		
Within People	Between Items	773,049	9	85,894	160,139	<,001
	Residual	5334,251	9945	,536		
	Total	6107,300	9954	,614		
Total		11336,269	11059	1,025		
Grand Mean = 3,76						

Izvor: rad autora

Pomoću ANOVE na mogućnost pogreške od 0,5 i 95% signifikantnosti varijanca je ,001. Varijanca ,001 nam govori da je razvijanje kompetencija za poduzetništvo potrebno provoditi na svim obrazovnim razinama, jer ono utječe i na osobni razvoj što olakšava razumijevanje i upravljanje svim okolnostima u životu. Učinci poduzetničkog obrazovanja potvrđuju njegov pozitivan utjecaj na poduzetničke namjere i pokretanje poduzetničkih aktivnosti i samim time utječu na gospodarski rast zemlje.

Tablica 31: *Crosstabelarni prikaz procijenjene poduzetničke kompetencije "odgovornost" s obzirom na studij na kojem studira ispitanik*

		Naziv studija * DF Crosstabulation					
		Count					
		DF					
Naziv studija		1	2	3	4	5	Total
Elektrotehnika (preddiplomski)	1	2	2	4	11	17	36
Multimedija, oblikovanje i primjena (preddiplomski)	2	1	4	25	30	39	99
Proizvodno strojarstvo (preddiplomski)	3	1	2	6	16	30	55
Logistika i mobilnost (preddiplomski)	4	0	2	6	17	20	45
Graditeljstvo (preddiplomski)	5	0	2	12	24	18	56
Mehatronika (preddiplomski)	6	0	4	5	8	16	33
Računarstvo i informatika (preddiplomski)	7	0	0	0	2	8	10
Geodezija i geomatika (preddiplomski)	8	0	0	2	7	8	17
Sestrinstvo (preddiplomski)	9	0	2	11	29	56	98
Fizioterapija (preddiplomski)	10	0	5	12	42	59	118
Poslovanje i menadžment (preddiplomski)	11	0	0	7	20	24	51
Prehrambena tehnologija (preddiplomski)	12	0	1	8	14	21	44
Komunikologija, mediji i novinarstvo (preddiplomski)	13	1	2	5	19	23	50
Medijski dizajn (preddiplomski)	14	0	0	6	11	17	34
Glazba i mediji (preddiplomski)	15	0	0	0	5	1	6
Multimedija (diplomski)	16	1	2	3	13	11	30
Strojarstvo (diplomski)	17	0	3	6	11	24	44
Graditeljstvo (diplomski)	18	0	0	4	15	17	36
Ambalaža, recikliranje i zaštita okoliša (diplomski)	19	0	2	1	4	8	15
Održiva mobilnost i logistički menadžment (diplomski)	20	0	1	5	11	16	33
Sestrinstvo – menadžment u sestrinstvu (diplomski)	21	0	3	1	10	31	45
Komunikologija, mediji i novinarstvo (diplomski)	22	0	1	0	1	10	12
Odnosi s javnostima (diplomski)	23	0	1	3	9	12	25
Medijski dizajn (diplomski)	24	0	0	0	5	9	14
Poslovna ekonomija (diplomski)	25	0	1	3	20	28	52
Poduzetništvo i EU fondovi (poslijediplomski)	26	0	1	3	3	17	24
Mediji i komunikacija (poslijediplomski)	27	0	0	1	9	14	24
	Total	6	41	139	366	554	1106

Izvor: rad autora

Crosstabularni prikaz kao statistička metoda za dokazivanje hipoteze H3 odabrana je zbog preglednog predstavljanja sažetih brojčanih podataka kako bi se uočila razlika između smjera studiranja i kompetencija koje ispitanici smatraju važnim. Crosstabularni prikazanu tablici 31.

ovog poslijediplomskog specijalističkog rada prikazuje svojstva, broj odgovora po smjeru za kompetenciju odgovornosti. Primjenom analize asimetrije utjecaja smjera, odnosno naziva studiranja je postojanje različitog odnosa između smjera studiranja i razvoja kompetencije odgovornosti, što ukazuje na činjenici da različiti smjerovi na različit način shvaćaju i doživljavaju kompetencije koje su ocjenjivali. Promatrajući rezultate istraživanja uočilo se da je nužno pregledati što govore crosstabularni prikazi (tablica 31.), odnosno metoda vezanih pitanja kao jedna od najjednostavnijih, gotovo prirodnih metoda koje upućuju na funkcionalnu povezanost varijabli (smjer studiranja→razvoj i prepoznavanje značaja kompetencija). Vrijednosti koje su prisutne u horizontalnoj dimenziji tablice proistječu iz Likertovih ljestvica, a odnose se samo na one vrijednosti za koje postoji rezultat u provedenom istraživanju. Rezultati crosstabularnih prikaza ukazuju na vrlo zanimljivu reakciju Likertovih ljestvica kao mjernih instrumenata u odnosu na stečene kompetencije kroz formalno obrazovanje ispitanika. Svakako uočeni fenomen zahtjeva svoju novu hipotezu, novu analizu, a možda i novo istraživanje. Crosstabularni prikaz odnosa zavisnih i nezavisnih varijabli iskazan je u ovom specijalističkom poslijediplomskom radu na primjeru hipoteze H3 jer je ukupni prikaz na razini svih ostalih hipoteza preopsežan (ukupno 10 tablična prikaza) za preglednost i čitljivost ovog specijalističkog poslijediplomskog rada. Prethodno navedeni tablični prikaz ima za cilj samo ilustraciju primjene metode.

Na pitanje 16. u anketnom upitniku sa ocjenama od 1 – 5, odnosno minimalnom ocjenom 1 i maksimalnom ocjenom 5, ispitanici su procjenjivali svoje osobne poduzetničke kompetencije. Radi velikog broja čestica tabelarno je prikazana u tablici 31. samo čestica DF "odgovornost", a rezultati ostalih čestica opisati će se u nastavku:

- čestica DA inovativnost (osmišljavanje novih proizvoda) ocijenjena je sa vrlo dobrim i odličnim ocjenama od 46,20% ukupnog postotka ispitanika sa svih smjerova, time da se radi o 92,86% ispitanika sa diplomskog studija Medijski dizajn, 75,00% ispitanika sa diplomskog studija Komunikologija, mediji i novinarstvo i 70,59% ispitanika sa preddiplomskog studija Medijski dizajn. S najmanjim postotkom vrlo dobrih i odličnih ocjena osobnu procjenu poduzetničke kompetencije inovativnosti ocijenilo je 30,36% ispitanika sa preddiplomskog studija Graditeljstvo i 36,36% ispitanika sa diplomskog studija Strojarstvo. Sveučilište Sjever ima obvezu i mora jačati edukaciju i poticati inovativnost, jer je ona jedna od ključnih kompetencija poduzetničkog obrazovanja i

ne samo da potiče poduzetno ponašanje pojedinca, već doprinosi gospodarskom razvoju cijele zemlje.

- čestica DB sklonost preuzimanju rizika ocijenjena je sa vrlo dobrim i odličnim ocjenama od 48,10% ukupnog postotka ispitanika sa svih smjerova. Na preddiplomskim studijima 47,01% ispitanika ocijenilo je navedenu osobnu kompetenciju sa vrlo dobrom i odličnom ocjenom, 50,83% ispitanika sa diplomskih studija i 56,25% ispitanika sa poslijediplomskih studija. Možemo konstatirati da se razinom obrazovanja nadograđuju znanja i vještine i da su rezultati pokazali da su stjecanjem znanja ispitanici skloniji preuzeti rizik, odnosno pretvoriti ideje u djela.
- čestica DC samouvjerenost (vjera u sebe i svoje sposobnosti) ocijenjena je sa vrlo dobrim i odličnim ocjenama od 57,14% ukupnog postotka ispitanika sa svih smjerova. Kompetencija samouvjerenost potiče sigurnost i dalje je treba usmjeravati kao poželjnu kompetenciju kako bi se iz nje izlučilo što više poduzetnika i poduzetnih zaposlenika. Najviše dobrih ocjena za samouvjerenost dobili smo od ispitanika sa preddiplomskog studija Računarstvo i informatika - 80,00%, a najmanje dobrih ocjena od ispitanika sa preddiplomskog studija Glazba i mediji – 16,67%.
- čestica DD radoholičnost (visoka razina radnih navika) ocijenjena je sa vrlo dobrim i odličnim ocjenama od 65,55% ukupnog postotka ispitanika sa svih smjerova. Najveći zbroj rezultata dobrih ocjena čak 100,00% nalazi se na preddiplomskom studiju Glazbe i medija, dok je na preddiplomskom studiju Multimedija, oblikovanje i primjena najmanji zbroj rezultata vrlo dobrih i odličnih ocjena 46,46%. Ispitanici su radoholični i imaju svijest da bez mukotrpnog i upornog rada neće moći ostvariti uspjeh.
- čestica DE svrhovitost (sve je usmjereno postizanju rezultata) ocijenjena je sa vrlo dobrim i odličnim ocjenama od 64,01% ukupnog postotka ispitanika sa svih smjerova. Ispitanici sa diplomskog studija Poslovna ekonomija njih 82,69% procijenilo je sa visokom ocjenom kompetenciju usmjerenosti postizanju rezultata, a u neznatno manjem postotku – 80,00% slijede ih ispitanici sa preddiplomskog studija Računarstva i informatike.

  Uspješne osobe i uspješni poduzetnici u stalnoj su potrazi za novim ciljevima i u ispunjavanju postavljenih ciljeva. Ispitanici sa preddiplomskog studija Prehrambena tehnologija – 47,73% dali su najmanje dobrih ocjena navedenoj kompetenciji.
- čestica DF odgovornost ocijenjena je sa vrlo dobrim i odličnim ocjenama od 83,18% ukupnog postotka ispitanika sa svih smjerova. Odgovornost je čestica koju smo

prikazali tabelarno u tablici 31. i kao što je vidljivo ispitanici sa tri studija preddiplomski studij Računarstvo i informatika, preddiplomski studij Glazba i mediji i diplomski studij Medijski dizajn ocijenili su sa najboljom ocjenom svoju odgovornost, odnosno odgovornost je najbolje ocijenjena poduzetnička kompetencija ispitanika. Najmanji postotak dobrih ocjena, a koji je ustvari jako dobar je na preddiplomskom studiju Multimedija, oblikovanje i primjena – 69,70% ispitanika. Ispitanici posjeduju visoku razinu odgovornosti, a odgovornost je nužni oblik ponašanja u svim poslovnim i privatnim aktivnostima, karijeri i životu.

- čestica DG samostalnost (samostalno uočavanje i kreiranje poslovne prilike) ocijenjena je sa vrlo dobrim i odličnim ocjenama od 66,73% ukupnog postotka ispitanika sa svih smjerova. Najveći broj ispitanika diplomskog studija Poslovne ekonomije – 84,62

  i poslijediplomskog studija Mediji i komunikacija – 83,33 smatra da dobro uočava i kreira svoje poslovne prilike, a najmanje sa preddiplomskog studija Računarstvo i informatika – 40,00% i preddiplomskog studija Glazba i mediji i diplomskog studija Medijski dizajn – 50,00%. Jedna od svrha poduzetničkog obrazovanja je i kreiranje i razvoj poduzetničkih kompetencija koje pomažu u uspješnoj realizaciji poduzetničkog pothvata.
- čestica DH želja za izazovom, preuzimanje inicijative ocijenjena je sa vrlo dobrim i odličnim ocjenama od 65,37% ukupnog postotka ispitanika sa svih smjerova.

  Poduzetnici su inicijatori novih poduzetničkih pothvata i vole nove izazove. Ispitanici sa diplomskog studija Medijski dizajn – 86,54% i diplomskog studija Graditeljstvo – 86,11% procijenilo je sa visokom ocjenom kompetenciju želja za izazovom i preuzimanjem inicijative. Ispitanici sa preddiplomskog studija Glazba i mediji – 33,33% i preddiplomskog studija Računarstvo i informatika – 40,00% dali su najmanje dobrih ocjena navedenoj kompetenciji.
- čestica DI spreman/a sam preuzeti visoke rizike kako bih ostvario/la visoke rezultate u poslu i/ili u životu ocijenjena je sa vrlo dobrim i odličnim ocjenama od 54,16% ukupnog postotka ispitanika sa svih smjerova. Na preddiplomskim studijima 53,75% ispitanika ocijenilo je navedenu osobnu kompetenciju sa vrlo dobrom i odličnom ocjenom, 56,78% ispitanika sa diplomskih studija i 61,54% ispitanika sa poslijediplomskih studija. Rezultati nam pokazuju da su ispitanici sa višom razinom obrazovanja spremniji preuzeti visoke rizike kako bi se ostvarili u privatnom ili poslovnom životu. Smisao za rizik utječe kod donošenja odluke poduzetnika da krene

u poduzetnički pothvat i on se kao i druge poduzetničke kompetencije može naučiti, razvijati i usavršavati i tako ohrabriti osobu da može realnije sagledati rizike u poslovnom i privatnom pothvatu.

- čestica DJ usmjerenost na postignuće ocijenjena je sa vrlo dobrim i odličnim ocjenama od 74,05% ukupnog postotka ispitanika sa svih smjerova. Usmjerenost ispitanika na postignuće govori nam da ispitanici korite svaku priliku za uspjeh i svjesni su svojih prednosti i nedostataka. Ispitanici sa diplomskih studija njih 76,34% u zanemarivom postotku usmjereniji su na uspjeh u odnosu na ispitanike preddiplomskog studija koji su njih 76,00% sa vrlo dobrom i odličnom ocjenom ocijenili navedenu osobnu kompetenciju. Na poslijediplomskim studijima 75,00% ispitanika ocijenilo je navedenu osobnu kompetenciju sa vrlo dobrom i odličnom ocjenom.

Ne postoji simetrija u procijeni osobnih poduzetničkih kompetencija ispitanika s obzirom na studij na kojem studiraju i rezultati istraživanja su nam to i pokazali. Postoje razlike u prihvaćanju kompetencija po studijima, ali ispitanici su ih uglavnom prepoznali kao bitne kompetencije u životu.

Ispitanici su u najvećem postotku od ukupnog broja ispitanika sa svih smjerova i najvećim ocjenama procijenili osobne poduzetničke kompetencije DF – odgovornost i DJ – usmjerenost na postignuće, a najmanji postotak dobrih ocjena dobile su poduzetničke kompetencije

Hipoteza H4: obrazovanje za poduzetništvo bitno je za poboljšanje kompetencija i otvaranja vlastitog poduzeća.

Hipotezu H4 testirat ćemo kroz čestice:

Tablica 32: *Čestice sa kojima smo testirali H4*

AA	razvijanje kompetencija za poduzetništvo povećava mi šansu/priliku za samozapošljavanje
AB	smatram da će mi stjecanje kompetencija za poduzetništvo doprinositi uspješnosti na budućem poslu
AC	veće šanse za osobni uspjeh imaju osobe koje su tijekom visokog obrazovanja slušale kolegij vezan uz poduzetništvo
EC	stjecanje znanja kroz cjelokupno obrazovanje
FA	marketing i prodaja
FB	tehničko-tehnološka znanja
FC	poslove uvoza i izvoza
FD	znanje i vještine rukovođenja
FE	pravo i pravni poslovi
FF	liderstvo
FG	stečaj i predstečajna nagodba
FH	krizni menadžment
FI	prestrukturiranje poduzeća
FJ	računovodstvo
H	Što doprinosi razvoju poduzetničke ideje/duha: ambicioznost; želja za uspjehom; želja za dokazivanjem; želja za stvaranjem novoga

Izvor: rad autora

Tablica 33: *ANOVA test o povezanosti razvoja kompetencija kroz obrazovanje i cjeloživotno obrazovanje i šansu/priliku za samozapošljavanje*

Bayesian Estimates of Coefficients[a,b,c,d]					
	Posterior			95% Credible Interval	
Parameter	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
AC = 1	3,440	3,440	,007	3,281	3,600
AC = 2	3,653	3,653	,005	3,520	3,786
AC = 3	3,953	3,953	,001	3,880	4,026
AC = 4	4,101	4,101	,002	4,017	4,186
AC = 5	4,630	4,630	,006	4,473	4,787
a. Dependent Variable: AA					
b. Model: AC					
c. Regression Weight Variable: EC					
d. Assume standard reference priors.					

Bayesian Estimates of Error Variance[a]					
	Posterior			95% Credible Interval	
Parameter	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
Error variance	2,212	2,220	,009	2,042	2,413
a. Assume standard reference priors.					

Izvor: rad autora

Pomoću ANOVE na mogućnost pogreške od 0,5 i 95% signifikantnosti varijanca je ,009. Varijanca ,009 nam govori da razvijanje kompetencija za poduzetništvo povećava šansu/priliku za samozapošljavanje i veće mogućnosti za osobni uspjeh imaju osobe koje su tijekom visokog obrazovanja slušale kolegij vezan uz poduzetništvo, odnosno stjecale poduzetničke kompetencije kroz obrazovanje.

Tablica 34: *ANOVA test o povezanosti razvoja kompetencija kroz obrazovanje i doprinos uspješnosti na budućem poslu i šansu/priliku za samozapošljavanje*

Bayesian Estimates of Coefficients[a,b,c,d]					
	Posterior			95% Credible Interval	
Parameter	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
AB = 1	1,500	1,500	,031	1,152	1,848
AB = 2	2,838	2,838	,010	2,645	3,032
AB = 3	3,358	3,358	,002	3,272	3,444
AB = 4	3,969	3,969	,001	3,918	4,021
AB = 5	4,667	4,667	,001	4,596	4,738
a. Dependent Variable: AA					
b. Model: AB					
c. Regression Weight Variable: EC					
d. Assume standard reference priors.					

Bayesian Estimates of Error Variance[a]					
	Posterior			95% Credible Interval	
Parameter	Mode	Mean	Variance	Lower Bound	Upper Bound
Error variance	1,378	1,383	,003	1,272	1,504
a. Assume standard reference priors.					

Pomoću ANOVE na mogućnost pogreške od 0,5 i 95% signifikantnosti varijanca je ,003. Varijanca ,003 nam govori da razvijanje kompetencija za poduzetništvo povećava šansu/priliku za samozapošljavanje i doprinosi uspješnosti na budućem poslu.

Tablica 35: *Tablica unutarnje konzistentnosti Guttman Split Half-a koeficijentom procjene znanja i vještina potrebnih za obavljanje poduzetničkih aktivnosti, a koje su stečene kroz formalno obrazovanje*

Case Processing Summary			
		N	%
Cases	Valid	1106	100,0
	Excluded[a]	0	,0
	Total	1106	100,0
a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.			

Reliability Statistics			
Cronbach's Alpha	Part 1	Value	,855
		N of Items	5[a]
	Part 2	Value	,890
		N of Items	5[b]
	Total N of Items		10
Correlation Between Forms			,826
Spearman-Brown Coefficient	Equal Length		,905
	Unequal Length		,905
Guttman Split-Half Coefficient			,902
a. The items are: FA, FB, FC, FD, FE.			
b. The items are: FF, FG, FH, FI, FJ.			

Izvor: rad autora

Test pokazuje jaka pozitivnu korelacija ,826. i procjenjuje da ispitanici imaju spoznaju da su znanja i vještine koje stječu poduzetnici tijekom formalnog obrazovanja veoma bitne za njihov uspjeh.

Spearman-Brown koeficijent je ,905. Guttman koeficijent je ,902. Važnost poduzetničkog obrazovanja, odnosno obrazovanja poduzetnosti, prepoznata je i u okviru strateških ciljeva Vijeća Europe, koji su temeljno objašnjeni i definirani kroz teorijski dio rada, a koje je 2002. usvojilo okvir tzv. osam ključnih kompetencija koje bi svaki pojedinac trebao tijekom života razviti, tj. koje će razvijati cjeloživotnim učenjem. Ovaj okvir naglašava potrebu usvajanja i ispoljavanja unutarnjih potencijala svakog pojedinca, kako bi stekao više samopouzdanja i bolje se nosio s izazovima budućnosti. Ti će izazovi možda uključivati upravo započinjanje vlastitog poslovnog pothvata ili socijalnog poduzetništva. Ključne kompetencije definiraju se kao prijenosni, višefunkcionalni skup znanja, vještina i stavova potrebnih svakoj osobi za njezino osobno ispunjenje i razvoj, društvenu uključenost i zapošljavanje, a koje su stečene

kroz formalno obrazovanje i one kolegije koji su temeljno usmjerene na obavljanje poduzetničkih aktivnosti kao što su marketing i prodaja, tehničko-tehnološka znanja, poslovni uvoza i izvoza, menadžerske vještine rukovođenja i sl.

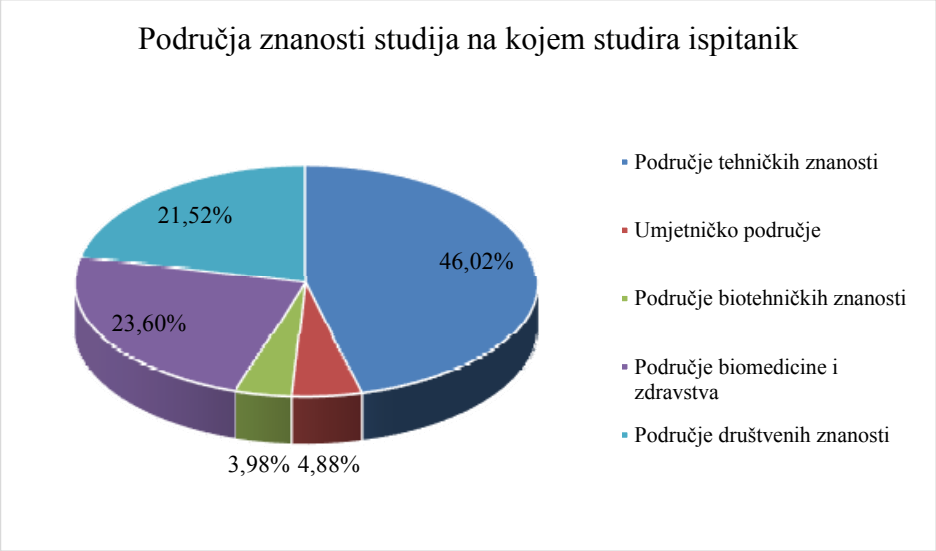
Tablica 36: *Standardna devijacija za sve F čestice*

Item Statistics			
	Mean	Std. Deviation	N
FA	3,55	1,054	1106
FB	3,50	,924	1106
FC	3,18	1,020	1106
FD	3,48	1,082	1106
FE	3,18	1,065	1106
FF	3,43	1,147	1106
FG	2,99	1,053	1106
FH	3,11	1,087	1106
FI	3,12	1,082	1106
FJ	3,35	1,101	1106

Izvor: rad autora

Sve čestice, iskazane u tablici 36. imaju tzv. relativnu standardnu devijaciju osim FB (tehničko – tehnološka znanja imaju nešto manja odstupanja. Općenito dobiveni rezultati govore o varijabilnosti predstavljenog niza, odnosno čestica po svim ostalim česticama standardna devijacija je mjera koja kvantificira količinu disperzije opažanja u skupu podataka. Niska standardna devijacija je pokazatelj bliskosti rezultata s aritmetičkom sredinom i visokom standardnom devijacijom; rezultati su raspršeni u višem rasponu vrijednosti.

Iz anketnog upitnika dobiveni su podaci vezani uz područje studija na kojem ispitanici studiraju.

Grafikon 9: *Grafički prikaz područja znanosti na kojem studira ispitanik*

Izvor: rad autora

Većina ispitanika studira na studijima iz područja tehničkih znanosti i zato smatraju da poduzetnici najviše koriste znanja koja su stekli kroz formalno obrazovanje vezana uz tehničko – tehnološka znanja. Sveučilište Sjever trebalo bi ponuditi studentima iz svih područja znanosti više izbornih kolegija vezanih uz poduzetništvo kako bi ispitanici stekli više znanja vezanih uz krizni menadžment, prestrukturiranje poduzeća, znanja i vještina rukovođenja i dr.

Tablica 37: *Unutrašnja konvergencija po česticama znanja i vještina koja najviše koriste poduzetnici u obavljanju svojih poslova, a koje se stječu kroz formalno obrazovanje*

Inter-Item Covariance Matrix										
	FA	FB	FC	FD	FE	FF	FG	FH	FI	FJ
FA	1,111	,492	,651	,675	,536	,667	,557	,583	,602	,606
FB	,492	,853	,444	,445	,403	,444	,390	,377	,380	,413
FC	,651	,444	1,041	,718	,649	,615	,673	,641	,689	,655
FD	,675	,445	,718	1,171	,723	,857	,683	,731	,697	,676
FE	,536	,403	,649	,723	1,135	,632	,739	,686	,724	,723
FF	,667	,444	,615	,857	,632	1,315	,707	,752	,665	,599
FG	,557	,390	,673	,683	,739	,707	1,109	,840	,837	,683
FH	,583	,377	,641	,731	,686	,752	,840	1,181	,897	,685
FI	,602	,380	,689	,697	,724	,665	,837	,897	1,172	,742
FJ	,606	,413	,655	,676	,723	,599	,683	,685	,742	1,212

Izvor: rad autora

U tablici 37. prikazuje se pouzdanost i da su rezultati istraživanja koji su se proveli blizu istine i valjanosti. Sve čestice su visoke što znači da se radi o pozitivnom razvoju i da će jedna čestica pozitivno utjecati na razvoj druge. Znanje i vještine koje se stječu kroz formalno obrazovanje nisu važne samo za osobe koje će osnovati svoje poduzeće, već su znanja stečena o poduzetništvu kroz formalno obrazovanje bitna i za osobe koje će se zaposliti u javnom ili privatnom sektoru kako bi mogli doprinijeti konkurentnosti poduzeća na tržištu i konkurentnosti gospodarstva svoje zemlje.

Tablica 38: *Unutrašnja konvergencija svih čestica znanja i vještina koja najviše koriste poduzetnici u obavljanju svojih poslova, a koje se stječu kroz formalno obrazovanje*

Summary Item Statistics

		Mean	Minimum	Maximum	Range	Maximum / Minimum	Variance	N of Items
Item Means	Part 1	3,377	3,178	3,546	,368	1,116	,033	5[a]
	Part 2	3,201	2,989	3,430	,441	1,148	,034	5[b]
	Both Parts	3,289	2,989	3,546	,557	1,186	,038	10
Item Variances	Part 1	1,062	,853	1,171	,318	1,373	,016	5[a]
	Part 2	1,198	1,109	1,315	,206	1,185	,006	5[b]
	Both Parts	1,130	,853	1,315	,462	1,542	,015	10
Inter-Item Covariances	Part 1	,574	,403	,723	,320	1,793	,014	5[a]
	Part 2	,741	,599	,897	,298	1,497	,008	5[b]
	Both Parts	,635	,377	,897	,520	2,381	,017	10
Inter-Item Correlations	Part 1	,538	,410	,650	,241	1,587	,007	5[a]
	Part 2	,621	,475	,763	,288	1,606	,008	5[b]
	Both Parts	,560	,376	,763	,387	2,031	,009	10

a. The items are: FA, FB, FC, FD, FE.

b. The items are: FF, FG, FH, FI, FJ.

Izvor: rad autora

Tablica 38. donosi prikaz Summary Items Statistics, te su rezultati istraživanja prikazani kroz sažeti skup opažanja. Kako je vidljivo iz tablice 37. ispitanici su svoje odgovore donosili na temelju deset čestica. Aritmetička sredina svih čestica je 3,289, minimum je 2,989, a maximum 3,546. Inter-Item Correlations ukazuju na stupanj korelacije između svake „grupe" čestica koja se ispitivala, te se koristi kao mjera unutrašnje konzistentnosti testa, a time i njegove pouzdanosti, te upućuje da između pojedinih „grupa" čestica ne postoji negativna veza.

Sve mjerene čestice su u pozitivnoj vezi. Veza **a** (Part 1) je pozitivna i malo je jača od veze **b** (Part 2), ali nije jaka. Ispitanici su procijenili da poduzetnici koriste u obavljanju svojih poslova stečena znanja i vještine kroz formalno obrazovanje: marketing i prodaju, tehničko-tehnološka znanja, znanja i vještine rukovođenje i pravo i pravne poslove, više nego one u vezi **b** (Part 2) koja je obuhvatila poslove vezane, a stečene kroz formalno obrazovanje: liderstvo, stečaj i predstečajna nagodba, krizni menadžment, prestrukturiranje poduzeća i računovodstvo. Unutrašnja distribucija rezultata pokazala je da ispitanici prepoznaju da poduzetnici stječu znanje i vještine u svojem poslu, a koje su stekli kroz formalno obrazovanje, ali da bi ih i nadalje trebalo nadograđivati, odnosno učiti i usavršavati.

Tablica 39: *Čestica varijance*

Item-Total Statistics					
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
FA	29,34	56,620	,677	,506	,923
FB	29,39	60,039	,529	,323	,929
FC	29,70	55,957	,752	,588	,919
FD	29,41	54,890	,774	,643	,917
FE	29,71	55,704	,731	,571	,920
FF	29,46	55,278	,696	,556	,922
FG	29,90	55,140	,781	,671	,917
FH	29,78	54,906	,769	,677	,918
FI	29,77	54,832	,778	,687	,917
FJ	29,53	55,693	,704	,520	,921

Izvor: rad autora

Tablica 39. prikazuje odnos između stečenih znanja i vještina koja najviše koriste poduzetnici u obavljanju svojih poslova, a koje se stječu kroz formalno obrazovanje. Stupac od nazivom Corrected Item-Total Correlation prikazuje korelaciju, odnosno odnos među česticama. Vidljiva je čvrsta veza, odnosno korelacija je pozitivna. Mjerene čestice imaju vrlo male razlike u korelaciji od ,529 – ,781, čime se dokazuje međusobna povezanost stečenih znanja i vještina u poduzetništvu. Čestica FG (stečaj i predstečajna nagodba) ima najveću korelaciju te iz toga zaključujemo da ispitanici vjeruju da poduzetnici često koriste znanje o stečaju i predstečajne nagodbi u svojem poslovanju. Stečaj je u stvari posljednja faza životnog ciklusa nekog poduzeća, a rezultat je poteškoća s kojima su se poduzetnici susreli u poslovanju. Čestica FI (prestrukturiranje poduzeća) isto prikazuje veliku korelaciju, što može biti i svojevrsno ograničenje, obzirom da ispitanici nisu slušali kolegij koji se odnosi na prestrukturiranje poduzeća, već može biti posljedica utjecaja medija i izvještavanja o problemima vezanim za gospodarstvo. Stupac pod nazivom Cronbach's Alpha if Item Deleted prikazuje koeficijent za određivanje pouzdanosti. Kao što je vidljivo iz tablice 39., Cronbach Alpha koeficijent kreće se od ,917 – ,929 što nam ukazuje na izvrsnu pouzdanost i govori nam da većina ispitanika misli isto.

Tablica 40: *Scale Statistics*

Scale Statistics				
	Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
Part 1	16,89	16,787	4,097	5[a]
Part 2	16,00	20,806	4,561	5[b]
Both Parts	32,89	68,470	8,275	10
a. The items are: FA, FB, FC, FD, FE.				
b. The items are: FF, FG, FH, FI, FJ.				

Izvor: rad autora

Tablica 40. koja nosi naziv Scale Statistics prikazuje: aritmetička sredinu, varijancu, standardnu devijaciju i ukupan broj promatranih čestica. Standardna devijacija iznosi 8,275 i ista je korištena za mjerenje varijabilnosti niza i ukazuje da predstavljene aritmetičke sredine, odnosno da je 68,47% podataka ispod Gaussove krivulje.

Pitanje br. 9. *Što doprinosi razvoju poduzetničke ideje/duha*

Tablica 41: *Što doprinosi razvoju poduzetničke ideje/duha*

Način zaposlenja	%	Broj ispitanika
ambicioznost	39,00%	431
želja za uspjehom	34,10%	377
želja za dokazivanjem	3,10%	35
želja za stvaranjem novoga	23,80%	263

Izvor: rad autora

Grafikon 10: *Grafički prikaz doprinosa poduzetničkog duha*

Izvor: rad autora

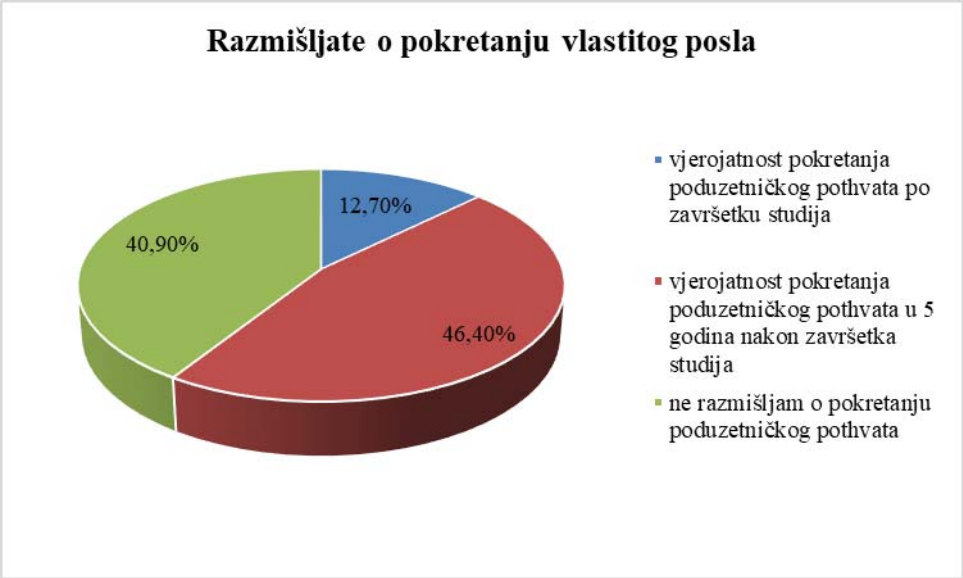
Na pitanje 9. iz anketnog upitnika Što doprinosi razvoju poduzetničke ideje/duha dobiveni su sljedeći odgovori: od 1106 ispitanika njih 39,00% – 431 ispitanik misli da razvoju poduzetničkog duha doprinosi ambicija, 34,10% – 377 ispitanika misli da je to želja za uspjehom, 23,80% – 263 ispitanika misli da je to želja za stvaranjem novog, a tek njih 3,10% – 35 misli da je to želja za dokazivanjem (tablica 41). Ideja je sve što može dovesti do poduzetničkog pothvata bez obzira da li je potaknuta ambicioznošću, željom za uspjehom, za dokazivanjem ili željom za stvaranjem novoga.

Pitanje br. 19. *Razmišljate o pokretanju vlastitog posla*

Tablica 42: *Razmišljate o pokretanju vlastitog posla*

vjerojatnost pokretanja poduzetničkog pothvata po završetku studija	12,70%	141
vjerojatnost pokretanja poduzetničkog pothvata u 5 godina nakon završetka studija	46,40%	513
ne razmišljam o pokretanju poduzetničkog pothvata	40,90%	452

Izvor: rad autora

Grafikon 11: *Grafički prikaz razmišljanja o pokretanju vlastitog posla*

Izvor: rad autora

Od 1106 ispitanika njih 46,40,00% – 513 ispitanika razmišlja o pokretanju vlastitog posla u 5 godina nakon završetka studija, 40,90% –452 uopće ne razmišlja o pokretanju vlastitog posla, a tek njih 12,70% – 141 razmišlja o pokretanju vlastitog posla nakon završetka studija. Obrazovanje o poduzetništvu nije važno samo za one koji će pokrenuti vlastito poduzeće, već je znanja o poduzetništvu važno i za osobe koje će se zaposliti u javnom ili privatnom sektoru kako bi mogli doprinijeti konkurentnosti poduzeća u kojem rade, ali i cijelog gospodarstva zemlje.

Pitanje br. 20. *Koji bi bio Vaš prijedlog za poboljšanje obrazovanja za poduzetništvo?*

Ispitanici su, a kao što je bilo i vidljivo iz obrade rezultata ankete, dali sljedeće prijedloge:

- trebalo bi organizirati više gostujućih predavanja, kako bi studenti iz prve ruke dobili relevantne informacije i mogli sudjelovati u diskusiji sa stručnjacima iz različitih područja djelovanja
- osnovati Poduzetnički inkubator na Sveučilištu Sjever
- kolegij za stjecanje poduzetničkih vještina uvesti kao obavezni kolegij na sve studijske smjerove bez obzira na područje znanosti
- veći broj edukacija, obrazovnih programa i seminara vezanih uz poduzetničko obrazovanje
- više praktičnog znanja i praktične primjene iz poduzetničkog obrazovanja kroz organiziranje različitih radionica vezanih uz poduzetništvo i stjecanje poduzetničkih

znanja i vještina, više praktičnih radionica sa stvarnim poduzetnicima iz realnog sektora

- objasniti ulogu poduzetničkog obrazovanja na način da će se moći rješavati problemi, razvijati društvo temeljeno na znanju, stvaranjem kompetentnih stručnjaka zapošljivih na tržištu rada
- treba uvesti više kolegija na kojima bi mogli učiti o poduzetništvu i o poduzetništvu u graditeljstvu kroz praktične primjere građevinskih tvrtki iz Hrvatske
- osim uvođenja veće ponude izbornih kolegija iz poduzetništva, autor specijalističkog rada smatra da je dobra ideja uvesti stažiranje-pripravništvo od minimalno 6 mjeseci kako bi se studenti upoznali sa realnim sektorom kroz takav mentorski sustav ili poticati mlade raznim natječajima i projektima (u koje su uključeni iskusni poduzetnici) da tako razvijaju inovativno poduzetništvo te dobiju priliku svoje ideje, znanja iz nekog područja i rješenja problema provesti u djelo još za vrijeme studiranja
- autor specijalističkog rada obzirom na dobivene rezultate istraživanja upućuje da je na Odnosima s javnosti u sklopu Integrirane tržišne komunikacije i Korporativno komuniciranje zadovoljavajuće stjecanje znanja o poduzetništvu
- na studiju Sestrinstvo općenito se malo priča o poduzetništvu tako da bi prijedlog bio da se uvede kolegiji koji je specificiran za to
- ponuditi izborni kolegij na preddiplomskom studiju Sestrinstvo - preduvjet za poticajno razmišljanje ili motivacija za otvaranju vlastitog doma za odrasle osobe, starije i nemoćne ili obavljanje djelatnosti kućne njege i slično. To je i preduvjet za kvalitetno liderstvo u timu kao vođa tima zdravstvene njege ili odjela,
- uopće ne razumijem kako firme funkcioniraju i kako opstaju na tržištu, što su neke "zdrave navike" koje se prakticiraju. Nemam ni znanja o ekonomskoj terminologiji koje idu uz to, niti o medijima za pretraživanje informacija o istom. Razumijem pojam SWOT analize i neki osnovni plan što bi bilo potrebno otprilike za osnutak firme. Smatram da bi mi bile potrebne dodatne edukacije prije nego li bih se odlučila postati poduzetnik
- svakako smatram da bi bilo korisno da svaki studij ima barem jedan kolegij koji je vezan za poduzetništvo gdje bismo mogli razvijati svoje znanje i ideje. Svatko od nas bi mogao jednoga dana postati poduzetnik,
- diferenciran nastavni program, smatram da kroz obrazovanje poduzetnici uopće nisu upoznati što raditi u slučaju stečaja i predstečajne nagodbe, kriznog menadžmenta i prestrukturiranju poduzeća.

- promjena cjelokupnog obrazovnog sustava koji od osnovnih škola pa sve do fakulteta stvara što bolje radnike, a pri tome se na poduzetništvo gleda kao na nešto što ne postoji. Poticanje obrazovanja po pitanju financija, kako nastaje novac, kako zaraditi novac i promjena cjelokupnog mindseta gdje će se na poduzetništvo gledati kao na nešto pozitivno i davati veća podrška u tome,
- u osnovnim i srednjim školama potrebno je uvesti građanski odgoj u sklopu kojeg bi se trebale učiti osnove poduzetništva, a na sveučilišnoj razini dodati obavezni kolegij vezan uz poduzetništvo
- na sve studije uvesti obavezni ili izborni kolegij iz grana poduzetništva vezanih za svaki određeni studij. Zaposliti profesore koji imaju iskustva s poduzetništvom u granama tog studija koji mogu zanimljivo i iz prve ruke prenijeti poduzetničko znanje te ispričati studentima svoja iskustva u pokretanju samostalnog biznisa. Molim više praktične nastave u laboratorijima Sveučilišta Sjever
- kod smjera strojarstva sukladno dobivenim rezultatima istraživanja autor specijalističkog diplomskog rada smatra da bi trebalo omogućiti studentima rad ili bar doticaj s poduzetničkim idejama i razvojem istih, kao na kolegiju prototipno 3D modeliranje gdje je profesor usmjeravao na brojne mogućnosti izrade prototipova te mogućnošću plasiranja ideja studenata na veće tržište.
- mišljenja sam da bi tijekom obrazovanja trebalo više pažnje usmjeriti na područje poduzetništva. U puno ranijoj fazi obrazovanja uvesti predmete koji bi učenike upoznale sa spomenutim tematskim područjem. Uz teoretska znanja neophodno je uvesti daleko više praktične nastave iz svih područja, u svim školama. Uvesti terensku nastavu, održavati razne radionice na nastavi...prilikom održavanja teoretskog dijela nastave pozvati goste iz stvarnog života kao primjere dobre prakse, kako bi djecu/učenike/studente upoznali sa svojim životnim putem koji ih je usmjerio u područje u kojem rade, kako bi ih upoznali s problemima s kojim su se susretali i na kraju uspješno riješili ili zaobišli.
- realnost nije evidentna u segmentu prepoznavanja od strane poslodavaca vezano na stečene kompetencije formalnim obrazovanjem i usklađivanje istih s aspekta mogućnosti dobivanja prilike na specifičnim radnim mjestima koja bi trebala biti usklađena s ostvarenim/postignutim stručnim i generičkim kompetencijama nakon završenog formalnog obrazovanja.

- veća edukacija polaznika na SVIM poljima, naglasak na usvajanju znanja u sposobnosti potrebnih za ostvarivanje sredstava potrebnih za pokretanje poslova, pravilna edukacija o istraživanju realnih potreba tržišta.

7.6. Zaključak istraživanja

Osnovni cilj ovog istraživanja je bio pregledom stanja uvidjeti je li obrazovanje za poduzetništvo poželjno za sve studente, neovisno o području studiranja/djelovanja.
U ovom su radu definirane i ispitane sljedeće četiri hipoteze:
Hipoteza H1: Obrazovni sustav utječe na razvoj i stjecanje poduzetničkih vještina, znanja i stavova te u konačnici utječe na poduzetničku aktivnost i namjeru.
Hipoteza H2: Obrazovanje o poduzetništvu nije važno samo za one koji će smanjiti rizik poslovanja novonastalog vlastitog poduzeća već su znanja stečena o poduzetništvu bitna i za osobe koje će se zaposliti i profesionalno se razvijati kako bi poduzeće u kojem rade ostalo konkurentno na tržištu.
Hipoteza H3: Postoji razlika u intenzitetu poduzetničke namjere između studenata tehničkog područja znanosti i studenata ostalih područja znanosti.
Hipoteza H4: Obrazovanje za poduzetništvo bitno je za poboljšanje kompetencija i otvaranja vlastitog poduzeća.

Sve četiri zadane hipoteze u radu su potvrđene i upućuju na potrebu za promjenom, odnosno potrebu za uvođenjem više obveznih ili izbornih kolegija vezanih uz poduzetništvo, odnosno za stjecanje poduzetničkih kompetencija.
Potvrđeni rezultati istraživanja navode kako je obrazovanjem za poduzetništvo moguće pozitivno utjecati na poduzetničke kompetencije mladih ljudi i da je definiranje kolegija vezanih uz poduzetništvo potrebno i nužno provesti kroz sve razine obrazovanja i za sva područja znanosti.
Razvojem poduzetničke kompetencije razvijamo poduzetnu osobu koja će biti spremna uočavati prilike u kojima svoje ideje može pretvoriti u djela bilo da se radilo o privatnom ili poslovnom životu.
Poduzetničke kompetencije sastoje se od specifičnih znanja, vještina i stavova i osobe sa razvijenim kompetencijama poželjni su zaposlenici svakog sustava.

7.7. Ograničenja istraživanja

Ograničenja u istraživanju su što je istraživanje provedeno samo na Sveučilištu Sjever a bilo bi poželjno da istraživanje provedu i druga visoka učilišta kako bi se mogli komparirati rezultati i izvući smjernice za razvoj daljnjeg obrazovanja za poduzetništvo u visokom obrazovanju. Ograničenje istraživanja odnosi se i na činjenicu da nije utvrđeno tko od ispitanika potječe iz poduzetničke obitelji. Veliki utjecaj na svakoga od ispitanika ima obitelj bilo u privatnom ili poslovnom smislu i trebalo bi istražiti da li osobe koje rastu u poduzetničkim obiteljima imaju veću sklonost biti poduzetnici od osoba čija obitelj to nije.
Utvrđene su statistički značajne razlike u stjecanju znanja i vještina vezanih uz poduzetničke kompetencije s obzirom na razinu i područje znanosti na kojem ispitanici studiraju. Nije se detektiralo da li je obrazovanje za poduzetništvo potrebno sustavno implementirati u obrazovne programe od predškolskog odgoja, osnovnoškolskog obrazovanja i srednjoškolskog obrazovanja kako bi se osigurala društvena usmjerenost stvaranju poduzetničkog ozračja.

7.8. Znanstveni i aplikativni doprinos istraživanja

Ovaj specijalistički poslijediplomski rad i provedeno istraživanje donose nekoliko ključnih implikacija za donošenje odluka o načinu stjecanja znanja, vještina i osobina koje su nužne za poduzetništvo. Cjelokupno istraživanje i rezultati prikazani u poglavlju rezultata istraživanja naglašavaju važnost edukacije poduzetništva kroz formalno obrazovanje. Poduzetništvo više nije znanje koje se tradicijski prenosi iz generaciju u generaciju, već nužnost i dužnost čitavog obrazovnog sustava koji ima zadatak i funkciju podučavanja poduzetničkih znanja i alata kojima se razvija poduzetnost i poduzetnički mentalni sklop. Obrazovanje na ustanovama visokog obrazovanja trebalo bi težiti osposobljavanju mladih ljude za snalaženje u nesigurnom i kompleksnom okruženju, koji bi kroz obrazovanje trebalo težiti naučiti definirati probleme i način donošenja rješenja, kreiranjem novih ideja i načinom obavljanja posla u komunikaciji s okolinom. Ispitujući razmišljanja i stavove studenata objašnjena je uloga poduzetničkog obrazovanja, a koje će biti u stanju riješiti probleme sa kojima se susreće razvojem kroz formalno obrazovanje kreativnosti, razmjeni ideja, identificiranju problema karakterističnih za poduzetništvo i u načinu preuzimanja rizika. Rezultati provedene ankete na Sveučilištu Sjever pokazuju rastući interes za poduzetničkim obrazovanjem s razvojem vlastite odgovornosti, te bi se daljnja istraživanja trebala temeljiti na razvoju svijesti o pozitivnom odnosu prema poduzetništvu, stjecanjem znanja, vještina i kompetencija za

budućnost. Nadalje, daljnja istraživanja trebala bi biti usmjerena na nekoliko dimenzija kako bi se dobila kompletna slika o obrazovanju za poduzetništvo kroz formalno obrazovanje:

- percepciju profesora ustanova visokog obrazovanja o aktivnostima koje se na pojedinim kolegijima poduzimaju u cilju postizanja vještina i kompetencija;
- percepciju profesora ustanova visokog obrazovanja o metodama kojima se potiče razvoj kompetencija za poduzetništvo kod studenata;
- procjeni profesora o kompetencijama koje su usvojene kroz formalno obrazovanje kod studenata.

Najveći doprinos ovog specijalističkog diplomskog rada je utvrđena povezanost poduzetničkog obrazovanja i stečenih kompetencija potrebnih za rad i život u društvu znanja. U aplikativnom smislu iz odgovora ispitanika (studenata) može se zaključiti kako postoji potreba za većim brojem poduzetničkih kolegija za poduzetnost u formalnom obrazovanju, što implicira izradu koncepcije i nastavnih programa prema potrebama tržišta i zahtjevima studenata. Dobiveni rezultati, s obzirom na broj ispitanika predstavljaju mogućnost kompariranja sa budućim provedenim istraživanjima sa ostalim ustanovama visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj.

8. ZAKLJUČAK

U današnjem društvu brzih promjena, učenje i znanje postaju vrijednosti i obrazovne institucije trebaju odgovoriti potrebama zajednice i gospodarstva kroz programe koji potiču stvaranje znanja i vještina vezanih uz razvoj poduzetničkih kompetencija, jer se time stvara temelj za održivi razvoj gospodarstva.

Obrazovanje za poduzetništvo trebalo bi biti dio obveznog obrazovanja u svim područjima znanosti s ciljem stjecanja poduzetničkih kompetencija i stvaranju pozitivnih stavova prema poduzetništvu unutar i izvan sustava obrazovanja.

Trebalo bi ponuditi više izbornih kolegija koji će studentima omogućiti stjecanje i nadogradnju potrebnih poduzetničkih kompetencija bez obzira na to hoće li u budućnosti biti poduzetnici ili poduzetni zaposlenici, jer poduzetničko obrazovanje ne uključuje samo poduzetnike već podrazumijeva medicinske sestre, liječnike, elektrotehničare, strojare, umjetnike, znanstvenike, bankare i mnoge druge.

Potvrđeni rezultati istraživanja stavljaju odgovornost na obrazovne institucije na provedbu obrazovanja za poduzetništvo, poticanje poduzetničkog načina razmišljanja, stjecanju i nadogradnji poduzetničkih kompetencija, znanja i vještina u svim strukama, a ne samo ekonomskoj, jer obrazovanje za poduzetništvo ne uključuje samo poduzetnike, već podrazumijeva elektrotehničare, strojare, umjetnike, fizioterapeute, novinare, dizajnere i dr., bez obzira hoće li u budućnosti biti poduzetnici ili poduzetni zaposlenici.

Ovim radom željelo se podići svijest mladim ljudima o važnosti učenja za poduzetništvo, bez obzira na područje znanosti u kojemu se nadograđuju/usavršavaju, jer je ono stvarno jedna od ključnih karika, odnosno pokretač i razvoja inovacija, a što svakako rezultira uspjehom cijelog gospodarstva. Osim toga, iz zaključka istraživanja proizlazi i potreba za što kvalitetnijim osposobljavanjem profesora i nastavničkog osoblja za podučavanje kompetencija za poduzetništvo. Razvoj društva, a samim time i razvoj ustanova visokog obrazovanja temelji se na koncepciji cjeloživotnog obrazovanja i društva koje uči.

LITERATURA

KNJIGE

1. Benešić, M. i Šuvak N (2013.): *Primijenjena statistika*, Grafika d.o.o., Osijek
2. Bobera D., Hunjet A., Kozina G. (2015.): *Poduzetništvo*, Sveučilište Sjever, Varaždin
3. Brusić A., Cvitanović V., Gregov Z., Kutnjak V., Tomić D., Žanić V., (2009.): *Poduzetništvo 1*, VERN
4. Funda D. (2008.): *Potpuno upravljanje kvalitetom u obrazovanju*, Zagreb
5. Hunjet, A.; Kozina, G. (2014.): *Osnove Poduzetništva*, Sveučilište Sjever, Varaždin
6. Jarvis, P. (2012.): *Poučavanje, Teorija i praksa*, Zagreb: Andragoški centar, Zagreb
7. Karaman Aksentijević, N. (2003.): *Ljudski potencijali i ekonomski razvoj*, Rijeka: Ekonomski fakultet u Rijeci
8. Keeley B., (2009.): *Ljudski Kapital*, Educa, Zagreb
9. Klein, R.B., (1998.): Response to Leslie Hayduk's review of Principles and Practice of Structural Equation Modeling, 4th edition, New York: Wiley
10. Kolaković, M. (2006.): *Poduzetništvo u ekonomiji znanja*, Zagreb: Sinergija
11. Kondić, Ž. (2004.): *Kvaliteta i metode poboljšanja*, Zrinski d.d., Varaždin
12. Kučina Softić S.; Odak M.; Lasić Lazić J. (2021.): *Digitalna transformacija, Novi pristupi i izazovi u obrazovanju*, Sveučilište Sjever, Varaždin
13. North, K. (2008.): *Upravljanje znanjem: Vođenje poduzeća usmjereno prema znanju*, Jastrebarsko, Naklada Slap
14. Nunnally J. Bernstein (1994.): *Psychometric theory*. McGraw Hill, New York
15. Pastuović, N. (2012.): *Obrazovanje i razvoj*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu,
16. Sindik, J. (2014.): *Osnove istraživačkog rada u sestrinstvu*, Sveučilište u Dubrovniku
17. Škrtić, M., Mikić, M. (2011.): *Poduzetništvo*, Zagreb, Sinergija
18. Tkalac Verčić, A.; Sinčić Ćorić, D. i Pološki Vokić, N. (2011.): *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada u društvenim istraživanjima*. Zagreb: M:E:P:
19. Vrančić, I.: *A ljudi?* Zagreb: Jesenski i Turk, 2015.
20. Zelenika, R. (2000.): *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*, četvrto izdanje, Rijeka: Ekonomski fakultet u Rijeci
21. Globočnik Žunac, A.; Ercegovac, P.; Hubinkova, Z. (2022.): *Temeljne pretpostavke organizacijskog ponašanja*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, Sveučilište Sjever – Varaždin-Koprivnica

STRUČNI I ZNANSTVENI ČLANCI

1. Andrijević Matovac, V. (2005). Inovativna praksa uspješnih poduzeća hrvatske industrije: Case study farmaceutskog, prehrambenog i telekomunikacijskog poduzeća, *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 3(1), str. 303-320. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/26227 (Datum pristupa: 05.04.2022.)
2. Biondić, I., Katavić, I., i Zelić, A. (2013). 'Doprinos suvremenog poduzetničkog obrazovanja povećanju zapošljivosti u Republici Hrvatskoj - studija slučaja Veleučilišta Vern", Učenje za poduzetništvo, 3(1), str. 111-120. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/130301 (Datum pristupa: 14.04.2022.)
3. Branislava, B., Marina, Š., i Vlatka, D. (2007). 'Obrazovanje za poduzetnost – perspektiva osnovnoškolskih učitelja i nastavnika', Sociologija i prostor, 45(3/4 (177/178)), str. 339-360. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/20662 (Datum pristupa: 02.04.2022.)
4. Bračun, S. (2018). 'Interes studenata Tehničkog veleučilišta u Zagrebu za poduzetničko obrazovanje', *Obrazovanje za poduzetništvo - E4E*, 8(2), str. 191-205. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/213878 (Datum pristupa: 19.03.2022.)
5. Bratković, S. (2019). 'Cjeloživotno obrazovanje policijskih službenika u Republici Hrvatskoj', Policija i sigurnost, 28(3/2019.), str. 284-307. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/225568 (Datum pristupa: 15.03.2022.)
6. Česnik, M., i Omazić, M.A. (2019). 'Istraživanje stava mladih znanstvenika o poduzetništvu i poduzetničkom obrazovanju u Hrvatskoj ', Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, 17(1), str. 63-79. https://doi.org/10.22598/zefzg.2019.1.63, (Datum pritupa: 14.03.2022.)
7. Erzetič, B. H. (2008). Means of Knowledge Acquisition of Entrepreneurs, Managing Global Transitions, Vol. 6, Number 2. https://www.researchgate.net/publication/5173679_Means_of_Knowledge_Acquisition_of_Entrepreneurs_and_Their_Success/link/0f316f173829de2215ff1280/download, (Datum pristupa: 26.03.2022.)
8. Ferk Novaković, M., i Bogdanović, M. (2011). 'Razvoj poduzetničke kompetencije kroz korištenje poslovnih simulacija', Učenje za poduzetništvo, 1(1), str. 141-154. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/130097 (Datum pristupa: 03.04.2022.)

9. Grecu, V., Denes, C. (2017). Benefits of entrepreneurship education and train- ing for engineering students. https://www.researchgate.net/publication/319023075_Benefits_of_entrepreneurship_education_and_training_for_engineering_students, (Datum pristupa: 11.04.2022.)
10. Huđek, I., i Širec, K. (2019). 'RAZVOJ PODUZETNIČKOG POTENCIJALA KROZ OBRAZOVANJE ZA PODUZETNIŠTVO U EU', Ekonomska misao i praksa, (1), str. 53-78. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/221025 (Datum pristupa: 04.03.2022.)
11. Hunjet, A., Kozina, G., i Milković, M. (2012). 'Stjecanje znanja i vještina za budućnost u poduzetništvu', Učenje za poduzetništvo, 2(2), str. 103-115. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/130251 (Datum pristupa: 12.03.2022.)
12. Hunjet, A., i Kozina, G. (2013). 'Poduzetničko obrazovanje temeljeno na društvenoj odgovornosti', *Učenje za poduzetništvo*, 3(1), str. 61-82. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/130297 (Datum pristupa: 19.03.2022.)
13. Hunjet, A.; Milković, M.; Vuković, D.: Positioning of University North for the contemporary labour market. // Gazdaság és Társadalom, 11 (2019), 1; 83-96 doi:10.21637/gt.2019.1.05
14. Ivković M.: Osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju, List studenata Geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, No. 11 (2009.), https://hrcak.srce.hr/file/60879, (Datum pristupa: 27.03.2022.)
15. Kőnig Sedlan, Lj.: Poduzetnička kompetencija kao izvor konkurentnosti studenata na tržištu rada. Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet. Osijek, 2011. Str. 2. Dostupno na URL: http://bib.irb.hr/datoteka/713484.final_EV_pod._kompetencija_i_konkurentnost_studenata.pdf, (Datum pristupa: 19.03.2022.)
16. Kurz, R., Bartram, D.: Competency and Individual Performance: Modelling the World of Work. Organizational Effectiveness: The Role of Psychology, 2002., https://www.researchgate.net/publication/228053372_Competency_and_Individual_Performance_Modelling_the_World_of_Work, (Datum pristupa: 27.03.2022.)
17. Levar, M., i Nikolić, M. (2012). 'Inovacije i razvoj kao uzrok i posljedica poduzetništva', *Učenje za poduzetništvo*, 2(1), str. 64-68. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/130176 (Datum pristupa: 08.04.2022.)
18. Luketić, D. (2021). 'Odgoj i obrazovanje za poduzetništvo u obveznom obrazovanju: lekcije koje učimo temeljem recentnih istraživanja', *Acta Iadertina*, 18(2), str. 255-284. https://doi.org/10.15291/ai.3607, (Datum pristupa: 12.04.2022.)

19. McCallum, W. M. (2018). EntreComp into Action: get inspired, make it happen, Luxembourg: Publications Office of the European Union, https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC109128, (Datum pristupa: 02.04.2022.)
20. Miljković Krečar, I. (2010). 'Razvoj poduzetničkih kompetencija u sustavu cjeloživotnog obrazovanja', *Napredak*, 151(3-4), str. 417-432. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/82718 (Datum pristupa: 04.03.2022.)
21. Oberman Peterka, S., Singer, S., Alpeza, M. (2013). Poduzetničko obrazovanje: nedostajuća komponenta u stvaranju multidisciplinarnog integriranog sveučilišta. U: Čavrak, V., Gelo, T., (ur.), Zbornik radova znanstvene konferencije Ekonomsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj: jučer, danas, sutra. Zagreb: Ekonomski fakultet, 279-301, https://www.bib.irb.hr/628960, (Datum pristupa: 29.03.2022.)
22. Pauković, M., i Bačić, L. (2018). 'Trend kretanja cjeloživotnog obrazovanja i učenja kao preduvjet stvaranja društva znanja', Obrazovanje za poduzetništvo - E4E, 8(2), str. 121-138. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/213873 (Datum pristupa: 12.04.2022.)
23. Perić, J., Oberman Peterka, S., i Getoš, Ž. (2020). 'ULOGA SREDNJEG STRUKOVNOG OBRAZOVANJA U RAZVOJU PODUZETNIČKIH KOMPETENCIJA UČENIKA', Ekonomski pregled, 71(5), str. 463-492. https://doi.org/10.32910/ep.71.5.2, (Datum pristupa: 12.04.2022.)
24. Pfeifer, S., Peterka Oberman, S., Jeger M. (2007). Assessing entrepreneuship education programmes in Croatian higher education area. U: A. Paasio (ur.), ICSB 2007 52nd World Conference Conference proceedings. Turku, Finland: Hansaprint Oy, 2007, 1-20, https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/49152409/Assessing_Entrepreneurship_Education_Pro20160927-3361-1ca5hif-libre.pdf?1474977308=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DAssessing_Entrepreneurship_Education_Pro.pdf&Expires=1649704034&Signature=XwxSrNkv-Yvt5qK9RlfVoy-JrHpCzaQpQiTXFz9gWLTzobjXDBNRPGYQPMeXmbuE75xpoPqIVArL2sDHII9pJakhDkhk~hA7D-s075v4lN9wu937dSR9S~vK9Ib65jREo3m7T4hp6OF~XvIUTaXIPRXkUxU0UK-jQ8gKEDwRvywRg0jwddCaH8KIacl03tzX2nECdgzf8IiFn2N9zJxeUV-2tNjzYu0b4oKsoM5ERaDClWL~E9Xlzo1N27I0ahRcrO5K7uWCOQOO6wdj8naeRfdOZ2AaWY8W1iuzkiC-

sgG8oHAYHzkpqPLhFGimtyRgUv~Wdu~XiAYCQwGEyWVVFQ__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA, (Datum pristupa: 28.03.2022.)

25. Posavec, M. (2011). 'Odgoj za poduzetništvo u primarnom obrazovanju', Učenje za poduzetništvo, 1(1), str. 225-238. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/130106 (Datum pristupa: 03.04.2022.)
26. Rebernik, M., & Širec, K. (2011). Building entrepreneurship careers via entrepreneurship education. The case of Slovenia. Fostering Education in Entrepreneurship, 15 – 41 str. https://www.efzg.unizg.hr/UserDocsImages/KID/Fostering_Education_in_Entrepreneurship_e-book.pdf, (Datum pristupa: 12.03.2022.)
27. Reynolds, P. D., Gartner, W. B., Greene, P. G., Cox, L. W., i Carter, N. M. (2002). The entrepreneur next door: Characteristics of individuals starting companies in America: An executive summary of the panel study of en- trepreneurial dynamics. Dostupno na https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1262320, (Datum pristupa: 10.04.2022.)
28. Rupčić, N., i Žic, M. (2012). 'UPRAVLJANJE ZNANJEM –SUVREMENA SRŽNA KOMPETENCIJA', Praktični menadžment, 3(2), str. 21-28. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/96977, (Datum pristupa: 29.03.2022.)
29. Sudarić, Ž. (2012). 'Obrazovanje + cjeloživotno učenje za poduzetništvo = zapošljivost', Učenje za poduzetništvo, 2(1), str. 71-75. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/130177 (Datum pristupa: 28.03.2022.)
30. Šimunković, M., Has, M., i Milojević, D. (2019). 'Studentska poduzeća kao pristup obrazovanju za poduzetništvo: primjeri i dobre prakse u Republici Hrvatskoj', *Obrazovanje za poduzetništvo - E4E*, 9(1), str. 151-166. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/221261 (Datum pristupa: 07.04.2022.)
31. Tafra, V. (2012). 'Učenje i osposobljavanje za poduzetništvo i obrazovni sustav - strategijski pristup', Učenje za poduzetništvo, 2(1), str. 21-28. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/130172 (Datum pristupa: 05.03.2022.)
32. Tafra, V. (2011). 'Nacionalna strategija učenja za poduzetništvo', *Učenje za poduzetništvo*, 1(1), str. 17-33. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/130085 (Datum pristupa: 28.03.2022.)
33. Tkalec, Z. (2012). 'Pedagogija poduzetništva i cjeloživotno učenje', Učenje za poduzetništvo, 2(2), str. 21-26. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/130231 (Datum pristupa: 05.04.2022.)

34. Vekić, M. (2015). 'Obrazovanje u novome ruhu: cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih', Hrvatski jezik, 2(3), str. 5-14. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/172038 (Datum pristupa: 02.04.2022.)
35. Welsh, D. H. B., Tullar, W. L., Nemati, H. (2016). Entrepreneurship education: Process, method, or both?. Journal of Innovation & Knowledge, 1(3), 125-132. https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/D_Welsh_Entrepreneurship_2016.pdf, (Datum pristupa: 03.04.2022.)
36. Zoretić, G., Čižmek Vuković, O., i Radovanić, H. (2020). 'Upravljanje znanjem u funkciji individualnog i profesionalnog razvoja zaposlenika', Zbornik sveučilišta Libertas, 5(5), str. 87-103. https://doi.org/10.46672/zsl.5.5.6, (Datum pristupa: 19.3.2022.)
37. Zubić, N., Sušanj, Z., i Sokolić, D. (2021). 'EFEKTI EDUKACIJE O PODUZETNIŠTVU NA PODUZETNIČKU SAMOEFIKASNOST, POŽELJNOST I NAMJERE STUDENATA', *Ekonomski pregled*, 72(5), str. 750-773. https://doi.org/10.32910/ep.72.5.5, (Datum pristupa: 14.04.2022.)

PUBLIKACIJE

1. Bečić, E. et al. 2009. Međunarodne organizacije o obrazovanju odraslih. Zagreb: 1. Agencija za strukovno obrazovanje, 1. dio.
2. Desjardins, R., Rubenson, K. i Milana, M. (2006). Unequal Chances to Participate in Adult Learning. International Perspectives. Paris: UNESCO International Institute for Educational Planning.
3. Hunjet, A.; Kozina, G; Đukec, D. (2018) Researching the views of students at the University North, // Book of Proceedings 32nd International Scientific Conference on Economic and Social Development / Kovrov, Anatolij V. ; Popov, Oleg A. ; Ceh Casni, Anita (ur.). Varaždin: Varazdin Development and Entrepreneurship Agency, Varazdin, Croatia / Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture / University of Warsaw, Warsaw, Poland / University North, Koprivnica, Croatia / University in Rabat, Morocco, 333-344, ISSN 1849-6903
4. Hunjet, A.; Kozina, G.; Vuković, D.: Social responsibility within the higher education framework. // Economic and Social Development (Book of Proceedings), 61st International Scientific Conference on Economic and Social Development Development – "Corporate social responsibility in the context of the development of entrepreneurship and small businesses" / Milković, Marin ; Hammes, Khalid ;

Bakhtina, Olga (ur.). Varaždin: Varazdin Development and Entrepreneurship Agency, / University North, Croatia / Croatian Academy of Sciences and Arts, Croatia / Faculty of Management University of Warsaw, Warsaw, Poland / Faculty of Law, Economics and Social Sciences Sale - Mohammed V University in Rabat, Morocco, 2020. str. 233-243

INSTITUCIJE/ ZAKONI/ STRATEGIJE

1. Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO), https://www.asoo.hr/obrazovanje/obrazovanje-odraslih/cjelozivotno-ucenje/, (Datum pritupa: 13.03.2022.)
2. Agencija za znanost i visoko obrazovanje, AZVO
3. https://www.azvo.hr/hr/component/seoglossary/1-priznavanje-inozemnih-visokoskolskih-kvalifikacija/15-formalno-ucenje#, (Datum pritupa: 13.03.2022.)
4. Agencija za znanost i visoko obrazovanje, AZVO https://www.azvo.hr/hr/pojmovnik/91-neformalno-ucenje, (Datum pritupa: 13.03.2022.)
5. Agencija za znanost i visoko obrazovanje, AZVO https://www.azvo.hr/hr/?searchword=informalno+u%C4%8Denje&searchphrase=any&limit=&ordering=newest&view=search&Itemid=99999999&option=com_search, (Datum pritupa: 13.03.2022.)
6. Agencija za znanost i visoko obrazovanje, AZVO https://www.asoo.hr/obrazovanje/obrazovanje-odraslih/opis-sustava-obrazovanja-odraslih/, (Datum pritupa: 14.03.2022.)
7. CEPOR – centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva, Singer S., Pfeifer, S., Borozan, Đ., Šarlija, N., Oberman, S.: Što Hrvatsku čini (ne)poduzetničkom zemljom - rezultati GEM 2002 za Hrvatsku. CEPOR, Zagreb, 2003. http://www.cepor.hr/GEM-brosura-2002-2011.pdf (pristup: 03.03.2022)
8. CEPOR – Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva Oberman Peterka, S.: Poduzetničko obrazovanje, 2013., http://www.cepor.hr/Poduzetnicko_obrazovanje_policy%20brief_CEPOR_final.pdf, (Pristupljeno: 2022-03-29)
9. CEPOR – centar za politiku razvoja malih poduzeća , Singer S., Pfeifer, S., Borozan, Đ., Šarlija, N., Oberman, S.: Što Hrvatsku čini (ne)poduzetničkom zemljom - rezultati

GEM 2002 za Hrvatsku. CEPOR, Zagreb, 2003., http://www.gemhrvatska.org/Gemrezultati.pdf, (pristup 11.04.2022.)

10. Europska unija, Zajedno do fondova EU, Tjedan cjeloživotnog učenja, http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/pojmovnik/#2%20(EU), (Datum pristupa:27.03.2022.)
11. Europska unija, Zajedno do fondova EU, Tjedan cjeloživotnog učenja, http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/pojmovnik/#16, (Datum pristupa: 27.03.2022.)
12. Europska unija, Zajedno do fondova EU, Tjedan cjeloživotnog učenja, http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/pojmovnik/, (Datum pristupa: 27.03.2022.)
13. Hrvatski kvalifikacijski okvir – HKO, http://www.kvalifikacije.hr/sites/default/files/news/2021-03/ZHKO_2021_pro%C4%8Di%C5%A1%C4%87eni_0.pdf, (Datum pritupa: 13.03.2022.)
14. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, Zagreb, 2011., http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf, (Datum pritupa: 13.03.2022.)
15. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Nacionalni kurikulum Republike Hrvatske za predškolski, osnovnoškolski i srednjoškolski odgoj i obrazovanje, https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/125, (Datum pristupa: 27.03.2022.)
16. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Visoko obrazovanje, https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/visoko-obrazovanje/133, (Datum pristupa: 05.04.2022.)
17. Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine, NN 13/2021, (Datum pristupa: 15.03.2022.)
18. Nacionalna zaklada za znanost, visoko školstvo i tehnologijski razvoj Republike Hrvatske: Kvaliteta u visokom obrazovanju, Lučin P., Osiguranje kvalitete u Europskom visokoobrazovnom sustavu (2007.), https://hrzz.hr/wp-content/uploads/2019/11/nzz-kvaliteta_za_web.pdf, (Pristupljeno: 2022-03-27)
19. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, NN 124/2014, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_124_2364.html, Datum pritupa: 26.03.2022.
20. Sveučilište Sjever, https://www.unin.hr/, (Datum pristupa: 01.04.2022.)

21. Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Strategija učenja za poduzetništvo 2010.-2014., Zagreb, 2010., https://www.hzz.hr/UserDocsImages/Strategija_ucenja_za_poduzetnistvo_2010-2014.pdf, (Datum pristupa: 02.04.2022.)
22. Vlada Republike Hrvatske, Europa 2020, https://vlada.gov.hr/europa-2020/19454, (Datum pristupa: 15.03.2022.)
23. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17, https://www.zakon.hr/z/320/Zakon-o-znanstvenoj-djelatnosti-i-visokom-obrazovanju, (Datum pristupa: 05.04.2022.)
24. Zakon o obrazovanju odraslih, Narodne novine, NN 17/07, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_02_17_668.html, (Datum pristupa: 19.03.2022.)
25. Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru NN 22/13, Zagreb, 2013., https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_22_359.html, (Datum pristupa: 20.03.2022.)
26. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, NN 124/2014, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_124_2364.html, (Datum pristupa: 20.03.2022.)

INTERNETSKE STRANICE

1. Marušić, I.: Kompetencija poduzetništva – rezultati istraživanja. Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja. Institut za društvena istraživanja. Slide br. 3. Dostupno na URL: http://www.cepor.hr/news/pod-kompetencija/CEPORIris%20%20poduzetnistvo.pdf (pristupljeno: 04.04.2022.)

DIPLOMSKI RAD

1. Zekić, Zoran. 2007. Menadžment – poduzetnička tehnologija. Rijeka: Ekonomski fakultet u Rijeci, https://repository.efri.uniri.hr/islandora/object/efri%3A2284/datastream/FILE0/view, (Pristupljeno: 2022-4-09)
2. Gradečak, Emina. 2014, Istraživanje poduzetništva u Republici Hrvatskoj, https://repozitorij.unin.hr/islandora/object/unin%3A771/datastream/PDF/view, (Datum pristupa: 14.04.2022.)

POPIS SLIKA

Slika 1: Stupanj obrazovanja

Slika 2: Obrazovanje za poduzetništvo

Slika 3: Razvoj Sveučilišta Sjever

Slika 4: Studijski programi Sveučilišta Sjever

POPIS TABLICA

Tablica 1: Sociodemografska struktura (N = 1106) ispitanika

Tablica 2: Spol

Tablica 3: Dob

Tablica 4: Razina studija

Tablica 5: Vrsta studija

Tablica 6: Studij na kojem studira ispitanik

Tablica 7: Status studiranja

Tablica 8: Financiranje studija

Tablica 9: Način zaposlenja

Tablica 10: Legenda čestica za statističku analizu

Tablica 11: Cronbach Alpha

Tablica 12: Cronbach Alpha po česticama

Tablica 13: Deskriptivna statistika

Tablica 14: Čestice sa kojima smo testirali H1

Tablica 15: ANOVA test o usvojenim kompetencijama i njihov značaj na uspjeh u poslovanju

Tablica 16: ANOVA test o najznačajnijim kompetencijama i njihovoj povezanosti na uspjeh u poslovanju (inovativnost – sklonost preuzimanja rizika i razvoj samouvjerenosti)

Tablica 17: ANOVA test o stjecanju kompetencija tijekom studiranja na Sveučilištu Sjever

Tablica 18: ANOVA test o stečenim kompetencijama kroz formalno obrazovanje

Tablica 19: Čestice sa kojima smo testirali H2

Tablica 20: T – test o procjeni stručnih znanja nužnih za obavljanje poduzetničke aktivnosti

Tablica 21: Tablica unutarnje konzistentnosti Guttman Split Half-a koeficijentom procjene znanja i vještina stečenih kroz formalno obrazovanje a koje imaju utjecaj i značaj na obavljanje poduzetničkih aktivnosti

Tablica 22: Čestice sa kojima smo testirali H3

Tablica 23: Tablica unutarnje konzistentnosti Guttman Split Half-a koeficijentom procjene osnovnih i osobnih poduzetničkih kompetencija
Tablica 24: Standardna devijacija za sve D čestice
Tablica 25: Korelacijska matrica
Tablica 26: Unutrašnja konvergencija po česticama osnovnih i osobnih procjena poduzetničkih kompetencija
Tablica 27: Unutrašnja konvergencija svih čestica osobnih i osnovnih poduzetničkih kompetencija
Tablica 28: Čestica varijance
Tablica 29: Scale Statistics
Tablica 30: ANOVA test testiranja hipoteze H3
Tablica 31: Tabelarni prikaz procijenjene poduzetničke kompetencije "odgovornost" s obzirom na studij na kojem studira ispitanik
Tablica 32: Čestice sa kojima smo testirali H4
Tablica 33: ANOVA test o povezanosti razvoja kompetencija kroz obrazovanje i cjeloživotno obrazovanje i šansu/priliku za samozapošljavanje
Tablica 34: ANOVA test o povezanosti razvoja kompetencija kroz obrazovanje i doprinos uspješnosti na budućem poslu i šansu/priliku za samozapošljavanje
Tablica 35: Tablica unutarnje konzistentnosti Guttman Split Half-a koeficijentom procjene znanja i vještina potrebnih za obavljanje poduzetničkih aktivnosti, a koje su stečene kroz formalno obrazovanje
Tablica 36: Standardna devijacija za sve F čestice
Tablica 37: Unutrašnja konvergencija po česticama znanja i vještina koja najviše koriste poduzetnici u obavljanju svojih poslova, a koje se stječu kroz formalno obrazovanje
Tablica 38: Unutrašnja konvergencija svih čestica znanja i vještina koja najviše koriste poduzetnici u obavljanju svojih poslova, a koje se stječu kroz formalno obrazovanje
Tablica 39: Čestica varijance
Tablica 40: Scale Statistics
Tablica 41: Što doprinosi razvoju poduzetničke ideje/duha
Tablica 42: Razmišljate o pokretanju vlastitog posla

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Grafički prikaz spola ispitanika

Grafikon 2: Grafički prikaz životne dobi ispitanika

Grafikon 3: Grafički prikaz razine studija ispitanika

Grafikon 4: Grafički prikaz vrste studija

Grafikon 5: Grafički prikaz strukture studenata po studijima

Grafikon 6: Grafički prikaz statusa studiranja

Grafikon 7: Grafički prikaz načina financiranja studija

Grafikon 8: Grafički prikaz načina zaposlenja

Grafikon 9: Grafički prikaz područja znanosti na kojem studira ispitanik

Grafikon 10: Grafički prikaz doprinosa poduzetničkog duha

Grafikon 11: Grafički prikaz razmišljanja o pokretanju vlastitog posla

PRILOZI – anketni upitnik

Poštovani studenti/poštovane studentice Sveučilišta Sjever,
ovaj upitnik je izrađen za potrebe istraživanja u sklopu izrade specijalističkog rada iz kolegija Upravljanje znanjem, a cilj joj je pregledom stanja uvidjeti je li obrazovanje za poduzetništvo poželjno za sve studente, neovisno o području studiranja/djelovanja.
Vaše sudjelovanje u ovom ispitivanju je dobrovoljno i možete se u bilo kojem trenutku povući.
Anketa je u potpunosti anonimna, što znači da je ne potpisujete i da nitko neće provjeravati Vaše odgovore. Sve što ćete odgovoriti ostaje strogo povjerljivo i koristit će se isključivo kao skupina podataka za statističku obradu.
Rezultati ankete koristiti će se za izradu specijalističkog rada, objavu u časopisima i konferencijama.
Za sva pitanja kao i rezultate istraživanja možete me kontaktirati na mail adresu sacvetko@unin.hr.
Unaprijed zahvaljujem na vremenu i strpljenju kod rješavanja upitnika.
Srdačno,
Sandra Cvetko, mag.oec.

1**. Spol** □ M □ Ž	**2.Vaša dob je**
	1. 18-26
	2. 27-35
	3. 36-44
	4. 45-53
	5. 54-65

3. Studirate na razini:	**4. Vrsta studija:**
1. preddiplomska	1. stručni
2. diplomska	2. sveučilišni
3. poslijediplomska	

5. Studirate na studiju:	
preddiplomski studij:	**diplomski studij:**
1. Elektrotehnika (preddiplomski)	16. Multimedija (diplomski)
2. Multimedija, oblikovanje i primjena (preddiplomski)	17. Strojarstvo (diplomski)
3. Proizvodno strojarstvo (preddiplomski)	18. Graditeljstvo (diplomski)
4. Logistika i mobilnost (preddiplomski)	19. Ambalaža, recikliranje i zaštita okoliša (diplomski)
5. Graditeljstvo (preddiplomski)	20. Održiva mobilnost i logistički menadžment (diplomski)
6. Mehatronika (preddiplomski)	21. Sestrinstvo – menadžment u sestrinstvu (diplomski)
7. Računarstvo i informatika (preddiplomski)	22. Komunikologija, mediji i novinarstvo (diplomski)
8. Geodezija i geomatika (preddiplomski)	23. Odnosi s javnostima (diplomski)
9. Sestrinstvo (preddiplomski)	24. Medijski dizajn (diplomski)
10. Fizioterapija (preddiplomski)	25. Poslovna ekonomija (diplomski)
11. Poslovanje i menadžment (preddiplomski)	**poslijediplomski studij**
12. Prehrambena tehnologija (preddiplomski)	26. Poduzetništvo i EU fondovi (poslijediplomski)

13. Komunikologija, mediji i novinarstvo (preddiplomski)	27. Mediji i komunikacija (poslijediplomski)
14. Medijski dizajn (preddiplomski)	
15. Glazba i mediji (preddiplomski)	

6. U kojem statusu studirate:	**7. Kako financirate studij:**
1. redovito	1. redoviti sam student uz subvenciju MZO
2. izvanredno	2. sam plaćam studij
	3. studij mi financira poslodavac u cijelosti
	4. studij mi financira djelomično poslodavac

8. Zaposleni ste:
1. neodređeno
2. određeno
3. preko student servisa

9. Što doprinosi razvoju poduzetničke ideje/ duha:	**10. Razvijanje kompetencija za poduzetništvo povećava mi šansu/priliku za samozapošljavanje:**
1. ambicioznost	1. uopće se ne slažem
2. želja za uspjehom	2. uglavnom se ne slažem
3. želja za dokazivanjem	3. niti se slažem, niti se ne slažem
4. želja za stvaranjem novoga	4. uglavnom se slažem
	5. u potpunosti se slažem

11. Smatram da će mi stjecanje kompetencija za poduzetništvo doprinositi uspješnosti na budućem poslu:	**12. Veće šanse za osobni uspjeh imaju osobe koje su tijekom visokog obrazovanja slušale kolegij vezan uz poduzetništvo:**
1. uopće se ne slažem	1. uopće se ne slažem
2. uglavnom se ne slažem	2. uglavnom se ne slažem
3. niti se slažem, niti se ne slažem	3. niti se slažem, niti se ne slažem
4. uglavnom se slažem	4. uglavnom se slažem
5. u potpunosti se slažem	5. u potpunosti se slažem

13. Posjedovanje osnovnih znanja o poduzetništvu važno je i korisno:	**14. Od poduzetnika mogu puno naučiti:**
1. uopće se ne slažem	1. uopće se ne slažem
2. uglavnom se ne slažem	2. uglavnom se ne slažem
3. niti se slažem, niti se ne slažem	3. niti se slažem, niti se ne slažem
4. uglavnom se slažem	4. uglavnom se slažem
5. u potpunosti se slažem	5. u potpunosti se slažem

15. Potrebno je ponuditi više izbornih kolegija iz poduzetništva u svim područjima studija:
1. uopće se ne slažem
2. uglavnom se ne slažem
3. niti se slažem, niti se ne slažem
4. uglavnom se slažem
5. u potpunosti se slažem

16. Ocijenite ocjenom od 1 do 5 svoju osobnu procjenu poduzetničkih kompetencija:	Ocjena: 1 - nedovoljan, 2 – dovoljan, 3 – dobar, 4 – vrlo dobar, 5 - odličan				
1. inovativnost (osmišljavanje novih proizvoda)	1	2	3	4	5

2. sklonost preuzimanju rizika	1	2	3	4	5
3. samouvjerenost (vjera u sebe i svoje sposobnosti)	1	2	3	4	5
4. radoholičnost (visoka razina radnih navika)	1	2	3	4	5
5. svrhovitost (sve je usmjereno postizanju rezultata)	1	2	3	4	5
6. odgovornost	1	2	3	4	5
7. samostalnost (samostalno uočavanje i kreiranje poslovne prilike)	1	2	3	4	5
8. želja za izazovom, preuzimanje inicijative	1	2	3	4	5
9. spreman/a sam preuzeti visoke rizike kako bih ostvario/la visoke rezultate u poslu i/ili u životu	1	2	3	4	5
10. usmjeren na postignuće	1	2	3	4	5

17. Ocijenite ocjenom od 1 do 5 stjecanje kompetencija tijekom studiranja na Sveučilištu Sjever:	Ocjena: 1 - nedovoljan, 2 – dovoljan, 3 – dobar, 4 – vrlo dobar, 5 - odličan				
1. stjecanje teorijskih znanja	1	2	3	4	5
2. stjecanje praktičnih znanja	1	2	3	4	5
3. stjecanje znanja kroz cjelokupno obrazovanje	1	2	3	4	5

18. Ocijenite ocjenom od 1 do 5 navedena znanja i vještine koja najviše koriste poduzetnici u obavljanju svojih poslova, a koja se stječu kroz formalno obrazovanje:	Ocjena: 1 - nedovoljan, 2 – dovoljan, 3 – dobar, 4 – vrlo dobar, 5 - odličan				
1. marketing i prodaja	1	2	3	4	5
2. tehničko-tehnološka znanja	1	2	3	4	5
3. poslove uvoza i izvoza	1	2	3	4	5
4. znanje i vještine rukovođenja	1	2	3	4	5
5. pravo i pravni poslovi	1	2	3	4	5
6. liderstvo	1	2	3	4	5
7. stečaj i predstečajna nagodba	1	2	3	4	5
8. krizni menadžment	1	2	3	4	5
9. prestrukturiranje poduzeća	1	2	3	4	5
10. računovodstvo	1	2	3	4	5

19. Razmišljate o pokretanju vlastitog posla:
1. vjerojatnost pokretanja poduzetničkog pothvata po završetku studija
2. vjerojatnost pokretanja poduzetničkog pothvata u 5 godina nakon završetka studija
3. ne razmišljam o pokretanju poduzetničkog pothvata

20. Koji bi bio Vaš prijedlog za poboljšanje obrazovanja za poduzetništvo?

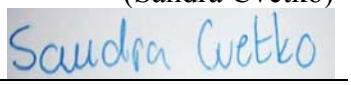
Izvor: rad autora

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski/poslijediplomski specijalistički rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, *Sandra Cvetko* pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica poslijediplomskog specijalističkog rada pod naslovom *Stjecanje poduzetničkih kompetencija kroz formalno visoko obrazovanje* te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(Sandra Cvetko)

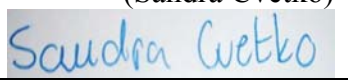

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnost i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih/ poslijediplomskih specijalističkih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, *Sandra Cvetko* neopozivo izjavljujem da sam suglasna s javnom objavom poslijediplomskog specijalističkog rada pod naslovom *Stjecanje poduzetničkih kompetencija kroz formalno visoko obrazovanje* čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(Sandra Cvetko)

(vlastoručni potpis)